

Dějiny

Herodotos

Toto jest

Hérodota z Halikarnéssu vyprávění o dějinách, aby časem neupadlo v zapomnutí, co lidé

vykonali,

aby se zachovala sláva velikých a podivuhodných činů, které dokázali jednak Řekové,

jednak barbaři,

a konečně, proč mezi sebou Řekové i barbaři vedli války. DĚJIN

HÉRODOTA

HALIKARNÉSSKÉHO

KNIHA PRVNÍ, NADEPSANÁ

KLEIÓ

[1] Perští dějepisci tvrdí, že příčinu k rozbrojům zavdali Foiničané. Když prý totiž přišli od takzvaného Rudého moře k našemu moři* a usídlili se na tom území, kde bydlí i nyní, začali ihned podnikat daleké námořní cesty. Rozváželi egyptské a asyrské zboží a mimo jiné prý

přišli také do Argu. Argos tehdy v zemi nyní nazývané Řeckem vynikal nade všechna města. Když tedy Foiničané přišli do řečeného Argu, vyložili své zboží na prodej. Pátý nebo šestý

den po příjezdu měli již skoro všechno vyprodáno, a tu prý přišlo na pobřeží mnoho žen a mezi nimi i královská dcera. Jmenovala se, jak uvádějí Řekové, íó, dcera Inachova. Zeny se zastavily u lodní zádi, aby nakupovaly zboží, které se jim líbilo, avšak Foiničané se domluvili a přepadli je. Většině žen

se prý podařilo utéci, avšak íó byla spolu s několika jinými chycena. Foiničané prý ji uvrhli do lodi a odpluli do Egypta.

[2] Tak se podle Peršanů (ale nikoli podle Řeků) dostala íó do Egypta a tato událost se stala začátkem vzájemných příkoří. Po této události prý někteří z Řeků (jména Peršané uvést nedovedou) přišli do Tyru ve Foinikii a unesli královskou dceru Európu. Byli to asi Kréťané. Tak prý se Foiničanům dostalo oplátky za půjčku. Potom prý se Řekové provinili další

křivdou. Vypravili se s válečnou lodí* do Asie v zemi Kolchidské a k řece Fásis, a když tam pořídili ostatní, kvůli čemu se vypravili, uloupili královskou dceru Médeiu. Kolchidský král prý pak poslal do Řecka hlasatele, aby žádal o zadostiučinění za únos a o vrácení dcery. Řekové prý však odpověděli, že Asiaté jim také nedali zadostiučinění za únos argejské íó, že tedy ani oni ničeho neposkytnou.

[3] Ve druhé generaci po těchto událostech, když o nich uslyšel, chtěl Alexandros, syn Priamův, získat manželku z Řecka únosem, jak vypravují Peršané. Předem věděl, že za ni neposkytne náhradu, neboť ani Řekové ji neposkytli. Unesl tedy Helenu a Řekové se rozhodli poslat nejdříve posly se žádostí, aby Helenu vrátil a dal pokutu za únos. Proti jejich výčitkám však Trojane poukazovali na únos Médein, za který Řekové náhradu nedali a Médeiu na požádání také nevydali, a nyní prý chtějí dostat náhradu od jiných.

[4] Až do těch časů šlo jenom o vzájemné únosy, od té doby však se Řekové velice provinili, neboť začali s válečnými výpravami do Asie ještě dříve než Asiaté do Evropy. Únosy žen prý

považují Peršané za činy lidí nespravedlivých a chtějí se mstít za únosy za nerozum; moudří

lidé se o unesené ženy nestarají, neboť je prý jasné, že by k jejich únosu nedošlo, kdyby samy nechtěly. Oni sami, říkají Peršané, se vůbec nestarali o ženy, které byly uneseny z Asie. Řekové prý však pro jednu ženu z Lakedaimonu sebrali velikou výpravu a po příchodu do Asie vyvrátili moc Priamovu. Od té doby prý vždycky považují řecký živel za sobě

nepřátelský. Na Asii totiž a na barbarské národy, které ji obývají, činí si nárok Peršané, kdežto Evropu a území řecká považují za cizinu.

[5] Tak prý se to udalo podle Peršanů a v dobytí Tróje shledávají počátek svého nepřátelství

vůči Řecku.

Foiničané, pokud jde o ío, s Peršany nesouhlasí. Neunesli prý ji do Egypta násilím, nýbrž

protože se v Argu spustila s kapitánem lodi. Když prý zjistila, že je těhotná, ostýchala se před rodiči a odplula s Foiničany dobrovolně, aby se na to nepřišlo. Takové věci vypravují Peršané a Foiničané. Já se však nepustím do rozboru, zda se to stalo tak či onak. Označím toho, o kom sám vím, že začal s bezprávnými činy vůči Řekům, a budu pokračovat ve vyprávění; podrobně proberu osudy měst malých i velkých. Neboť z těch, která

byla kdysi veliká, se většinou stala města bezvýznamná, a naproti tomu ta, která jsou velká za mých časů, byla původně nepatrná. Víم totiž, že lidský blahobyt nezůstává nikdy trvale stejný, proto budu pamatovat na obojí stejnou měrou.

[6] Kroisos byl původem Lyd. Byl synem Alyattovým a byl vládcem národů, které sídlí na západ od řeky Halys, jež teče od jihu mezi Sýrií* a Paflagonií a na severu se vlévá do moře, zvaného Pohostinné. Tento Kroisos byl první z barbarů, o němž víme, že si některé z Řeků

podrobil, aby mu odváděli poplatky, a jiné že si získal za přátele. Podrobil si Ióny, Aioly a Dory, sídlící v Asii, a přátelství uzavřel s Lakedaimonskými. Před vládou Kroisovou byli všichni Řekové svobodní, neboť vpád Kimmeriů do Iónie za časů před Kroisem neznamenal pro města katastrofu, protože to byl jenom loupežný nájezd.

[7] Vlása, která původně patřila rodu Héraklovců, přešla na rod Kroisův, na takzvané

Mermnadovce, následujícím způsobem. Kandaulés, kterého Řekové nazývají Myrsilem, byl vládcem v Sardech; byl to potomek Héraklova syna Alkaia. Prvním sardským králem z rodu Héraklova byl Agrón, syn Ninův, syna Bélova, syna Alkaiova, a Kandaulés, syn Myrsův, byl posledním. Před Agrónem kralovali v té zemi potomci Lýda, syna Atyova, od kterého dostal veškerý lydský národ své jméno. Dříve se jmenovali Méiové. Na základě boží věštby odevzdali potomci Lýdovi vládu Héraklovcům, kteří pocházeli z otrokyně Iardanovy* a Hérakla. Héraklovcí vládli po dvaadvacet generací, pět set pět let; syn přejímal vládu od otce až po Kandaula, syna Myrsova.

[8] Kandaulés byl velice zamilován do své manželky a ve své lásce se domníval, že má za manželku daleko nejkrásnější ze všech žen. Měl mezi svými tělesnými strážci Gyga, syna Daskylova, který byl jeho oblíbencem, a tomu se svěřoval i s nejdůležitějšími záležitostmi; tomu také nadměru vychvaloval krásu své ženy, neboť byl o ní přesvědčen. Neuplynulo mnoho času a Kandaulés, kterého měl stihnout zlý osud, pravil Gygovi:

"Zdá se mi, že mi, Gygu, nevěříš, když ti líčím krásu své ženy; uším ostatně lidé méně věří

nežli očím. Postarej se, abys ji viděl nahou."

Gygés však vzkřikl velice a řekl:

"Jaká pošetilá slova to, pane, pronášíš, když mi přikazuješ, abych se díval na svou paní a velitelku, když je nahá! Žena spolu se šatem svléká také stud. Již dávno přišli lidé na správná

pravidla, z nichž je třeba se poučit. Jedno z nich říká, že se má každý dívat na své. Věřím ti, že je ona ze všech žen nejkrásnější, a prosím tě, abys ode mne nežádal, co se nesluší."

[9] Takovými slovy se Gygés bránil, neboť se obával, aby mu z takového skutku nevzešlo nějaké neštěstí. Kandaulés však odpověděl:

"Neboj se, Gygu, neměj strach, že ti to říkám, abych tě zkoušel, a buď bez obav před mou ženou, že by ti ona způsobila nějakou úhону. Hned zpočátku to uspořádám tak, že ani nepostřehne, že ji vidíš. Postavím tě za otevřené

dveře naší ložnice; jakmile tam vejdu, vstoupí i moje žena do lůžka. Blízko vchodu je tam křeslo, na které bude při svlékání odkládat svůj oděv kus po kuse. Budeš si ji moci prohlédnout úplně v klidu. Až půjde od křesla k lůžku a bude k tobě obrácena zády, hled' se odtamtud dostat, aby tě neviděla vycházet ze dveří."

[10] Gygés tedy svolil, protože mu nic jiného nezbývalo. Když Kandaulés uznal, že je čas jít spát, zavedl Gyga do ložnice; hned nato přišla i jeho manželka. Gygés se na ni díval, jak se po příchodu svlékala. Když se k němu obrátila zády a šla k lůžku, vyplížil se ze svého úkrytu a šel ven. Žena však ho při odchodu zahlédla. Uvědomila si, že původcem činu je její muž, ale ani se neozvala, ač byla zahanbena. Nedala na sobě znát, že něco zpozorovala, a pojala úmysl, že se Kandaulovi pomstí. U Lýdů, jako skoro u všech ostatních barbarů, se totiž považuje za velkou hanbu i pro muže, když ho někdo spatří nahého.

[11] Nedala tedy v tu chvíli nic najevo a zachovala klid. Hned jak nastal den, shromáždila své

nejvěrnější služebníky a dala si Gyga zavolat. Ten netušil, že ona ví, co se stalo, a na zavolání

přišel. Chodíval k ní i dříve, když si ho královna povolala. Jakmile Gygés' přišel, pravila žena:

"Dávám ti teď, Gygu, dvě cesty na vybranou, vyber si, kterou se chceš ubírat. Bud' zabij Kandaula a vezmi si mne a království nad Lýdy, nebo musíš ihned na místě sám zemřít, abys napříště Kandaula ve všem neposlouchal a nespáčil, co vidět nemáš. Bud', musí zemřít ten, kdo to nastrojil, nebo ty, který jsi mě spatřil nahou a učinil, co se nesluší." Gygés nejprve žasl nad tím, co mu řekla, a potom ji prosil, aby ho k takové volbě nenutila. Neuspěl však a viděl, že opravdu stojí před nutností bud' zabít svého pána, nebo sám přijít o život rukama jiných. Rozhodl se zůstat naživu a ptal

se královny:

"Jestliže mě tedy nutíš, abych proti své vůli zabil svého pána, pověz mi také, jakým způsobem na něho vztáhneme ruku." Královna mu na to odpověděla:

"Útok podnikneš z téhož místa, na kterém on ti mě ukázal nahou. Zaútočíš, až usne."

[12] Gygés nebyl ani na chvíli propuštěn a nemohl nijak uniknout, takže nezbývalo, než aby zahynul on nebo Kandalés. Spiknutí bylo připraveno, a když nastala noc, šel Gygés za ženou do ložnice. Dala mu dýku a ukryla ho za tytéž dveře. Když potom Kandalés na lůžku odpočíval, vyklouzl Gygés z úkrytu, zabil ho a tak se zmocnil jak ženy, tak i království. Zmiňuje se o něm v iambickém trimetru i Archi-lochos z Páru, který žil v téže době. 26

[13] Tak opanoval Gygés království a byl potvrzen i delfskou věštírnou. Když totiž Lýdové

těžce nesli Kandalovu smrt a sáhli ke zbraním, dohodli se Gygoví straníci s ostatními Lýdy na tom, že Gygés bude lidským králem, jestliže ho za krále uzná věštírna; pakli ho neuzná, že bude vláda vrácena Héraklovcům. Věštírna rozhodla a tak se stal Gygés králem. Pýthia ovšem řekla tolik, že pomsta Héraklovců postihne pátého Gygova potomka. Z toho si však Lýdové

ani jejich králové nic nedělali, dokud k tomu nedošlo.

[14] Tak získali Mermnadovci vládu, kterou odňali Héraklovcům. Gygés poslal za své vlády do Delf nemálo obětních darů. Většina obětních darů ze stříbra v Delfech je od něho. Kromě

stříbrných věcí poslal také nesmírné množství zlata; opravdu stojí za zmínku šest zlatých džbánů,* které tam poslal. Džbány jsou v korintské pokladnici a váží třicet talentů. Po pravdě

však to není pokladnice korintské obce, nýbrž Kypsela, syna Éetiónova. Gygés je po Midovi, synu Gordiovu, králi Frygie, první z barbarů, o kterém víme, že posílal obětní dary do Delf. Midas obětoval svůj královský trůn, na kterém zasedal při soudech. Ten trůn stojí za podívanou a je umístěn tamtéž, kde jsou i Gygovy džbány. Předměty ze zlata a stříbra, které obětoval Gygés, se v Delfech podle jména dárcova nazývají Gy-govými. I Gygés učinil za své

vlády válečný vpád do Miléta a Smyrny a zmocnil se města Kolofónu. Za své osmatřicetileté vlády však nepodnikl žádný jiný význačný čin, proto ho necháme stranou, tolik o něm připomenuvše.

[15] Nyní se zmíním o Ardyovi, synu Gygovu, který kraloval po něm. Ten dobyl Priéné a vpadl do Miléta a za jeho vlády v Sardech přišli do Asie Kimmeriové, vypuzení ze svých obvyklých sídlišť kočovnými Skythy, a zmocnili se Sard kromě akropole.

[16] Ardys kraloval devětačtyřicet let; po něm následoval Sadyattés, syn Ardyův, a vládl dvanáct let. Po Sadyattovi přišel Alyattés. Ten válčil s Kyaxarem, synem Déiokovým, a s Médy a vypudil Kimmerie z Asie. Dobył Smyrny, kterou založili osadníci z Kolofónu, a učinil vpád do Klazomen. Odtamtud se však nevrátil tak, jak si přál, nýbrž dokonale poražen. Z ostatních činů, které za své vlády podnikl, stojí nejspíše za zmínku tyto:

[17] Válčil s Milétany; tu válku zdědil po otci. Na svých výpravách obléhal Milétos tímto způsobem: Vpadával s vojskem tehdy, jakmile v zemi zrála úroda. Táhl za zvuků sýring, harf a fléten ženských i mužských. Jakmile přišel na území milétské, nebořil ani nevypaloval příbytky v polích, ani v nich neloupil, ale nechával je být. Zato však zničil stromy a úrodu na celém území a vrátil se domů. Milétané totiž ovládali moře, takže obležením nemohlo vojsko ničeho dosáhnout. Obydlí Lýd neničil proto, aby z nich mohli Milétané půdu osévat a obdělávat a on aby měl při vpádu co loupit, až budou s polní prací hotovi.

[18] Takovým způsobem válčil jedenáct let. Za tu dobu utrpěli Milétané dvě velké porážky, jednak u Liménia v boji na vlastním území, jednak na rovině u Maiandru. Šest let z oněch jedenácti vládl ještě Lýdům Sadyattés, syn Ardyův, a ten také tenkrát činil s vojskem vpády na území milétské. On to totiž byl, kdo se s nimi do války zapletl. Pět let následujících po těch šesti vedl válku Alyattés, syn Sadyattův. Jak jsem se už dříve zmínil, zdědil válku po otci a vedl ji ze všech sil. Nikdo z Iónů v té válce nepřišel Milétanům na pomoc, kromě jediných Chijských. Ti jim pomáhali oplátkou za dřívější pomoc jejich, neboť Milétané přišli předtím na pomoc Chijským ve válce proti Erythrejským.

[19] Když ve dvanáctém roce zapalovalo vojsko obilí, stala se taková příhoda. Obilí rychle vzplanulo a větrem se plameny šířily, takže chytil a shořel chrám Athény zvané Assé-ské. V

tu chvíli toho nikdo nedbal, ale když se vojsko vrátilo do Sard, Alyattés onemocněl. Nemoc se mu zhoršila, a tak poslal posly do Delf - buď že mu to někdo poradil, nebo se rozhodl sám dotázat se boha, co si má s nemocí počít. Když poslové přišli do Delf, odmítla jim Pýthia věštit, dokud znovu nepostaví Athénin chrám, který vypálili v Assésu na území milétském.

[20] Víím to od Delfanů, od nichž jsem slyšel, že se to tak stalo. Milét'ané k tomu dodávají, že Kypselův syn Periandros byl co nejúžeji spřátelen s Thrasybúlem, který tehdy vládl v Milétu, a Periandros se dověděl, jaké odpovědi se z věštírny dostalo Alyattovi. Vzkázal ji Thrasybúlovi po poslu, aby ji předem věděl a mohl v nastalé situaci rozhodnout. Tak se to stalo podle Milét'anů.

[21] Když dostal Alyattés toto vyřízení, ihned poslal do Miléta hlasatele, aby uzavřel příměří

s Thrasybúlem a s Milétskými na tak dlouho, dokud se bude chrám stavět. Posel tedy do Miléta odešel. Thrasybúlos však byl o všem předem bezpečně zpraven a věděl, co hodlá

Alyattés učinit. Připravil tedy takovou lest: dal snést na náměstí veškeré zásoby potravin, co jich ve městě bylo, ať již patřily jemu, nebo soukromým osobám, a Milét'anům dal pokyn, aby všichni popíjeli a společně hodovali, až jim dá znamení.

[22] Takové opatření učinil a takový pokyn vydal Thrasybúlos proto, aby sardský hlasatel viděl ohromné množství zásob pohromadě a dobrou náladu obyvatel a oznámil to Alyattovi. Tak se také stalo. Hlasatel to viděl, vyřídil Thrasybúlovi, co mu Lýd uložil, a vrátil se do Sard. Podle mých zpráv jen proto došlo k uzavření míru, neboť Alyattés se nadál, že bude v Milétu nesmírná nouze o potraviny a že bude lid nejvyšší měrou zdrcen nedostatkem. Od hlasatele však slyšel po jeho návratu z Miléta zprávy opačné, než jaké očekával. Potom spolu uzavřeli mír s podmínkou, že si budou navzájem přáteli a spojenci, a Alyattés dal postavit v Assésu Athéně dva chrámy místo

jednoho. Sám se pak z nemoci pozdravil. Tak tedy pro Alyatta dopadla válka proti Milét'anům a Thrasybúlovi.

[23] Periandros, který podal Thrasybúlovi zprávu o odpovědi věštírny, byl synem Kypselovým a vládl v Korintě. Podle vyprávění Korintských (a Lesbané říkají totéž co oni) se mu prý v životě přihodil nevídaný zázrak: Arióna z Methy-mny vynesl delfín na Tainaron. Arión byl nejpřednější z tehdejších zpěváků za doprovodu kithary; první z lidí, pokud víme, složil dithyramb, pojmenoval jej a přednášel jej v Korintu.

[24] Tento Arión prý většinou pobýval u Periandra, ale usmyslel si, že odpluje do Itálie a na Sicílii; tam vydělal ohromné peníze a chtěl se vrátit do Korinta. Vyplul z Tarentu, a protože neměl k nikomu větší důvěru nežli ke Korint'anům, najal si loď korintských plavců. Na širém moři se však plavci zrádně dohodli, že hodí Ariona do moře a že se zmocní jeho peněz. Arión prý to zpozoroval a nabízel jim peníze a prosil, aby ho nechali naživu; tím je však nepřemluvil. Plavci prý mu kázali, buď aby se sám usmrtil, chce-li dojít pohřbu na suché

zemi, nebo aby co nejrychleji skočil do moře.

Výhrůzkami přiveden do úzkých prý Arión požádal - když už se tak rozhodli - aby mu dovolili stanout v plné nádheře na veslařských lávkách a zazpívat; až dozpívá, slíbil, že spáchá sebevraždu. Plavci se zaradovali, že uslyší nejlepšího pěvce na světě, a ustoupili ze zádi doprostřed lodi. Arión se oblékl do plné pěvecké nádhery, vzal do ruky kitharu, postavil se na veslařské lávky a zazpíval slavnostní píseň. Když píseň dozpíval, vrhl se do moře tak, jak byl, se vším svým vybavením. Plavci pokračovali v plavbě do Korinta, Arióna prý však vzal na hřbet delfín a vynesl ho na souš u Tainaru. Arión s něho sestoupil a se vším všudy odešel do Korinta. Po příchodu vypravoval, co se mu přihodilo. Periandros prý mu nevěřil, dal ho hlídat, nikam ho nepouštěl a dával prý pozor, až se plavci vrátí. Když připluli, dal si je zavolat a ptal se jich, co mu mohou říci o Arionovi. Oni vyprávěli, že je v Itálii živ a zdráv a že se mu dobře dařilo, když ho v Tarentu opouštěli. V tu chvíli se před nimi objevil Arión ustrojen tak, jako když vyskočil z lodi. Byli ohromeni a usvědčeni a nemohli již zapírat. Tuto historku vyprávějí Korintští a Lesbané a na Tainaru je nevelký Arionův bronzový obětní dar, člověk sedící na delfínu.

[25] Lydský král Alyattés, který dokončil válku s Milét'any, potom zemřel. Kraloval sedmapadesát let. Po vyváznutí z nemoci věnoval jako druhý z toho rodu do Delf veliký

stříbrný džbán se železným letovaným podstavcem, který stojí za podívanou mezi všemi obětními dary v Delfech. Bylo to dílo Glau-ka z Chiu, který jako první na světě vynalezl letování železa. [26] Po Alyattově smrti převzal království Alyattův syn Kroisos ve věku pětatřiceti let. Z Řeků jako první napadl Efeské. Když je tenkrát obléhal, věnovali Efesané své

město Artemidě a natáhli lano od chrámu ke hradbám.* Vzdálenost od starého města, které

bylo tenkrát obléháno, ke chrámu činí sedm stadií. Na Efesos udeřil Kroisos nejprve a potom postupně na všechna města íónská a aiolská. Proti každému z nich vznášel jiné stížnosti; kde mohl najít vážnější záminky, užíval vážnějších žalob; proti některým z nich použil i malicherností.

[27] Když už si podrobil Řeky v Asii, takže mu odváděli poplatky, pomýšlel na to, aby postavil lodi a podnikl útok na ostrovany. Jakmile měl ke stavbě lodí všechno připraveno, přišel prý podle jedněch do Sard Biás z Priény, podle druhých Pittakos z Mytilény, a na Kroisovu otázku, co je nového v Řecku, zastavil stavbu lodí touto odpovědí:

"Ostrované skupují, králi, tisíce koní, protože mají v úmyslu vypravit se válečně do Sard a proti tobě." Kroisos myslel, že mluví pravdu, a odpověděl:

"Kéž by jen bohové vnukli ostrovanům myšlenku přijít proti synům lydským na koních!"

"Vidím, králi," opáčil návštěvník, "že si z celého srdce přeješ porazit ostrovany na koních na pevnině a tvá naděje je

oprávněná. A co myslíš, že si přejí ostrované jiného, když se

dozvěděli, že proti nim hodláš stavět lodi, než porazit Lýdy

na moři, aby se ti pomstili za Řeky sídlící na pevnině, které jsi zotročil?"

Tento závěr prý se Kroisovi velice zalíbil a uznal, že je to rozumná řeč; poslechl a nechal stavby lodí. Tak došlo k tomu, že uzavřel přátelství s Ióny bydlícími na ostrovech.

[28] Postupem času si Kroisos podmanil skoro všechny národy sídlící před řekou Halys. Kromě Kiliků a Lykiů mu byli poddáni všichni ostatní. Jsou to Lýdové, Frygové, Mý-sové, Mariandynové, Ghalybové, Paflagoni, Thrákové Thyn-ští a Bithynští, Karové, Ióni, Dórové, Aiolové a Pamfylové.

[29] Když Kroisos tyto národy podrobil a připojil je k Lýdům, přicházeli do Sard, kvetoucích bohatstvím, mimo jiné postupně i všichni řečtí filosofové, kteří v té době žili. Tak tam přišel i Athéňan Solón, který Athéňanům na jejich přání ustanovil zákony a pobýval v cizině deset let, vypluv pod záminkou, že se chce porozhlédnout po světě, aby nebyl přinucen zrušit některý ze zákonů, které vydal. Athéňané to sami učinit nemohli, protože je vázaly veliké

přísaHY, že se budou deset let řídit zákony, které jim Solón ustanoví.

[30] Kvůli tomu i kvůli podívané se vydal Solón na cesty. Přišel do Egypta k Amasiovi a také

do Sard ke Kroisovi. Po pří-í chodu ho Kroisos hostil v královském paláci a potom, bylo to |

třetího nebo čtvrtého dne, ho na příkaz Kroisův vodili služebníci po jeho pokladnicích a ukazovali mu královo nesmírné bohatství. Když Solón všechno viděl a vše si prohlédl, zeptal se ho Kroisos v příhodné chvíli:

"Cizince athénský, došly k nám o tobě mnohé zprávy, o tvé moudrosti a o tvých cestách, že jsi z lásky k moudrosti prošel veliký kus světa, abys ho viděl. Zatoužil jsem se tě zeptat, zda jsi již spatřil člověka ze všech lidí nejšťastnějšího." Ptal se, protože za nejšťastnějšího z lidí

považoval sebe, ale Solón mu nezalichotil ani trochu; podle pravdy mu odpověděl takto:

"Athéňana Telia, králi." Kroisos se podivil jeho slovům a zvědavě se otázal:

"Proč myslíš, zeje Tellos nejšťastnější?" Solón odpověděl:

"Tellos měl za časů blahobytu v obci dobré a krásné syny a dožil se toho, že všichni měli děti, které zůstaly naživu; dařilo se mu na naše poměry dobře a dočkal se přeslavné smrti. Když se totiž strhla bitva mezi Athéňany a sousedními Eleu-sinskými, vypravil se na pomoc, obrátil nepřátele na útěk a slavně zemřel. Athéňané ho pochovali na obecní útraty na tom místě, kde padl, a prokázali mu velikou úctu."

[31] Vyprávěním o Tellovi a o jeho velké blaženosti podnítil Solón Kroisovu zvědavost, i zeptal se ho Kroisos, koho shledal na druhém místě šťastného po Tellovi. Očekával, že se mu určitě dostane druhé ceny. Solón však pravil:

"Kleobia a Bitóna. Ti byli rodem z Argu, měli dost prostředků k živobytí a nadto takovou tělesnou sílu, že oba stejně vítězili v atletických zápasech. Vypráví se o nich tato pověst : V Argu se slavil svátek bohyně Héry a bylo bezpodmínečně třeba, aby povoz dovezl jejich matku do chrámu. Voli však nebyli z pole zpátky včas. V časové tísní se mladíci sami zapřáhli do jha a táhli vůz, na kterém se matka vezla. Tak projeli pětáctyřicet stadií a do chrámu došli. Po takovém činu, při kterém je celé slavnostní shromáždění vidělo, se jim dostalo nejlepšího konce života a božstvo na nich ukázalo, že je pro Člověka lepší zemřít nežli žít. Argejští je obklopili a velebili jejich sílu a Argejanky se zase shlukly okolo matky a chválily, jaké má syny. Matka se radovala nad slavným činem svých synů, stanula před sochou bohyně

a modlila se, aby jejím dětem Kleobiovi a Bitónovi za to, že jí připravili tak velikou čest, dala to, co je pro člověka nejlepší. Když po modlitbě vykonali oběť a zúčastnili se hostiny, usnuli oba mladíci v samotném chrámu a již nevstali. Takový byl jejich konec. Argejští dali zhotovit jejich sochy a obětovali je do Delf jako sochy mužů, kteří se vyznamenali přede všemi."

[32] Těmto mladíkům přisoudil Solón druhou cenu blaženosti. Kroisos se rozhorlil a řekl:

"To považuješ, athénský cizince, naši blaženost za tak nicotnou, že nás nekladeš na roven ani s obyčejnými lidmi?"

Solón však odvětil:

"Vím přece, Kroise, že je každé božstvo závistivé a miluje zvraty, a ty se mne vyptáváš na věci lidské. Za dlouhý čas lze spatřit mnohé věci, které člověk vidí nerad, a lze také mnoho zakusit. Za hranici lidského života pokládám věk sedmdesáti let. Sedmdesát roků představuje pětadvacet tisíc a dvě stě

dní, když nepočítáme vkladný měsíc*. Má-li však být každý druhý rok o měsíc delší, aby se nastávající roční období shodovalo, jak je potřeba, je těch vkladných měsíců při sedmdesáti letech pětatřicet a v těch měsících tisíc padesát dní. Ze všech těch dní za sedmdesát let, a je jich šestadvacet tisíc dvě stě padesát, ani jediný nepřináší zdaleka totéž, co druhý. Proto je, Kroise, celý lidský život jen snůškou náhod. Vidím, že jsi velice bohatý a že kraluješ nad množstvím lidí, ale na tvou otázku ti neodpovím, dokud neznám, že jsi dobře dožil svůj život. Vždyť velký boháč není šťastnější nežli člověk, který žije ze dne na den, nedostane-li se mu štěstí dobře zemřít po životě plném zdaru. Vždyť i mnozí velicí boháči jsou nešťastní, kdežto mnozí z těch, kdo žijí skromně, jsou šťastní. Člověk velice bohatý, ale nešťastný, jen dvěma věcmi vyniká nad člověka šťastného, šťastný člověk však nad nešťastného boháče mnohými. Boháč snáze může splnit své touhy a vydržet velkou pohromu, pakliže do ní upadne. Druhý

však nad něho vyniká těmito přednostmi: pohromu snést a touhu vyplnit nemůže ve stejné

míře jako on, ale takové věci od něho odvrací jeho štěstí; je tělesně bez úhony, zdravý, nezná

utrpení, má zdárné syny a je sličný. Jestliže kromě toho ještě dobře skončí svůj život, pak to je ten, kterého hledáš, je hoden toho, aby byl nazván blaženým. Dokud však nezemře, je třeba zdržet se úsudku a nenazývat ho blaženým, nýbrž úspěšným. Protože je člověk jen člověkem, není mu dáno, aby toho všeho dosáhl, stejně jako žádná země nevystačí sama s tím, co

poskytuje, nýbrž něco má a něco jí chybí; nejlepší je ta, která má nejvíce. Stejně tak i lidský

jedinec není v ničem soběstačný, něco má a něco mu schází. Kdo z lidí dožije svůj život maje téměř všechno a potom příjemně svůj život skončí, ten je podle mne hoden, králi, nésti toto označení. U všech věcí je třeba přihlížet k jejich konci, jak dopadnou, neboť mnohým lidem bůh blaženost ukázal a potom je potřel beze zbytku."

[33] Takovou řečí se Solón Kroisovi zřejmě nezavděčil. Král jeho slov nedbal a propustil ho, neboť se domníval, zeje veliký hlupák, když nedbá přítomného dobra a káže přihlížet u všech věcí k jejich konci.

[34] Po Solónově odchodu stihla Kroisa veliká boží pomsta, patrně proto, že se považoval za nejblaženějšího ze všech lidí. Hned jak usnul, zdál se mu sen, který mu pravdivě zvěstoval neštěstí, jež se mělo přihodit jeho synovi. Kroisos měl dva syny, z nichž jeden byl stížen tělesnou vadou - byl hluchoněmý - a druhý ve všem daleko vynikal nad své vrstevníky; jmenoval se Atys. O tomto Atyovi sen Kroisovi naznačil, že zahyne zasažen železným hrotem oštěpu. Jakmile se probudil a sen si rozvážil, zalekl se ho a syna oženil. Ačkoli Atys obvykle velel lidskému vojsku, již ho nikam za takovým účelem neposílal a oštěpy, kopí a všechny podobné věci, kterých lidé používají ve válce, dal z mužských komnat odstranit a snést do komor, aby snad něco z toho, co bylo n? stěnách rozvěšeno, na syna nespadlo.

[35] Zatímco se zabýval synovou svatbou, přišel do Sard muž postižený neštěstím a s poskvrněnými rukama. Byl původem Fryg, ale z rodu královského. Přišel do Kroisova paláce a žádal, aby se mu podle tamních obyčejů dostalo očisty; Kroisos ho poskvrnny zbavil. Očista u Lýdů je téměř stejná jako u Řeků. Když Kroisos vykonal obvyklé obřady, ptal se ho, kdo a odkud je:

"Kdo jsi, člověče, a odkud z Frygie jsi přišel k mému krbu? Kterého muže či ženu jsi zabil?" Muž odpověděl:

"Jsem, králi, synem Gordia, syna Mídova, a jmenuji se Adrástos. Zabil jsem nechtě svého bratra a přicházím vyhnán od svého otce a všeho zbaven."

"Jsi tedy potomek mých přátel," odvětil Kroisos, "a přišel jsi k přátelům. Pakliže u nás zůstaneš, nebudeš mít v ničem nedostatku. Budeš-li své neštěstí snášet co nejlehčeji, bude to pro tebe nejlepší."

[36] Žil tedy Adrástos v paláci Kroisově. V téže době se objevil na Olympu v Mýsii obrovský

divoký kanec. Vyrážel z pohoří a pustošil obdělaná pole Mysů. Mnohokrát se Mýsové proti němu vypravili, ale nijak mu neublížili, naopak, sami od něho utrpěli. Nakonec přišli mýsští

poslové ke Kroisovi a pravili:

"Převeliký divoký kanec se, králi, objevil v našem kraji a ničí naše polnosti. Ač se o to přičiňujeme, nemůžeme ho zahubit. Proto tě prosíme, abys s námi poslal svého syna a vybrané jinochy se psy, abychom se ho zbavili." Takto ho prosili. Kroisos však, pamětliv svého snu, jim odpověděl těmito slovy:

"O mém synu se již nezmiňujte, neboť bych ho s vámi neposlal. Je totiž právě novomanželem a to je teď jeho hlavní starost. Vybrané Lýdy a vše, čeho je k lovu potřebí, s vámi pošlu a těm, kdo půjdou, důtklivě uložím, aby se s vámi co nejhrošlivěji přičinili odstranit vám to divé zvíře z krajiny."

[37] Taková byla jeho odpověď. Mýsové se s ní spokojili, ale vtom vstoupil Kroisův syn, který zaslechl, oč Mýsové prosí. Když Kroisos odmítl poslat s nimi svého syna, obrátil se k němu jinoch těmito slovy:

"Bývalo pro nás, otče, dříve nejkrásnějším a nejušlechtilejším úkolem chodit do válek a na lovy a tak získávat slávu. Nyní mě od obojího držíš stranou, ač jsi u mne nezpozoroval žádnou zbabělost ani nedostatek odvahy. Jak se mám teď tvářit, když jdu na náměstí a z náměstí? Zač mě budou mít občané, zač mě bude považovat moje mladá manželka? S jakým to mužem bude myslet, že sdílí lůžko? Bud mi dovol na lov jít, nebo mi odůvodni, proč je pro mě lépe, aby tomu tak bylo?"

[38] "Činím tak, synu můj," odpověděl mu Kroisos, "nikoli proto, že bych tě shledával zbabělým, ani pro cokoli jiného, co by ti nesloužilo ke cti, ale přišlo ke mně ve snu vidění a prohlásilo, že budeš žít krátký čas; máš

zahynout železným hrotem oštěpu. Kvůli tomuto vidění jsem uspíšil tvou svatbu a proto tě neposílám na takové výpravy. Starám se o to, zda bych tě nemohl nějak uchovat, dokud budu živ. Vždyť jsi můj jediný syn, neboť druhý syn jako by pro mě neexistoval, protože je mrzák."

[39] "Když jsi měl, otče, takové vidění," pravil jinoch, "je možné pochopit, že mě hlídáš, ale je zajisté spravedlivé, abych ti řekl to, co nechápeš a co před tebou sen ukryl. Praviš, že vidění

prohlásilo, že zemřu železným kopím, ale cožpak má kanec ruce, cožpak má železné kopí, kterého se obáváš? Kdyby vidina prohlásila, že zahynu klem nebo něčím jiným, co se mu podobá, pak by bylo potřeba učinit to, co děláš; řekla však, že se to stane hrotem oštěpu. Když

nám tedy nenastává bitva s lidmi, dovol mi jít!"

[40] "Překonáváš mě, synu," odvětil Kroisos, "výkladem toho snu. Tebou přemožen měním své mínění a dovoluji ti jít na lov."

[41] Po těchto slovech poslal Kroisos pro Fryga Adrásta, a když přišel, řekl mu:

"Adraste, očistil jsem tě, když jsi byl stížen nezaslouženým neštěstím; nevyčítám ti je. Přijal jsem tě do svého domu a poskytuji ti veškeré živobytí. Poněvadž jsem ti já první prokázal dobrodiní, jsi povinen mi dobrým odplatit. Žádám tě, aby ses stal strážcem mého syna, až

pojede na lov, aby vás cestou nepřipadli nějakí zákešní lupiči a nepřinesli vám záhubu. Kromě

toho i ty máš možnost jít tam, kde se můžeš vyznamenat svými činy, neboť tak činili i tví

předkové a nadto máš k tomu síly dost."

[42] Adrástos mu odpověděl:

"Já bych, králi, jinak do toho zápasu snad ani nešel. Ne-jluší se, abych chodil mezi šťastné

druhy stejného věku, když jsem pronásledován tak velikým neštěstím; nemohu si to ani přát, a proto jsem se již mnohokrát zdržel. Teď však, když na mě naléháš a já mám povinnost ti vyhovět, rád se ti odvděčím dobrým skutkem. Jsem připraven to učinit a spolehni se, že se ti tvůj syn, kterého mi prikazuješ strážit, navrátí bez úhony, pokud to na jeho strážci bude záviset."

[43] Když toto Kroisovi odpověděl, vydali se na cestu v doprovodu vybraných mladíků a psů. Dorazili do olympského pohoří, hledali zvíře, a když je našli a obstoupili kolem dokola, házeli po něm oštěpy. Tehdy právě onen cizinec, který byl očištěn z vraždy, jménem Adrástos, hodil oštěpem po kanci, ale chybil ho a zasáhl Kroisova syna. Ten, zasažen hrotem kopí, vyplnil proroctví snu. Kdosi potom běžel ke Kroisovi s poselstvím o tom, co se stalo, a po příchodu do Sard mu vylíčil, jak probíhal lov a jaký byl osud jeho syna.

[44] Kroisos byl smrtí svého syna těžce sklíčen a považoval za velice hroznou věc, že ho zabil ten, koho on sám očistil z krveprolití. Byl tím neštěstím z hloubi duše otřesen a dovolával se Dia Smírce; bral ho za svědka toho, jakého příkoří se mu od cizince dostalo; téhož boha se dovolával i jako strážce krbu a přátelství; strážce krbu proto, že přijav do svého domu cizince, nevěděl, že živí vraha svého syna, strážce přátelství proto, že cizince poslal se svým synem jako strážce a shledal v něm svého největšího nepřítele.

[45] Potom přišli Lýdové, nesouce mrtvého, a za nimi následoval ten, kdo ho zabil. Stanul a odevzdal se do moci Kroisovy. Vztahoval k němu ruce a žádal, aby byl usmrcen nad mrtvolou. Připomínal své dřívější neštěstí a k tomu, že navíc uvrhl do záhuby toho, kdo ho z něho očistil, že tedy nemůže dále žít. Když to Kroisos vyslechl, zželelo se mu Adrásta, jakkoli byl sám sklíčen velkým neštěstím vlastním, a řekl mu:

"Dostává se mi od tebe, hosti, plného zadostiučinění, jestliže se sám považuješ za hodná

smrti. Ty však tím neštěstím vinen nejsi, leda že jsi byl jeho bezděčným vykonavatelem; vinen je některý z bohů, který mi již dávno předpověděl, co mě čekalo." Potom Kroisos svého syna pochoval, jak se slušelo. Adrástos,

syn Gordiův a vnuk Midův, který se stal vrahem vlastního bratra a škůdcem toho, u něhož došel očisty, vyčkal, až se lidé

od náhrobku vzdálili, a protože uznával, že je stíhán nejtěžším neštěstím ze všech lidí, které

znal, spáchal na hrobě sebevraždu.

[46] Kroisos po ztrátě syna setrval dva roky v hlubokém smutku. Když však Kýros, syn Kambýsův, svrhl nadvládu Astyaga, syna Kyaxarova, a perská vláda se vzmáhala, přestal Kroisos truchlit a začal přemýšlet, zda by nějak nemohl růst moci perské zarazit, dříve než

zmohutní. Když si to rozmyslel, začal hned zkoumat věštírny v Řecku a věštírnu v Libyi; rozeslal posly na všechny strany, jednak do Delf, jednak do Abai ve Fókidě, jednak do Dódóny; jiné zase poslal k Amfiaráovi a k Trofóniovi, další pak do Branchidai na území

milétském. To byly věštírny řecké, kam se Kroisos obracel o věštbu. Další posly poslal se žádostí o věštbu do Libye k Am-mónovi. Posly rozeslal proto, aby zjistil, jak jsou věštírny chytré, aby se jich mohl druhým poselstvím zeptat, má-li se pokusit o výpravu proti Peršanům, jestliže shledá, že znají pravdu.

[47] Když posílal Lýdy vyzkoušet věštírny, vydal jim takovýto příkaz: Měli počítat čas podle dní ode dne, kdy vyrazili ze Sard, a stého dne se měli ptát věštíren, co právě dělá lydský král Kroisos, syn Alyattův. Cokoli která věštírna odpoví, to měli zapsat a přinést mu zpátky. Jaké

byly odpovědi ostatních věštíren, se nikde nevypráví. Jakmile však Lýdové vkročili do chrámu v Delfech, prosíce boha o věštbu, a přednesli uloženou jim otázku, odpověděla jim Pýthia v hexa-metrech toto:

"Kolik je v písku zrn, vím, i jaké jsou rozměry moře, také němému rozumím, slyším i toho, kdo mlčí. Cítím teď vůni vařené želvy s mohutným štítem, v měděném hrnci se vaří zároveň s jehněčím masem; měděný kotel je pod ní, měděná poklice na ní."

[48] Tuto Pýthiinu odpověď Lýdové zapsali a vrátili se do Sard. Když pak přibyli i ostatní

poslové s výroky věštíren, sebral Kroisos všechny zápisy dohromady a prohlížel je. Žádný se mu nelíbil; když však vyslechl zápis z Delf, ihned mu projevoval úctu a chválil jej. Uznal, že jediná věštírna v Delfech je skutečnou věštírnou, protože uhodla, co dělal. Když totiž rozeslal posly po věštírnách, vyčkal stanoveného dne a provedl toto: vymyslel si něco, co nebylo možné uhodnout a vypožorovat; rozsekal želvu a jehně dohromady a sám to vařil v měděném kotli pod měděnou poklicí.

[49] A právě to mu z Delf výrok věštírny oznamoval.

0 odpovědi věštírny Amfiaráovy neumím nic povědět, co věštila Lýdům, když vykonali ve svatyni předepsané obřady; ani se o tom nevypráví. Říká se jen, že i tuto věštírnu považoval Kroisos za neklamnou.

[50] Po těchto událostech usmířoval Kroisos delfského boha velkolepými oběťmi. Obětoval po třech tisících kusů z každého druhu dobytčat k oběti se hodících, dále pozlacená a postříbřená lehátka, zlaté číše, purpurové pláště a chi-tóny. Navršil ohromnou hranici a páčil ji doufaje, že si tím boha spíše nakloní. Také všem Lýdům nařídil, aby každý bohu obětoval, co kdo má. Když bylo po obětech, dal slít nesmírné množství zlata a ukovat z něho polocihly o délce šesti dlaní, široké tři dlaně a jednu vysoké, celkem sto sedmnáct, a to čtyři z ryzího zlata o váze po půl třetím talentu, ostatní polocihly pak z bílého zlata, vážící po dvou talentech. Také dal zhotovit z ryzího zlata sošku lva, vážící deset talentů. Když vyhořel delfský chrám, spadl tento lev s polocihel, na nichž byl postaven. Nyní je uložen v korintské pokladnici a váží jen půl sedma talentu. Půl čtvrtá talentu se ho totiž roztavilo.

[51] Když bylo vše hotovo, poslal Kroisos ty věci do Delf a spolu s nimi i další dary: dva převeliké džbány, zlatý stával po pravé straně, když se vchází do chrámu, a stříbrný nalevo. I ty byly po požáru chrámu přemístěny; zlatý džbán je v pokladnici klazomenské, váží půl devátá talentu a dvanáct min, a stříbrný stojí v rohu chrámové předsíně a vejde se do něho šest set amfor*. Delfané v něm mísí víno o slavnosti theofanií. Delfští říkají, že je to výrobek Theodora ze Samu, i já se tak domnívám, nezdá se mi totiž, že by to bylo dílo

obyčejné. Dále poslal Kroisos čtyři stříbrné sudy, stojí v korintské pokladnici, a obětoval i dvě kropenky, zlatou a stříbrnou. Na zlaté je nápis, že Lakedaimonští tvrdí, že je to dar jejich, ale to tvrzení

není správné. Je to dar Kroisův a nápis pořídil kdosi z Delfanů, kdo se chtěl Lakedaimonským zavděčit. Zním jeho jméno, ale nebudu ho připomínat. Daremod' Lakedaimonských je chlapec, jehož rukou protéká voda, ale žádná z obou kropenek. Spolu s těmito věcmi poslal Kroisos do Delf ještě mnoho jiných méně významných darů, jako kulaté stříbrné konvice a tříloketní

stříbrnou sošku ženy, po níž Delfští tvrdí, že je to podobizna Kroisovy pekařky*. Dále věnoval i náhrdelník své manželky a její pásy.

[52] Ty věci poslal do Delf. Amfiaráovi pak, když se dozvěděl o jeho statečnosti a o jeho utrpení, obětoval štít celý ze zlata a masivní zlatý oštěp, jehož ratiště bylo stejně jako hrot celé

ze zlata. Obě ty věci byly ještě za mých časů uloženy v Thébách, a to v thébském chrámu Apollóna Isménského.

[53] Lydským poslům, kteří měli uvedené dary doručit do chrámů, Kroisos uložil, aby se věštírny zeptali, má-li se vydat na výpravu proti Peršanům a má-li si získat nějaké spojenecké

vojsko. Lýdové dorazili, kam byli posláni, dary odevzdali a žádali o věštbu těmito slovy:

"Kroisos, král Lýdů a jiných národů, uznal, že jsou tyto věštírny jedinými skutečnými věštírnami na světě, dal vám dary hodné vašich výpovědí a nyní se vás táže, má-li se vydat na výpravu proti Peršanům a má-li si získat nějaké vojsko za spojence." Tak se poslové tázali a obě věštírny odpověděly shodně; předpovídaly Kroisovi, že zničí

velikou říši, potáhne-li proti Peršanům, a radily mu, aby si za spojence vyhledal nejmocnější z Řeků.

[54] Když byly věštby Kroisovi přineseny a on zvěděl jejich obsah, zaradoval se nad nimi velice, neboť bezpečně doufal, že vyvrátí říši Kýrovu.

Znovu poslal do Pýthu a vyzvĚdĚv, kolik je Delfanů, obdaroval každého dvěma zlatými staté-ry. Delfští za to udĚlili Kroisovi přednostní právo při dotazech, zprostiti ho poplatků a určili mu čestné místo při slavnostech a na věčné časy rozhodli, že se kdokoli z Lýdů může stát občanem delfským, bude-li chtít.

[55] Obdarovav Delfské, dal si Kroisos věštit potřetí. Když se totiž přesvědčil o spolehlivosti věštírny, nemohl se jejich odpovědí nabažít. Tentokrát se tázal, potrvá-li jeho vláda mnoho let. Pýthia mu věštila takto:

" Teprve tehdy, ai nad Médy mezek stane se králem, nestyd se, Lýde, jenl nohy máš slabé, zbabĚle prchat pc březích Hermu, plného šterku, nečekej na nic."

[56] Když se tato slova dostala ke Kroisovi, zaradoval se nad nimi víc než nad čímkoli jiným, neboť věřil, že nikdy nebude Médům kralovat mezek místo človĚka a že tedy ani on, ani jeho potomci vládnout nepřestanou. Potom důkladně uvažoval, kteří z Řeků jsou nejmocnější, aby šije získal za spojence. Při svých úvahách shledal, že mezi Řeky vynikají Lakedaimonští a AthĚňané, jedni z kmene dórského, druzí z íonského. Tyto národy byly nejpřednější; jeden z nich byl původu pelasgického, druhý řeckého; jeden z nich se ze své vlasti nehnul, druhý se mnohokrát stĚhoval. Za krále Deukalióna bydlel v zemi Fthiótské, za časů Dora, syna Hellénova, v krajinĚ pod horami Ossou a Olympem, zvané Histiaiétis. Když ho z Histiaiétidy Kadmovci vyhnali, usadil se pod jménem Makednů v Pindu. Odtamtud zase přesídlil do Dryopidy, a když přešel z Dryopidy na Peloponnésos, jmenoval se národem dórským.

[57] Nedovedu přesně povĚdĚt, jakou řečí mluvili Pelasgové. Lze-li říci to, o čem vydávají

svĚdectví ti z Pelasgů, kteří ještĚ v dnešní době přebývají v městĚ Kréstónu nad Tyr-sénií a kteří kdysi sousedili s dnešními Dory (neboť tenkrát sídlili v krajinĚ, které se ted' říká

Thessaliétis), a ti Pelasgové, kteří založili města Plakié a Skylaké na Helléspontu a stali se athénskými kolonisty (a kolik ještĚ jiných pelasgických městeček změnilo svá jména), je-li tedy možno říci, čeho jsou tito Pelasgové

důkazem, pak mluvili Pelasgové řečí barbarskou. Bylo-li tomu tak u celého kmene Pelasgů, pak národ attický, jcterý je původu pelasgického, spolu se změnou z Pelasgů v Řeky převzal i řeč. Ani Kréstónští totiž, ani Plakiénští, kteří jsou s nimi stejného jazyka, se v řeči nesrovnávají s nikým z těch, kdo nyní sídlí okolo nich, je však zřejmé, že si zachovali takový ráz řeči, jaký si s sebou přinesli, když se přestěhovali do svých dnešních území.

[58] Řecký živel používá od svého vzniku, jak se mi zdá, stále stejného jazyka; po svém oddělení od Pelasgů byl slabý, ale z malých začátků se rozrostl v množství národů, neboť se k němu přidala většina Pelasgů a četné jiné barbarské národy. Kromě toho si myslím, že ani Pelasgové, jako národ barbarský, nebyli na příliš vysokém stupni rozvoje.

[59] Pokud jde o tyto národy, dozvěděl se Kroisos, že attický národ ovládá a udržuje v nešvarech Peisistratos, syn Hippokratův, který byl v té době samovládcem v Athénách. Dokud byl Hippokratés ještě soukromou osobou, přihodil se mu v době, kdy přihlížel olympijským hrám, veliký div. Když porazil obětní zvířata a připravené kotle byly plné masa a vody, začaly se vařit bez ohně a překypěly. Lakedaimoňan Chi-lón, který byl přítomen a tomu zázraku přihlížel, radil Hippokratovi, nejprve aby se neženil s ženou, která by mu mohla porodit děti, potom, pokud je ženat, aby ženu zapudil, a má-li snad nějakého syna, aby se ho zřekl. Hippokratés prý ovšem této rady Chilónovy nechtěl uposlechnout a po oné události se mu narodil řečený Peisistratos, který za rozbrojů mezi obyvateli pobřežními a Athéňany z roviny pojal úmysl zmocnit se samovlády.

V čele lidí z pobřeží stál Megaklés, syn Alkmaiónův, předákem lidí z roviny byl Lykúrgos, syn Aristolaidův. Peisistratos založil třetí stranu. Shromáždil okolo sebe vzbouřence a tváře se, zeje předákem horalů, připravil takovou lest: způsobil si zranění a poranil i své mezky a přihnal se se spřežením na tržiště, jako by byl unikl svým nepřátelům, kteří ho chtěli zahubit, právě když jel na pole. Požádal lid, aby mu opatřil nějakou stráž, neboť se předtím proslavil při tažení proti Megarským tím, že dobyl Nisaje a vykonal i jiné statečné činy. Athénský lid se dal oklamat a dal mu tři sta mužů vybraných z občanstva, kteří se však nestali Peisistratovými kopiníky, nýbrž spíše klackonosiči; chodili za ním s dřevěnými kyji. Ti se spolu s Peisistratem zúčastnili pozdvižení a zmocnili se Akropole. Odtamtud pak Peisistratos

vládl nad Athénany, aniž však rozrušil systém dosavadních úředních hodností nebo změnil právní řád. Spravoval město podle platné ústavy, krásně je zdobil a udržoval v dobrém pořádku.

[60] Zanedlouho se však dohodli stoupcí Megaklovi se straníky Lykúrgovými a vypudili Peisistrata z města. Tak se Peisistratos zmocnil Athén poprvé a opět samovládu ztratil, protože ještě nezapustila dostatečně kořeny. Ti, kteří Peisistrata vyhnali, se však zase znovu dostali do vzájemných sporů. Megaklés se dostal do úzkých a poslal hlasatele k Peisistratovi s dotazem, zda je za samovládu ochoten vzít si jeho dceru za manželku. Když Peisistratos návrh přijal a s podmínkou souhlasil, vymyslel si pro jeho návrat věc podle mého mínění velice pošetilou; tím spíše, že se Řekové již od dávnějších dob odlišovali od národů barbarských tím, že byli chytřejší a nepodléhali hloupým pošetilostem, a přece právě tehdy tito lidé z athénských občanů, o nichž se říkalo, že jsou co do moudrosti mezi Řeky prvními, vymysleli takový podvod. V dému Paianii žila žena jménem Fyé, vysoká bez tří prstů čtyři lokte a i jinak pěkné postavy. Tuto ženu oblékli do plné zbroje, dali jí nastoupit do vozu a ukázali jí, jak se má tvářit, aby její vzezření bylo co nejvznešenější, a jeli do města, poslavše napřed hlasatele, kteří po příchodu do města rozhlašovali, co jim bylo uloženo. Vyvolávali:

"Přijměte, Athéňané, Peisistrata příznivě, neboť samotná Athéna mu prokázala největší čest ze všech lidí a přivádí ho zpět na vaši Akropoli."

Tak chodili sem a tam a rozhlašovali to a ihned se po čtvrtích rozšířila pověst, že Athéna přivádí Peisistrata zpátky. Lidé ve městě byli přesvědčeni, že ta žena je bohyně sama, modlili se k ní a Peisistrata přijali.

[61] Když se řečeným způsobem zmocnil Peisistratos samovlády, podle dohody s Megaklem se oženil s jeho dcerou. Protože však měl mladistvé syny a protože se o Alkmaiónov-cích říkalo, že jsou stíženi kletbou, nechtěl, aby se mu z nové manželky rodily děti, nestýkal se s ní, jak je obyčej. Žena to zpočátku tajila, později však, ať už se jí matka na to ptala nebo ne, řekla to své matce a ta svému muži. Megaklés těžce nesl, že ho Peisistratos zneuctil, a jak byl rozhněván, smířil se se

vzbouřenci.

Jakmile se Peisistratos dozvěděl, co se proti němu chystá, odešel ze země nadobro a po příchodu do Eretrie se radil se svými syny. Zvítězilo mínění Hippiovo, že třeba samovládu získat zpět, a tak sbírali dary z měst, která jim byla od dřívějška zavázána. Mnohá města poskytla značné peníze, ale daleko nejvíce je předčili svým darem peněz Thébané. Mezitím uplynul čas a zkrátka řečeno měli vše připraveno k návratu. Přišli i argejští žoldnéři z Peloponnésu a dobrovolně se dostavil i jeden muž z Naxu, jménem Lygdamis, který projevil velikou ochotu, neboť přivezl peníze i mužstvo.

[62] Vyrazili z Eretrie a skoro po jedenácti letech přišli zpátky. V Attice se nejprve zmocnili Marathóna. Když na tomto místě tábořili, přicházeli k nim jejich straníci z města a hrnuli se k nim i jiní přívrženci z venkovských okrsků, jimž byla milejší samovláda nežli svoboda. Tábořili tedy pohromadě. Dokud sbíral Peisistratos peníze, a i když se potom zmocnil Marathóna, nevěnovali mu Athéňané z města žádnou pozornost. Jakmile se však dozvěděli, že táhne z Marathóna proti městu, vypravili se proti němu. Táhli proti vracejícím se s veškerou mocí a Peisistratovo vojsko, které vyrazilo od Marathóna, táhlo proti městu. Setkali se u chrámu Athény Pallénské a postavili se proti sobě ve zbrani. Tehdy se z božího vnuknutí

dostavil k Peisistratovi věštec Amfilytos z Akarnanie, přistoupil k němu a věštil mu v hexametrech těmito slovy:

"Síť již vrceny jsou a léčky čekají kořist; ryby se přihrnou valem za jasné měsíční noci."

[63] Takovou věštbu pronesl Amfilytos, neboť ho k tomu přimělo božstvo. Peisistratos věštbu pochopil, prohlásil, že ji přijímá, a vedl vojsko do boje. Athéňané z města se v tu chvíli právě

dávali do jídla a po jídle se někteří z nich dali do hry v kostky, jiní se uložili k spánku. Peisistratovo vojsko Athéňany přepadlo a obrátilo je na útěk. Jak utíkali, vymyslel Peisistratos velice chytrý plán, aby se Athéňané již neshromáždili a zůstali rozptýleni. Posadil své syny na koně a poslal je napřed. Ti dostihli přechající a řekli jim, co jim Peisistratos uložil. Vyzývali je, aby byli dobré mysli a aby každý odešel domů.

[64] Athéňané uposlechli, a tak se Peisistratos potřetí zmocnil Athén. Samovládu upevnil za pomoci četných žoldnéřů a peněžních důchodů, které se mu scházely jednak z města, jednak od řeky Strýmonu. Syny Athéňanů, kteří zůstali doma a nedali se hned na útěk, zajal jako rukojmí a poslal na Naxos, neboť i tohoto ostrova se Peisistratos válkou zmocnil a svěřil jej Lygdamiovi. Kromě toho očistil podle věštby i ostrov Délos, a to takto: ze všech míst v dohledu chrámu dal vykopat mrtvé a přenést je na Délu na jiné místo. Tak vládl Peisistratos v Athénách; někteří z Athéňanů padli v bitvě, jiní utekli z domoviny spolu s Alkmaiónovci.

[65] Tak se měly v té době podle zpráv, které Kroisos získal, věci u Athéňanů. O

Lakedaimonských se dozvěděl, že unikli velikým pohromám a že už zvítězili ve válce s Tegejskými. Za vlády spartských králů Leonta a Hégésikla měli totiž Lakedaimonští úspěch ve všech válkách, ale jen od Tegejských byli poraženi. V dobách před těmito událostmi měli Spartané snad nejhorší zákony z celého Řecka; neměli styky ani mezi sebou, ani s cizinci. K

dobré správě se dostali takto: V Delfech přišel do věštírny Lykúrgos, muž mezi Spartany vážený, a jakmile vešel do síně chrámové, ihned ho Pýthia oslovila těmito slovy:

"Přicházíš, Lykúrgu, vstupuješ do mého slavného chrámu, Z^us tě má v lásce a všichni, kdo Olymp z& sídlo své mají; nevím, zda zdravit tě mám jak člověka anebo boha, myslím však, Lykúrgu, spíš jako boha že vítat tě třeba."

Někteří tvrdí, že mu Pýthia kromě toho pověděla o dnešním uspořádání věcí ve Spartě; podle vyprávění samotných Lakedaimonských však Lykúrgos jako poručník svého synovce Leóbóta, který byl spartským králem, přinesl toto uspořádání z Kréty. Hned jak se stal poručníkem, změnil všechny zákony a dbal na to, aby byly dodržovány. Kromě organizace vojenské, jako jsou enómotie, triakady a společné stravování, zavedl Lykúrgos úřad eforů a radu starších.

[66] Po těchto změnách měli Lakedaimonští dobrou správu a Lykúrgovi zřídili po smrti chrám a velice ho uctívali. A protože měli zemi úrodnou a bylo jich nemálo, začali se brzy vzmáhát a jejich moc vzrůstala. Už jim

nestačilo žít v klidu; domnívali se, že jsou silnější nežli Arkádové, a vyžádali si v Delfech věštbu proti celé zemi arkadské. Pýthia jim věštila takto:

"Arkádu žádáš si kraj? Toí příliš, tolik ti nedám. Mnoho je v zemi té mužů, kteří bukvice jedí, budou se útoku bránit; leč přízeň ti projevím přece: Tegeu darem ti dám, zem zdupanou, příhodnou k tanci, rovinu krásnou, bys mohl z ní provazci rozměřit díly." Když uslyšeli Lakedaimonští tento výrok, upustili od usilování o ostatní Arkadii a vydali se na výpravu proti Tegej-ským berouce s sebou pouta. Důvěřovali obojetné věštbě, že si Tegejské podrobí. Byli však v bitvě poraženi a ti z nich, kdo byli zajati živí, pracovali v poutech, která si sami přinesli, a rozměřovali provazci na díly tegejskou rovinu. Pouta, jimiž

byli svázáni, se zachovala v Tegeji až do mých časů: byla rozvěšena okolo chrámu Athény Ochránkyně.

[67] Ve svých dřívějších válkách proti Tegejským měli Lakedaimonští trvale neúspěchy, ale v době Kroisově, když v Lakedaimonu kraloval Anaxandridés a Aristón, je již Spart'ané válkou přemohli. Došlo k tomu takto: Protože byli ve válce s Tegejskými stále poráženi, poslali do Delf poselstvo s prosbou o věštbu, kterého z bohů si mají usmířit, aby ve válce Tegejské

přemohli. Pýthia jim odpověděla, že je přemohou, až přivezou domů kosti Oresta, syna Agamemnonova. Protože však nemohli zjistit, kde je Orestes pochován, poslali k bohovi znovu posly, aby se zeptali, na kterém místě Orestes leží. K dotazu poslů odpověděla Pýthia takto:

"V široké' roviné arkadské přece Tegea leii, větry tam dují dva, jei mocná pohání síla, na ránu rána tam dopadá, zhouba na zhoubé letí; tam chová živná půda syna Agamemnona. Tegejské

porazíš, teprve ai ho přineseš domů."

Když to Lakedaimonští vyslechli, stále vytrvale hledali a prohledávali všechno, až konečně

Oresta našel Lichás, který patřil mezi takzvané spartské dobroděje.
Dobrodějové jsou spartští

občané pocházející z jezdeckta, každým rokem pět nejstarších. V tom roce, ve kterém byli z jezdeckta vybráni, je Spartané posílají ve veřejném zájmu na různá místa a oni se tam nesmějí

oddávat zahálce.

[68] Lichás patřil mezi tyto muže a Oresta našel jednak šťastnou náhodou, jednak svou chytrostí. V té době měla Sparta s Tegejskými mírové styky. Lichás přišel do kovárny, díval se, jak se ková železo, a s údivem přihlížel, jak se to dělá. Když si kovář všiml, jak se diví, ustal v práci a řekl mu:

"Kdybys viděl, co jsem viděl já, to by ses teprve opravdu velice divil, lakónský cizince, když

tě tak uvádí v úžas zpracování železa. Chtěl jsem si v tomto dvorci udělat studnu a při kopání

jsem narazil na rakev dlouhou sedm loket. Nechtělo se mi věřit, že by kdy byli lidé větší než

dnes, rakev jsem otevřel a spatřil jsem mrtvého, který byl stejně dlouhý jako rakev. Změřil jsem si ho a zase jsem jámu zasypal."

Kovář tedy pověděl, co viděl, a Lichás si rozvážil jeho slova a pochopil, že tu jde podle slov věštby o Oresta. Přišel na to takto: viděl dva kovářovy měchy a shledal, že to jsou ony větry, kovádlina s kladivem že jsou rána dopadající na ránu a zpracované železo zeje zhouba ležící

na zhoubě, k čemuž došel asi tím, že železo bylo vynalezeno lidem ke zkáze. Když to pochopil, odešel do Sparty a všechno Lakedaimonským vyložil. Oni však ho obvinili, že si svou zprávu vymyslel. Lichás odešel do Tegey, vyprávěl kováři, co se mu přihodilo, a chtěl od něho dvorec najmout. Kovář však nechtěl. Když pak časem změnil své mínění, Lichás se tam usídlil, hrob vykopal, kosti sebral a odnesl je do Sparty. Od těch dob, kdykoli se spolu

potýkali, měli Lakedaimonští ve válce nad Tegejskými velikou převahu a podrobili si již

většinu Peloponnésu. ', [69] To všechno se tedy Kroisos dověděl a poslal do Sparty posly s dary a se žádostí o spojení; uložil jim, co mají vyřídit. Poslové přišli do Sparty a pravili:

"Posílá nás Kroisos, král Lýdů a jiných národů, a vzkazuje vám toto: „Lakedaimonští, bůh mi dal věštbu, že si mám získat spojence mezi Řeky; dozvídám se o vás, že jste v Řecku nejpřednějšími, proto se podle věštby obracím k vám a chci se stát vaším přítelem a spojencem beze lsti a klamu.""

To jim dal Kroisos svými posly ohlásit. Lakedaimonští také slyšeli o věštbě, které se Kroisovi dostalo, zaradovali se nad příchodem Lýdů a přísahami stvrdili přátelství a spojení. Zavazovala je i jistá dobrodininí, kterých se jim od Kroisa již dříve dostalo. Když totiž poslali Lakedaimonští do Sard koupit zlato, kterého chtěli použít k pořízení sochy Apollóna, jež stojí

v krajině lakónské na hoře Thornaku, dal Kroisos kupcům zlato darem.

[70] Lakedaimonští přijali spojení kvůli tomu, a také Proto, že dal Kroisos jejich přátelství přednost přede všemi Řeky. Byli tedy připraveni, kdyby je zavolal, a kromě toho dali udělat měděnou nádobu, zdobenou zvenčí okolo okraje podobami zvířat a schopnou pojmout tři sta amfor*, a poslali ji Kroisovi, protože se mu chtěli darem odvděčit. Nádoba se však do Sard nedostala; uvádějí se toho dvě příčiny. Lakedaimončané tvrdí, že ji uloupili Samští, když se dostala na cestě do končin okolo ostrova Samu a Samští připruli s válečnými lodmi, když se o ní dozvěděli. Obyvatelé Samu sami vypravují, že se lakedaimonští poslové s nádobou zpozdili, dozvěděh se, že Sard bylo dobyto a Kroisos zajat, a prodali ji na Samu. Koupili prý ji soukromníci a obětovali v chrámu Héřině. Možná že ti, kdo ji prodali, řekli po svém návratu do Sparty, že byli od Samských oloupeni.

[71] Tak se to mělo s onou nádobou. Kroisos, který se zmýlil ve výkladu věštby, vypravil se válečně do Kappadokie a doufal, že zničí Kýra a moc Peršanů.

Když se Kroisos chystal na výpravu proti Peršanům, radil mu jeden z Lýdů, který již předtím byl považován za moudrého a po této radě byl mezi Lýdy vážen ještě více (jmenoval se Sandanis):

"Chystáš se, králi, na výpravu proti mužům, kteří nosí kožené nohavice a z kůže celý oděv; nejedí tolik, kolik chtějí, nýbrž kolik mají, neboť jejich země je drsná; kromě toho nepijí víno, nýbrž vodu, nemají k jídlu fíky ani žádné jiné dobroty. Co si na nich vezmeš, až nad nimi zvítězíš, když nic nemají? Budeš-li však poražen, uvědom si, kolik dobrého ztratíš. Okusí-li našich lahůdek, nebude možno je od nich odehnat. Jsem věru vděčen bohům, že nevnikli Peršanům myšlenku táhnout proti Lýdům."

Kroisa však těmito slovy nepřesvědčil. Peršané pak vskutku neznali pohodlí ani žádné

lahůdky, dokud si nepodrobili

Lýdy.

[72] Kappadokům dávají Řekové jméno Sýrů. Dříve, než se zmocnili vlády Peršané, byli tito Syrové poddanými Médů; nyní patřili Kýrovi. Hranicí mezi říší Médskou a Lydskou byla řeka Halys, která pramení v arménských horách, potom má na pravém břehu svého toku Matiény a na druhé straně Frygy, a když je minula na svém toku směrem k severu, odděluje od sebe Syry a z levé strany Paflagony. Tím způsobem řeka Halys přetíná skoro celou dolní část Asie* od moře naproti Kypru až po moře Pohostinné; je to Šíje celé té pevniny. Pro zdatného muže je to cesta pěti dnů.

[73] Kroisos se vypravil válečně do Kappadokie jednak proto, že toužil získat ke své

dosavadní říši další území, a hlavně protože důvěřoval věštbě a chtěl odplatit Kýrovi za Astyaga. Kýros, syn Kambýsův, si podmanil médkého krále Astyaga, syna Kyaxarova, Kroisova to švagra. Kroisovým švagrem se stal takto:

Jeden oddíl kočovných Skythů se vzbouřil a přešel do země médké. V té době vládl nad Médy Kyaxarés, syn Fraortův, syna Déiokova. Kyaxarés

zprvu jednal se Skythy přátelsky, neboť to byli prosebníci; dokonce si jich velmi vážil a svěřil jim své syny, aby se naučili jejich jazyku a střelbě z luku. Čas plynul a Skythové stále chodili na lov a vždycky přinášeli nějakou kořist.

Jednou se stalo, že neulovili nic. Když se vrátili s prázdnýma rukama, zahrnul je Kyaxarés velmi drsně nadávkami; byl totiž velmi prchlivý, jak tím ukázal. Když se jim od Kyaxara dostalo takového přijetí, byli přesvědčeni, že se jim dostalo nezasloužené pohany, a rozhodli se rozsekat jednoho ze synů, kteří se u nich učili, připravit ho tak, jak obvykle chystali maso ze zvěře, přinést jako zvěřinu Kyaxarovi a potom se co nejrychleji odebrat do Sard k Alyattovi, synu Sadyattovu. To se také stalo. Jak Kyaxarés, tak i přítomní hosté masa pojedli a Skythové se po tomto činu obrátili k Alyattovi s prosbou o ochranu.

[74] Alyattés ke Kyaxarově žádosti Skythy nevydal, takže z toho potom vznikla pětiletá válka mezi Lýdy a Médy. V těch letech častokrát zvítězili Médové nad Lýdy, častokrát zase Lýdové

nad Médy. Jednou došlo také k jakési noční bitvě. Když válka trvala se střídavým štěstím, došlo v šestém roce ke srážce, při které se stalo, že se po začátku boje pojednou den změnil v noc*. Tuto změnu dne předpověděl Iónům Thalés z Milétu a stanovil pro ni právě tento rok, ve kterém k ní také došlo. Když Lýdové a Médové spatřili, že nastala noc místo dne, ustali v boji a obě strany raději pospíchaly uzavřít mír. Mír sjednali Syennesis z Kilikie a Labynétos z Babylóna*. Ti se také postarali o jeho stvrzení přísahami a sjednali vzájemné sňatky. Rozhodli, aby dal Alyattés svou dceru Aryénis Astyagovi, synu Kyaxarovu. Bez silných závazků nebývá ani pevný mír. Přísahu konají tyto národy stejně jako Řekové; kromě toho okoušejí vzájemně své krve, když si nařízli paže, ovšem jen na povrchu.

[75] Tohoto Astyaga, který byl otcem jeho matky, Kýros" porazil z příčin, které vyložím v dalším líčení. Kroisos to měl Kýrovi za zlé, a proto poslal do věštírny s dotazem, zda se má

vydat na výpravu proti Peršanům. Když pak přišla věštba obojetná, uvěřil, že mluví v jeho prospěch, a táhl do perské říše. Jakmile dorazil k řece Halys, pokračoval odtud, jak tvrdím já, tím že převedl vojsko po mostech, které tam

stály. Mezi Řeky však převládá mínění, že vojsku pomohl na druhou stranu Thalés z Miléta.

Kroisos prý byl na rozpacích, jak se dostane s vojskem přes řeku, neboť v té době prý tam ty mosty nebyly. Thalés prý byl ve vojsku přítomen a způsobil, že řeka, která tekla ;|: po levé

straně vojska, tekla i po jeho pravé straně. Dokázal |.| prý to takto: počínaje nad táborem dal kopat hluboký příkop, ff zatáčející se do tvaru půlměsíce, aby zezadu obešel postavený *

tábor, do tohoto příkopu svedl vodu ze starého řečiště a pod táborem ji zase do něho vpustil. Tím se řeka velice rychle rozdělila a bylo možno ji po obou stranách překročit. Někteří

dokonce tvrdí, že původní řečiště docela vyschlo. To však nepokládám za možné, neboť jak by se byli dostali přes řeku na zpáteční cestě?

[76] Když Kroisos s vojskem řeku překročil, přitáhl do Kappadokie, do krajiny zvané Pteria. Pteria je nejpevnějším městem v té zemi a leží přibližně směrem k městu Sinópé, které je u Pohostinného moře. Tam Kroisos tábořil a plnil pozemky Sýrů. Dobil i města Pterie a jeho obyvatelstvo zotročil. Dobil i všech okolních měst a Syrý, kteří se ničím neprovinili, odtamtud vypudil.

Kýros shromáždil své vojsko, přibral na pomoc všechny národy, které sídlily mezi ním a Kroisem, a táhl Kroisovi naproti. Nežli však se s vojskem vydal na cestu, poslal hlasatele k Iónům a pokoušel se je od Kroisa odtrhnout. Iónové však výzvy neuposlechli. Když Kýros dorazil a utábořil se naproti Kroisovi, potýkali se navzájem s velikým úsilím. Strhla se tuhá

bitva a bylo mnoho padlých a nakonec, když nastala noc, rozešli se, aniž která z obou stran zvítězila. Tak tedy vojska spolu zápolila.

[77] Kroisos s nevolí uznal, že jeho vojsko počtem nestačí, neboť bylo v boji mnohem slabší

nežli vojsko Kýrovo. Hnětlo ho to, a když se následujícího dne Kýros nepokoušel útočit, odtáhl do Sard. Zamýšlel povolat podle smlouvy na pomoc Egypt'any; měl totiž spojeneckou smlouvu i s egyptským králem Amasiem, a to dříve než s Lakedaimonskými. Poslal pro pomoc i k Babyloňanům, neboť také s těmi měl spojení ; v té době vládl v Babylónii Labynétos. Vzkázal Lake-daimonským, aby se v určený čas dostavili. Měl v úmyslu shromáždit spojence a sebrat vlastní vojsko, a jakmile mine zima, s počátkem jara se vydat na výpravu proti Peršanům.

Takový byl jeho úmysl, a hned jak přišel do Sard, poslal ke spojencům hlasatele se vzkazem, aby se do pěti měsíců shromáždili v Sardech. Vojsko, které měl a které se s Peršany utkalo (bylo to vojsko žoldněřské), celé propustil a rozptýlil, neboť se nenadal, že by Kýros po tak nerozhodném zápasu táhl na Sardy.

[78] Zatímco Kroisos takto uvažoval, naplnilo se celé předměstí hady. Jakmile se objevili, nechali koně pastvy na svých pastvištích, chodili za nimi a požírali je. Když to Kroisos spatřil, usoudil, že je to znamení, jak tomu také bylo. Proto poslal ihned posly k vykladačům se žádostí o výklad. Poslové k Telmésským přišli a dozvěděli se, co znamení předpovídá, ale výsledek už neměli možnost Kroisovi oznámit; dříve totiž, než připluli do Sard zpátky, byl Kroisos zajat.

Telméssané vyložili znamení tak, že se Kroisos může nadít vpádu cizího vojska do své země a že toto vojsko po svém příchodu porazí domácí obyvatele, neboť had prý je dítkem země a kůň nepřitelem a cizincem. Takovou odpověď dali Telméssané Kroisovi, když již byl v zajetí, aniž věděli, co se udalo v Sardech a se samotným Kroisem.

[79] Když Kroisos po bitvě u Pterie odtáhl, dozvěděl se Kýros, že po návratu hodlá Kroisos vojsko rozpustit, radil se a ihned shledal, že musí táhnout co nejrychleji proti Sardům, nežli se lydská moc podruhé shromáždí. Jakmile se k tomu rozhodl, také to rychle vykonal. Hnal vojsko do Lýdie a dorazil dříve, než se o tom mohl Kroisos dovědět. Kroisos se tím dostal do veliké tísně, protože se věci mimo nadání vyvinuly jinak, než očekával; přesto však vyvedl Lýdy k bitvě. V té době totiž nepředčil Lýdy žádný národ v Asii ani statečností, ani silou. Bojovali koňmo, nosili dlouhá kopí a byli výborní jezdci.

[80] Setkali se v širé a holé rovině před městem Sardami. Touto rovinou protéká několik řek, mimo jiné i Hyllos, jenž se vlévá do největší řeky, Hermu, která teče z posvátného pohoří

Dindymské Matky a vtéká do moře u města Fókaie. Když tam Kýros spatřil, jak se Lýdové

řadí do bitvy, začal se obávat jízdy a na radu Méda Harpaga učinil toto: Dal shromáždit všechny velbloudy, kteří za jeho vojskem vezli zásoby potravin a stany, nařídil s nich sundat náklad a posadit na ně muže v jezdecké výstroji. Když je takto připravil, poručil jim, aby jeli před jeho vojskem proti Kroisově jízdě; za jízdou následovala podle jeho rozkazu pěchota a vzadu za pěchotou zařadil veškerou jízdu. Když se tak všichni seřadili, vybídl je, aby pobíjeli všechny Lýdy bez milosti, jakmile se budou stavět na odpor, samotného Kroisa však aby nezabíjeli, ani kdyby se bránil, až ho budou zajímat.

Tak zněla jeho výzva. Velbloudy postavil proti jízdě proto, že se kůň velblouda bojí a nesnáší

ani pohled na něho, ani jeho zápach, když ho ucítí. Toto chytré opatření mělo za účel, aby jízda nebyla Kroisovi k ničemu, přestože Lýd doufal, že se s její pomocí nějak vyznamená. Když vojska postupovala proti sobě do bitvy, tu jakmile koně ucítili velbloudy a jakmile je spatřili, obrátili se na útěk a Kroisova naděje byla zmařena. Přesto však se Lýdové

nezachovali zbaběle. Jakmile seznali, co se stalo, seskočili s koní a utkali se s Peršany pěšky. Nakonec však, když bylo na obou stranách mnoho padlých, obrátili se Lýdové na útěk. Uchýlili se za hradby a Peršané je obléhali.

[81] Peršanům tedy nastalo obléhání a Kroisos, který doufal, že obležení potrvá dlouhý čas, rozeslal z města nové posly ke svým spojencům. Dříve rozeslaní poslové měli za úkol vyzvat spojence, aby se shromáždili do Sard do pěti měsíců, tyto však poslal se žádostí o co nejrychlejší pomoc, neboť byl již obležen.

[82] Jako k jiným spojencům, poslal také do Lakedaimonu. Spartánům samotným však právě

v té době nastal spor s Argejskými o krajinu nazývanou Thyrea. Thyrea byla součástí

Argolidy a Lakedaimonští ji oddělili a zmocnili se jí. Argejským patřilo i západní území až po mys Malea, a to jak na pevnině, tak i ostrov Kythéra a ostatní ostrovy. Argej-ští se vypravili na pomoc své oddělené krajině, a když se setkali s protivníky, jali se vyjednávat a dohodli, že z každé strany bude bojovat tři sta mužů a která strana zvítězí, té že bude území patřit. Ostatní

vojsko obou stran se vrátí do svých krajin a nebude zápasu přítomno. To proto, aby nemohli přispět na pomoc svým druhům, kdyby viděli, že podléhají, jestliže by zůstali na místě. Po této dohodě odtáhli. Vybraná mužstva obou stran zůstala a dala se do boje. Po vyrovnaném boji zbyli ze šesti set mužů tři, z Argejských Algénór a Ghromios a z Lakedaimonských Othryadés; ti zbyli, když nastala noc. Ti dva Argejané běželi do Argu jako vítězové, zbylý

Spart'an Othryadés oloupil padlé Argejany o zbroj, přinesl ji do tábora svého vojska a zdržoval se ve svém oddílu. Na druhý den se obě strany dostavily, aby zvěděly, jak boj dopadl. Obě tvrdily, že zvítězily; jedni říkali, že jich zbylo naživu více, druzí prohlašovali, že právě ti utekli a že jejich bojovník vytrval a obral jejich padlé. Nakonec se z hádky dali do boje; z obou stran bylo mnoho padlých a zvítězili Lakedaimonští. Argejští nosí od té doby hlavy ostříhané, ač předtím museli nosit dlouhé vlasy. Ustanovili zákon a vyslovili kletbu, že si nikdo z Argejských nebude pěstovat vlasy ani jejich ženy nosit zlaté šperky dřív, dokud neosvobodí Thyreu. Lakedaimonští si dali zákon opačný; předtím dlouhé vlasy nenosili a od té doby ano. Ten jeden zbylý ze tří set, Othryadés, prý se styděl vrátit do Sparty, když jeho druhové zahynuli, a na místě v Thyrei spáchal sebevraždu.

[83] Za takovýchto okolností přišel ke Spart'anům sardský posel se žádostí, aby přišli obléhanému Kroisovi na pomoc. Spart'ané se chystali na výpravu, hned jak posla vyslechli. Když byli již připraveni a měli lodě pohotově, přišla další zpráva, že lydských hradeb bylo dobyto a že Kroisos je v zajetí. Spart'ané tedy, ač velice neradi, od svého záměru upustili.

[84] Sard bylo dobyto takto: Když nastal čtrnáctý den, kdy Peršané Kroisa obléhali, rozeslal Kýros po svém vojsku jezdce a dal vyhlásit, že obdaruje

toho, kdo první vystoupí na hradby. Vojsko se potom o to pokusilo, ale nemělo úspěch. Když ostatní od svého úsilí upustili, pokusil se o výstup jeden Mard jménem Hyroiadés, a to na té straně akropole, na které nebyla postavena žádná stráž; nebylo obav, že by jí z té strany mohlo být někdy dobyto. Na té straně

je totiž strmá a nedobytná.

Ani Mélés, dřívější sardský král, na tomto jediném místě nenosil dokola lva, kterého mu porodila jeho souložnice, když mu Telméssané vydali rozhodnutí, že budou Sardy nedobytné, bude-li nosit lva okolo hradeb. Mélés nosil lva okolo ostatních hradeb, kudy bylo možno akropoli napadnout (šlo totiž o ni), ale toto místo vědomě pominul jako nedobytné a strmé; ta část města je totiž obrácena směrem k pohorí Tmó-los.

Onen Mard Hyroiadés spatřil minulého dne, jak tudy s akropole sestoupil kterýsi Lýd za přilbou, která se mu shora skulila, a sebral ji. Všiml si toho a zapamatoval si to. Sám tenkrát tou cestou vystoupil vzhůru a za ním vystupovali další Peršané. Když jich tudy vystoupilo mnoho, bylo Sard dobyto a dobyvatelé celé město drancovali.

[85] Co se týče Kroisa, přihodilo se toto: Měl syna, o kterém jsem se už dříve zmínil, jinak sice pohledného, ale němého. Za časů svého minulého blahobytu dělal pro něho Kroisos všechno možné, zkoušel to i ono a také poslal do Delf se žádostí o věštbu o něm. Pýthia mu odvětila takto:

"Lýde, ty králi mnohých, ty nesmírně zpozdilý Kroise, nechtěj v královském paláci svém slyšet hlas svého syna, ač po něm velice toužíš; přání tvé splněno bude: . poprvé promluví v den, jenž pro tebe přinese zkázu."

Když již byly hradby zdolány, hnal se jakýsi Peršan na Kroisa, aby ho zabil, protože ho nepoznal. Kroisos útočníka viděl, ale pod dojmem nastalé pohromy mu nevěnoval pozornost a bylo mu lhostejno, bude-li raněn a zemře. Když němý syn spatřil ženoucího se Peršana, strachem nad neštěstím vyrazil ze sebe hlas a zvolal:

"Člověče, nezabíjej Kroisa!" Tak se tenkrát poprvé ozval a potom již mluvil po celý život.

[86] Peršané se tedy zmocnili Sard a samého Kroisa zajali. Vládl čtrnáct let a čtrnáct dní byl obléhán; podle věštby zničil svou vlastní velikou říši. Peršané ho popadli a přivedli před Kýra. Ten dal nakupit velikou hranici a na ni dal vyvést Kroisa spoutaného okovy a spolu s ním dvakrát po sedmi synech lidských. Buď měl v úmyslu obětovat je jako prvotiny z kořisti některému z bohů, nebo chtěl také splnit nějaký slib. Možná že se dozvěděl, že je Kroisos zbožný, a dal ho na hranici postavit, protože chtěl zvědět, zda ho nějaké božstvo zachrání před upálením zaživa. Tak tedy jednal Kýros.

Kroisovi prý, když stál na hranici, přišel na mysl i v takovém zlém postavení výrok Solónův, pronesený zřejmě z vnuknutí božího, že nikdo z živých není blažený. Když si na to vzpomněl, vzchopil se, zasténal a za hlubokého ticha třikrát zvolal Solónovo jméno. Kýros to zaslechl a poručil tlumočnickům, aby se Kroisa zeptali, koho to volá. Oni k němu přistoupili a ptali se. Kroisos prý k jejich otázkám chvíli mlčel, potom však, když ho nutili, pravil:

"Cenil bych víc než veliké bohatství, kdyby ten člověk mohl promluvit se všemi vládci." Nerozuměli tomu, co říká, a znovu se ptali, jaký je smysl jeho slov. Když naléhali a dotírali na něj, pověděl jim, jak k němu kdysi přišel Athéňan Solón, prohlédl si všechno jeho bohatství, prohlásil je za malicherné, a co mu řekl, a jak se Kroisovi vyplnilo všechno, co mu ten muž

předpověděl. Jeho slova se prý netýkala jen jeho samotného, nýbrž všeho lidského pokolení, zejména pak těch, kteří se sami pokládají za blažené. To jim Kroisos vyprávěl a hranice již na okraji začínala hořet. Když Kýros vyslechl tlumočnický, co říkal Kroisos, změnil svůj úmysl a uvážil, že ač je sám jen člověkem, dává ohni zaživa na pospas člověka, který se mu štěstím kdysi vyrovnal; nadto se zalekl odplaty a pomyslel na to, že nic z věcí lidských není

neotřesitelné. Poručil prý oheň co nejrychleji uhasit a svést Kroisa i jeho společníky s hranice dolů. Peršané se pokoušeli oheň uhasit, ale nemohli ho už zdolat.

[87] Tu prý Kroisos, jak vypravují Lýdové, když poznal, že Kýros změnil své rozhodnutí a že kdekdo hasí oheň, ale nemohou ho už zmoci, velkým hlasem volal na pomoc Apollóna, aby stál při něm a zachránil ho z hrozící záhuby, jestliže mu kdy daroval něco, 367 462 mu bylo milé. Zatímco se boha v

slzách dovolával, shlukly se pojednou za jasného nebe a bezvětrí na obloze mraky, strhla se bouře a spustil se obrovský liják, který hranici uhasil. Z toho Kýros poznal, že je Kroisos člověk bohu milý a řádný muž. Dal ho odvést s hranice a zeptal se ho:

"Kdo z lidí tě, Kroise, přiměl k tomu, aby ses válečně vypravil do mé země a tak se stal mým nepřítelem místo přítelem?" Kroisos odpověděl:

"Učinil jsem to, králi, ke tvému štěstí a ke svému neštěstí. Původcem toho je řecký bůh, který

mě k tažení přiměl. Nikdo přece není tak pošetilý, aby dal přednost válce před mírem; v míru totiž pohřbívají synové otce, ve válce však otcové syny. Asi se bohům zlíbilo, aby se tak stalo."

[88] Taková byla jeho slova. Kýros ho dal zbavit pout, posadil ho vedle sebe a choval se k němu velmi šetrně; jak on, tak i celá jeho družina hleděli na něho s obdivem. Kroisos byl zamyšlen a mlčel. Po chvíli se ohlédl, a když spatřil, jak Peršané plení lidské město, pravil:

"Mám ti, králi, říci, co si právě myslím, nebo mám nyní mlčet?" Kýros mu přikázal, aby bez obav řekl, co chce. I zeptal se ho Kroisos:

"Co to dělá ten ohromný dav lidí s takovým velikým úsilím?"

"Drancuje tvé město," odvětil Kýros, "a rozchvacuje tvé bohatství."

"Neplení ani mé město ani mé bohatství," řekl na to Kroisos, "po těchto událostech už nic není moje. Spíše odnášejí a loupí tvůj majetek."

[89] Kýros se zarazil nad Kroisovými slovy, vzdálil od sebe ostatní a ptal se Kroisa, co by považoval za těchto okolností za vhodné. Kroisos odpověděl:

"Protože mě bohové učinili tvým otrokem, považuji za spravedlivé oznámit ti, jestliže v něčem vidím více nežli ty. Peršané jsou lidé od přirozenosti zpupní, ale chudí. Jestliže tedy dopustíš, aby naloupili a podrželi si veliký majetek, pak se můžeš nadít toho, že kdo si z nich ponechá pro sebe nejvíce, ten se později podle všeho proti tobě vzbouří. Shle-dáváš-li správným, co

říkám, učíš ted toto: rozestav ke všem bránám strážce z kopiníků a ti at' odnímají

kořist těm, kdo ji vynášejí, a prohlašují, že je z ní třeba obětovat desátek Diovi. Tím v nich nevzbudíš nelibost proti sobě, když jim odnímáš majetek násilím, a oni uznají, že konáš, co je spravedlivé, a vydají ti kořist dobrovolně."

[90] Když to Kýros slyšel, radoval se velice, neboť rada se mu zdála dobrá. Kroisa velmi pochválil, poručil kopiníkům, aby vykonali, co Kroisos poradil, a Kroisovi řekl:

"Osvědčil ses, Kroise, řádnými činy i slovy jako skutečný král; žádej ode mne darem, co chceš, abych ti hned splnil."

"Nejvíce si mě, pane, zavážeš, jestliže dovolíš, abych poslal tyto okovy řeckému bohu, kterého jsem ctil ze všech bohů nejvíc, a abych se ho zeptal, je-li jeho zvykem klamat ty, kdo mu činí dobrodiní."

Kýros se ho ptal, jaká stížnost je podkladem jeho prosby. Kroisos mu vylíčil všechny své

plány, odpovědi věštíren, a zejména své obětní dary a jak se vydal na výpravu proti Peršanům povzbuzen věštbou. Při vyprávění znovu žádal, aby mu dovolil bohovi to vyčíst. Kýros se zasmál a pravil:

"To ti, Kroise, povolím a také cokoli jiného, oč mě kdy požádáš." Jakmile to Kroisos uslyšel, poslal několik Lýdů do Delf a přikázal jim, aby položili okovy na práh chrámový a aby se zeptali, zda se bůh nestydí za to, že svými věštbami přiměl Kroisa k válečnému tažení proti Peršanům, jako by měl zničit moc Kýrovu, což má za následek takovéto obětní prvotiny. Přitom měli ukázat na okovy. Tak se měli ptát a kromě toho ještě, je-li zvykem řeckých bohů být nevděčnými.

[91] Lýdové přišli do Delf a vyřídili, co jim bylo uloženo. Pýthia prý jim odpověděla takto:

"Určenému osudu nemůže uniknout ani bůh. Kroisos odpykal vinu svého pátého předka, který

býval členem tělesné stráže Héraklovců, a sveden ženskou lstí zabil svého pána a podržel pro sebe jeho hodnost, která mu vůbec nepříslušela. Jasný se snažil, aby k pádu Sard došlo až za Kroiso-vých synů, a nikoli za vlády Kroisa samotného, ale nebylo v jeho moci osud odvrátit. Co Sudičky dovolily, to v jeho prospěch vykonal. O tři roky odsunul dobytí Sard a Kroisos tedy nechť si je vědom, že podlehl o tyto roky později, než mu bylo souzeno. Dále mu bůh přispěl na pomoc, když byl upalován. Pokud jde o věštbu, stěžuje si Kroisos neprávem; Jasný

mu předpověděl, že zničí velikou říši, jestliže se vypraví proti Peršanům. Kdyby se byl chtěl s dobrou potázat, měl poslat ještě další dotaz, zda je míněna říše jeho či Kýrova. Jestliže výrok nepochopil a nezeptal se ještě jednou, nechť přičítá vinu sobě. Ani to Kroisos nepochopil, co mu Jasný odpověděl k jeho poslednímu dotazu o mezku. Tím mezkem byl míněn Kýros, neboť pochází z rodičů z různých národů, z urozené matky a z otce rodu celkem nízkého. Matka byla Medka, dcera médského krále Astyaga, otec pak byl Peršan a jejich poddaný, a ačkoli stál níže než všichni, přece se stal manželem své paní." Toto Pýthia Lýdům odpověděla a oni její odpověď přinesli do Sard a vyřídili Kroisovi. Kroisos vyslechnuv odpověď, uznal, že chybil on, a nikoli bůh.

[92] Tak to tedy dopadlo s vládou Kroisovou a s prvním podrobením Iónie. Od Kroisa jsou v Řecku i jiné obětní dary, nejen ty, o nichž byla řeč. V boiótských Thébách je zlatá troj nožka, kterou obětoval Apollónovi Isménkému, v Efesu zlatí býci a většina sloupů, v chrámu Athény Pronaie v Delfech velký zlatý štít. Tyto věci byly dochovány ještě i za mých časů, jiné

obětní dary se ztratily. Kroisovy obětní dary v milétských Branchidách se vyrovnaly, jak jsem slyšel, vahou i jinak darům delfským. Dary, které věnoval do Delf a do chrámu Amfiaráova, pocházely z jeho vlastního majetku a z majetku zděděného po otci, ostatní pak dary z majetku jeho protivníka, který usiloval, ještě než Kroisos se stal králem, dosadit na trůn lidský

Pantaleón byl syn Alyattův a Kroisův bratr, ale z jiné matky. Kroisos se Alyattovi narodil z matky karské, Pantaleón pak z Iónky. Když se Kroisos chopil vlády, kterou mu otec odevzdal, zahubil člověka, který proti němu kul pikle; dal ho i přivázat na prkno s hřeby. Jeho majetek již dříve zaslíbil bohům a tenkrát, jak řečeno, jej obětoval na místa, o nichž jsme se zmínili. Tolik budiž řečeno o Kroisových obětních darech.

trpělivě vyčkávali, a když neustávala, hledali nějakou odpomoc. Každý z nich prý vymýšlel něco jiného. A tak tehdy vynášli hru v kostky, vrhcáby, s míčem a všechny jiné hry podobné

kromě pessů, jejichž vynález si totiž Lýdové nepřivlastňují. Když hry vynalezli, používali jich proti hladu tak, že jeden den hráli od rána do večera, aby nemohli hledat potravu, a druhý den přestali hrát a jedli.

Takovým způsobem to vydrželi osmnáct let. Nouze však nepovolovala, nýbrž spíše vzrůstala, a tak král rozdělil Lýdy na dvě skupiny a museli losovat, buď že zůstanou, nebo se ze země

vystěhují. K té části, která si vytáhla los, že mohla zůstat, se přiřadil král sám, a k té, která

měla odejít, přidal svého syna, který se jmenoval Tyrsénos. Ti, kdo si vytáhli los k odchodu ze země, odešli do Smyrny, postavili si lodi, naložili na ně všechno, čeho bylo k plavbě třeba, a odpluli hledat živobytí a sídla. Cestou minuli mnoho národů, až přišli k Ombrikům.* Tam si založili města a bydlí tam až podnes. Z Lýdů si změnili jméno podle králova syna, který je přivedl; podle jeho jména se nazvali Tyrsény.

Lýdy si tedy podrobili Peršané.

[95] Na tomto místě nás dějepisné vyprávění přivádí k výkladu, kdo to byl Kýros, který zničil Kroisovu říši, a jakým způsobem dosáhli Peršané nadvlády v Asii. Popíše věci tak, jak o nich vypravují někteří Peršané, kteří nemají v úmyslu přehánět líčení o Kýrových činech, nýbrž

podat historii, jaká skutečně byla, ačkoliv bych uměl o Kýrovi podat i tři jiné verze historického líčení.

Po pět set dvacet let vládli ve vnitřní Asii Asyřané. Jako první se proti nim začali bouřit Médové. V bojích za svobodu proti Asyřanům se zocelili, svrhli otroctví a osvobodili se. Po nich i jiné národy činily totéž co Médové.

[96] Když již byly všechny národy na pevnině svobodné, dostaly se zase pode jho tímto způsobem:

Mezi Médy žil moudrý muž jménem Déiokés, syn Fraortův. Tento Déiokés byl horlivým zastáncem jedynovlády a učinil toto: Médové v té době sídlili ve vesnicích a Déiokés byl ve své vesnici mužem proslulým již od dřívějšíka. S velkou horlivostí pěstoval spravedlnost a zakládal si na tom. Jednal tak, i když vládla všude v krajinách médských veliká zvěle, protože věděl, že bezpráví stojí s právem v příkrém rozporu. Když Médové, kteří s ním bydleli v téže vesnici, poznali jeho povahu, si ho zvolili za svého soudce. On pak, přestože pamatoval na to, že se chce stát vládcem, jednal přímo a spravedlivě.

Takovým chováním si získal u svých spoluobčanů nemalou chválu; jakmile se tenkrát dozvěděli obyvatelé ostatních vesnic, že jediný Déiokés soudí spravedlivě, zatímco oni předtím trpěli rozsudky nespravedlivými, rádi se chodili i oni soudit k Déiokovi a nakonec nechodili k nikomu jinému.

[97] Těch, kdo za ním přicházeli, stále přibývalo, neboť zjistili, že soudí opravdu podle skutkové podstaty. Déiokés poznal, že jsou všichni na něm závislí, a nechtěl již zasedat tam, kde při souzení při sedával, a prohlásil, že soudit už nebude, protože nemá žádný užitek z toho, že celý den řeší pře svých bližních a své věci zanedbává. Svévole a bezpráví zavládlo po vesnicích ještě daleko více nežli předtím, a tak se shromáždili Médové na jednom místě a radili se o svých poměrech. Myslím, že nejvíce mluvili Déiokovi přátelé:

"Půjde-li to takhle dál, nebudeme moci ve své zemi bydlet. Proto si ze svého středu ustanovme krále. Země bude mít dobrou správu, my se věnujeme své práci a nestaneme se vyhnanci proto, že nemáme žádné zákony."

Takovými asi slovy se Médové navzájem přesvědčili, že jim má vládnout král.

[98] Hned se navrhovalo, koho by si měli za krále ustanovit, a kdekdo navrhoval i vychvaloval Déioka, až se nakonec dohodli, že on bude jejich králem. Déiokés poručil, aby mu postavili dům hodný královského důstojenství a aby posílili jeho postavení zřízením tělesné stráže. Médové mu vyhověli; postavili mu veliký a pevný dům na místě, které určil, a povolili mu, aby si ze všech Médů vybral tělesnou stráž.

Jakmile měl Déiokés vládu v rukou, přinutil Médy postavit jediné město, o které museli pečovat na úkor míst ostatních. I v tom ho Médové poslechli, a tak dal postavit mohutnou a silnou pevnost, která se nyní jmenuje Agbatana, v níž vždy

jeden okruh hradeb stojí uvnitř druhého. Hradby jsou uspořádány tak, že každý další kruh převyšuje předchozí kruh jen svým cimbuřím. Tomu napomáhalo i samo místo, protože je to pahorek, ale bylo trochu přizpůsobeno. Všech kruhů hradeb je sedm. V nejvnitřnějším stojí

královský palác a pokladnice. Největší hradební okruh se svým rozsahem rovná přibližně

hradbám athénským. Cimbuří prvních hradeb je bílé, druhých černé, třetí kruh má cimbuří

purpurové, čtvrtý modré a pátý jasně červené, takto jsou cimbuří všech hradebních okruhů

natřena barvami. Z posledních dvou hradeb má jedna cimbuří postříbřené a druhá pozlacené.

[99] Takové hradby si dal Déiokés postavit okolo svého paláce a ostatnímu lidu přikázal, aby sídlil okolo hradeb. Když bylo všechno postaveno, ustanovil Déiokés nejprve takový řád, podle kterého nesměl nikdo ke králi přicházet, nýbrž vše se vyřizovalo prostřednictvím poslů. Nikdo nesměl krále spatřit a pro všechny platilo jako potupné se v přítomnosti králově smát nebo plivat. Takovým majestátem se obklopil proto, aby se jeho vrstevníci, kteří s ním vyrostli a nepocházeli z horších rodů ani nebyli méně stateční než on, necítili ponížení a neosnovali proti němu úklady, kdyby ho vídali, nýbrž aby jim připadal jako bytost jiného druhu, když ho vídat nebudou.

[100] Když takto věci uspořádal a upevnil svou vládu, dbal přísně na dodržování práva. Lidé

mu posílali písemné žaloby do paláce a on posílal svá písemná rozhodnutí ven. Tak jednal v záležitostech soudních. Vydal i jiná nařízení. Jestliže se o někom dozvěděl, že jedná zpučně, dal si ho obeslat a každého potrestal podle velikosti jeho provinění. Po celé zemi, které vládl, měl své oči a uši.

[101] Déiokés tedy sjednotil národ médský a vládl nad ním. Médský národ se skládá z těchto kmenů: Búsové, Pa-rétakénové, Strúchatové, Arizantové, Búdiové a Mágové. Tolik je médských kmenů.

[102] Déiokés měl syna Fraorta, který po jeho smrti převzal vládu. Déiokés vládl třiapadesát let. Po převzetí vlády se Fraortés nespokojil s vládou jen nad Médy. Vypravil se válečně proti Peršanům, na které se vrhl jako na první, a učinil z nich první médské poddané. Jakmile ovládl tyto dva národy, které byly oba mocné, podroboval si v Asii jeden národ za druhým, až

se vypravil proti Asyřanům, a to proti těm z nich, kteří sídlili v Ninive a kdysi vládli nade všemi. V té době však byli osamoceni a spojenci od nich odpadli, ač se jim jinak dobře dařilo. Na výpravě proti nim Fraortés sám zahynul i s větší částí svého vojska. Vládl dvaadvacet let.

[103] Po smrti Fraortově nastoupil Kyaxarés, syn Fraor-ta, syna Déiokova. Tvrdí se o něm, že byl ještě bojovnější nežli jeho předkové. On první rozdělil lidi v Asii na vojenské oddíly a poprvé ustanovil, aby byli navzájem odděleni ko-piníci, lučištníci a jezdcí; předtím byli všichni dohromady pomícháni. On to byl, kdo bojoval s Lýdy, když se během boje den změnil v noc. Podrobil si celou Asii na východ od řeky Halys. Sebral všechny své poddané a táhl proti Ninive, protože se chtěl pomstít za otce a toto město vyvrátit. Když v bitvě s Asyřany zvítězil a Ninive obléhal, přitáhlo proti němu veliké vojsko Skythů pod vedením jejich krále Madya, syna Pró-tothyova. Skythové vypudili Kimmerie z Evropy a v patách za utíkajícími Kimmerii vpadli do Asie a tak se dostali až do země médské.

[104] Od jezera Maiétis po řeku Fásis a do Kolchidy trvá cesta zdatnému člověku třicet dní a z Kolchidy do Médie je jen kousek. V cestě je jen jeden národ, Saspeirové. Přejdeme-li jejich území, jsme v Médii. Tudy však

Skythové do Médie ne-vpadli. Zvolili mnohem delší cestu horem, ponechávajíce pohoří kavkazské na pravé straně, Médové se tenkrát se Skythy utkali, byli však v bitvě poraženi a ztratili nadvládu. Skythové opanovali celou Asii.

[105] Z Asie táhli Skythové proti Egyptu. Když přitáhli do syrské Palestiny, odvrátil je dary a prosbami od dalšího pochodu egyptský král Psammitichos, který jim vyšel vstříc. Když se při návratu dostali do syrského města Askalónu, prošla většina Skythů beze škody, několik jich však zůstalo pozadu a vyloupili chrám Afrodíty Uránie.

Tento chrám, jak jsem zjistil, když jsem se na to vyptával, je nejstarší ze všech chrámů této bohyni zasvěcených. I kyperský chrám odvozuje svůj původ odtamtud, jak tvrdí sami Kyperští, a chrám na Kythéře postavili Foiničané, kteří pocházeli právě ze Sýrie. Na ty ze Skythů, kteří vyplenili její chrám v Askalónu, a na všechny jejich potomky seslala bohyně

ženskou nemoc. Skythové o nich vypravují, že proto onemocněli, a kdo přijde do Skythie, může vidět, jak vypadají ti, jimž Skythové říkají "mužství zbavení".

[106] Skythové vládli v Asii osmadvacet let a svou pýchou a nedbalostí obrátili veškerý

pořádek naruby. Vymáhali daně ode všech jednotlivců, jak jim je předepsali a kromě daní

olupovali kdekoho, jezdíce po zemi sem a tam. Kyaxarés a Médové jich velký počet pozvali k hostině, opili je a pobili. Tak si Médové zachránili vládu pro sebe a zmocnili se všeho, co ovládali již předtím.

Dobyli i Ninive - jak ho dobyli, vyličím v jiném vyprávění - a podrobili si Asyřany kromě

krajiny babylónské. Potom Kyaxarés zemřel, když byl kraloval čtyřicet let včetně doby, kdy panovali Skythové.

[107] Královskou hodnost zdědil Kyaxarův syn Astya-gés. Měl dceru, které dal jméno Mandané. Zdálo se mu o ní jednou ve snu, že močila tolik, až zatopila celé město a zaplavila i celou Asii. Svěřil se se svým snem těm z mágů, kteří uměli vykládat sny, a když zvěděl od nich všechny podrobnosti, polekal se. Později, když již byla Mandané schopna vdávání, nedal ji za ženu nikomu z Médů sobě rovných. Báł se toho vidění a vdal ji za Peršana Kambýsa, o němž shledal, že je sice z dobrého rodu, ale povahy klidné, a kterého považoval za mnohem níže postaveného, nežli byl průměrný Méd.

[108] V prvním roce Kambýsova a Mandanina manželství měl Astyagés nové vidění. Zdálo se mu, že z lůna jeho dcery vyrostla réva, která se rozprostřela po celé Asii. I toto vidění

předložil vykladačům snů a poslal pro dceru, která byla na slehnutí, aby k němu z Persie přišla. Po příchodu ji hlídal, protože chtěl zahubit dítě, které se jí narodí. Mágové, kteří

vykládají sny, mu totiž vyložili podle jeho snu, že potomek jeho dcery bude králem místo něho. Před tím se měl Astyagés na pozoru, a když se Kýros narodil, dal si zavolat Harpaga, který byl jeho příbuzným a na kterého z Médů nejvíce spoléhal, protože spravoval všechny jeho záležitosti, a řekl mu:

"Uložím ti, Harpagu, úkol, který nesmíš pokládat za nepatrný a nesmíš mě v něm zklamat, třeba tím, že k němu přibereš někoho dalšího, protože bys později na to doplatil. Vezmi chlapce, kterého Mandané porodila, odnes ho k sobě a zabij. Potom ho pochovej, jak budeš

sám chtít."

"Ani jindy jsi, králi, u mne neshledal nic, co by vzbudilo tvou nelibost," odvětil Harpagos,

"chráním se tedy, abych se proti tobě ničím neprovinil ani v budoucnu. Je-li to tvým přáním, aby se tak stalo, musím svou povinnost řádně vykonat."

[109] Taková byla Harpagova odpověď, a když mu odevzdali děcko vystrojené na smrt, šel domů a plakal. Doma vypověděl své ženě všechno, co

mu řekl Astyagés. Žena mu pravila:

"A co tedy hodláš teď udělat?"

"Nikoli to, co mi uložil Astyagés," odpověděl Harpagos, "ani kdyby řádil a šílel ještě hůře, nežli šílí teď. Nepodrobím se jeho rozhodnutí a nepropůjčím se k takové vraždě. Nezavraždím toho chlapce z několika důvodů; jednak je to můj vlastní příbuzný, jednak je Astyagés stár a nemá mužské potomky. Kdyby snad vláda přešla po jeho smrti na jeho dceru, jejíhož syna teď mým prostřednictvím zabijí, což by to pro mě potom znamenalo něco jiného než obrovské nebezpečí? Pro mé bezpečí je třeba, aby ten chlapec zemřel, ale je nutné, aby se jeho vrahem stal někdo z lidí Astyagových, a nikoli z mých."

[110] To pravil a ihned poslal posla k jednomu z Astyagových pastevců, o kterém věděl, že pase na pastvinách k danému účelu velice vhodných, v horách plných divoké zvěře. Pastervec se jmenoval Mitradatés a žil v manželství se spoluotrokní; jeho manželka se jmenovala po řecku Kynó*, médsky pak Spakó. Médové totiž psu říkají spaka. Onen pastervec měl svá

pastviště na svazích hor na sever od Agbatan směrem k Pohostinnému moři. Médská země je v těch končinách na stranu k Saspeirům hornatá, velmi vysoko položená a hustě pokrytá

pralesy. Ostatní médské území je celé rovinaté.

Když pastervec na zavolání s velikým spěchem přišel, řekl mu Harpagos:

"Astyagés poroučí, abys vzal toto děcko a odložil je v nejpustší části hor, aby co nejrychleji zahynulo. Poručil dále, abych ti řekl, že tě dá popravit nejhorší smrtí, kdybys dítě nezabil, ale nějakým způsobem zachoval naživu. Mně uložil, abych dohlédl na to, aby dítě bylo odloženo."

[111] Pastýř vyslechl, co mu Harpagos řekl, sebral dítě a vracel se stejnou cestou zpátky, až

přišel do svého obydlí. I jeho žena právě pracovala celý den k porodu a jakýmsi řízením božím porodila, když pastýř odešel do města. Oba měli o sebe navzájem starosti; on očekával s obavami ženinu těžkou hodinku a žena

zase měla strach, protože si jejího muže povolal Harpagos, což bylo neobvyklé. Když po návratu stanul u jejího lůžka, ptala se ho nejprve (neboť nedoufala, že ho spatří), proč si pro něho Harpagos tak napilno poslal.
Pastýř

odpověděl:

"Když jsem, ženo, přišel do města, viděl jsem a slyšel takové věci, jaké kéž bych byl nespatriil a kéž by byly naše pány nepostihly. Harpagův dům byl plný nářku. Byl jsem ohromen, ale šel jsem dále. Hned jak jsem vešel, vidím před sebou ležet dítě, které sebou škubalo a křičelo; bylo ozdobeno zlatem a vyšívánými šatky. Jakmile mě Harpagos spatřil, poručil mi, abych dítě co nejrychleji sebral, odnesl je a odložil tam, kde je v horách nejvíce dravé zvíře. Prohlásil, že mi to ukládá Astyagés, a velice mi vyhrožoval, kdybych tak neučinil. Vzal jsem tedy dítě a nesl jsem je pryč. Myslel jsem, že je některého ze služebníků; sotva bych byl asi uhodl, odkud pochází. Divil jsem se při pohledu na to, jak je vyšňořeno zlatem a příkrývkami

- a k tomu ten nářek, který jsem pozoroval v domě Harpagově. Brzy však jsem se cestou dozvěděl celou pravdu od služebníka, který mě doprovázel z města ven a který mi nemluvně

odevzdal; je prý to syn Mandany, dcery Astyagovy, a Kýrova syna Kambýsa a usmrtit ho poroučí Astyagés. Tady ho máš."

[112] Při těchto slovech pastýř dítě odkryl a ukázal. Když spatřila žena, že chlapeček je silný

a sličný, zaplakala, objala mužova kolena a prosila ho, aby dítě neodkládal. On však odvětil, že nemůže jednat jinak, neboť se prý přijdou od Harpaga podívat zvědové a on sám by bídne

zahynul, kdyby tak neučinil. Když nemohla žena muže přemluvit, promluvila k němu znovu takto:

"Když tě tedy nemohu přemluvit k tomu, abys dítě neodkládal, a je-li nezbytně nutné, aby spatřili dítě pohozené, učiň toto: i já jsem porodila, ale porodila jsem dítě mrtvé. Odnes tedy toto dítě a pohod je a syna dcery

Astyagovy vychovejme, jako by byl náš. Tím způsobem nebudeš přistižen, že jednáš proti příkazu svých pánů a i pro nás to bude dobré. Mrtvému děcku se dostane královského pohřbu a druhé zůstane naživu.

[113] Pastýř uznal, že jsou za daného stavu věci ženina slova správná, a ihned podle nich jednal. Dítě, které přinesl na smrt, odevzdal své ženě a vlastní mrtvé děcko vložil do nádoby, ve které přinesl první děcko. Vyšňořil je veškerou parádou druhého chlapce, odnesl je do nejpustší končiny hor a tam je pohodil.

Když už bylo dítě pohozeno třetí den, zanechal u něho na stráži jednoho ze svých honáků a odešel do města. Po příchodu do Harpagova domu ohlásil, že je připraven ukázat jim mrtvolku toho dítěte. Harpagos poslal nejspolehlivější ze svých kopiníků, jejich prostřednictvím se o věci přesvědčil a dal pastýřovo dítě pohřbít. To bylo tedy pochováno a toho, kdo byl později nazván Kýrem, přijala za svého a vychovávala žena pastýřova. Dala mu ovšem asi jiné jméno nežli Kýros.

[114] Když bylo chlapci deset let, stala se mu příhoda, která ho prozradila. Hrál si ve vesnici, ve které byla Mitra-datova stáda, a hrál si na cestě s jinými chlapci stejného věku. Ve hře si hoši zvolili za krále právě toho chlapce, který platil za syna pastýřova. On je rozdělil na skupiny, jedni aby stavěli domy, jiní aby byli jeho tělesnou stráží, některého z nich ustanovil za svého zvěda, jinému svěřil úřad, aby mu přinášel hlášení, a tak ukládal každému nějakou práci. Jeden z hrajících si chlapců byl synem Artembarovým, muže to mezi Médy váženého, a ten nevykonal to, co mu Kýros uložil. Kýros rozkázal, aby se ho ostatní hoši chopili, a když poslechli, velmi tvrdě ho zmrskal bičem.

Jakmile provinilce pustili, byl bez sebe vzteky, že s ním nakládali způsobem jeho nedůstojným, a odešel do města, kde si stěžoval svému otci na to, co od Kýra zakusil. Kýra ovšem nejmenoval, neboť to jméno tenkrát ještě neexistovalo, nýbrž syna Astyagova pastýře. Artembarés se rozhněval a ihned odešel zároveň se synem k Astyagovi. Žaloval, že se mu dostalo urážky:

"Tvůj otrok, králi, syn pastevcův, nás takto pohaněl!" A ukázal plece chlapcovy.

[115] Když to Astyagés vyslechl a spatřil, chtěl kvůli Artembarově cti chlapce pomstít a poslal si pro pastýře a jeho syna. Když se oba dostavili, pohlédl Astyagés na Kýra a pravil:

"Ty, syn takového člověka, ses odvážil tak potupně naložit se synem tohoto muže, který

patří u mne mezi nejpřednější?" Kýros odpověděl:

"Pane, já jsem mu to udělal právem. Chlapci z vesnice, mezi nimi i on, si mě ve hře zvolili králem, protože došli k názoru, že se jim k tomu nejlépe hodím. Ostatní chlapci vykonávali, co jsem jim ukládal, ale tento neposlouchal a o nic se nestaral, a tak byl potrestán. Jestliže si proto zasloužím nějakého trestu, zde jsem."

[116] Při těchto chlapcových slovech připadalo Astyagovi, že ho poznává. Zdálo se mu, že se rysy jeho tváře podobají jeho vlastním a že je jeho odpověď příliš svobodomyšlná. I věk chlapce se mu zdál shodovat s časem, kdy byl jeho vnuk pohozen. Byl tím zaražen a chvíli nenalézal slov. Stěží se trochu vzpamatoval, a chtěje odstranit Artembara, aby mohl pastýře podrobně vyslechnout mezi čtyřma očima, řekl:

"Postarám se, Artembare, aby sis neměl ani ty, ani tvůj syn nač stěžovat." Artembara propustil a Kýra odvedli služebníci na jeho rozkaz do vnitřních prostor paláce. Když zůstal pastýř sám, ptal se ho Astyagés o samotě, odkud chlapce má a kdo mu ho odevzdal. Pastýř tvrdil, že je to jeho vlastní syn a že jeho matka s ním dosud žije. Astyagés mu řekl, že to není od něho moudré, neboť se dostane do velikých nesnází, a při těch slovech dával znamení kopiníkům, aby se ho chopili. Jak ho odváděli na mučení, vyjevil celou pravdu. Vypravoval podle pravdy od začátku a prosil, aby mu král odpustil.

[117] Když pastýř vyjevil pravdu, už se o něho Astyagés valně nestaral, byl však rozezlen na Harpaga a poručil svým kopiníkům, aby ho zavolali. Jakmile Harpagos přišel, ptal se ho Astyagés:

"Jak jsi, Harpagu, zahubil chlapce, kterého jsem ti odevzdal, když se mé dceři narodil?" Harpagos viděl, že je v paláci pastýř, neuchýlil se ke lži, aby nebyl usvědčen a dopaden, a pravil:

"Králi, když jsem to dítě přijal, uvažoval jsem, jak ti vyhovět a jak se nestat vykonavatelem vraždy vůči tvé dceři i sobě, aniž bych se proti tobě prohřešil. Udělal jsem to tak: Povolal jsem si tohoto pastýře a chlapce jsem mu odevzdal se slovy, že ty poroučíš, aby ho zabil. A v tom jsem nelhal, neboť tys dal takový rozkaz. Jak jsem řekl, odevzdal jsem tedy dítě tomuto člověku a poručil jsem mu, aby je pohodil v pustých horách a zůstal u něho na stráži, dokud nezemře. Pohrozil jsem mu všelikými tresty, kdyby nevykonal, co mu bylo uloženo. Když pak pastýř příkaz vykonal a dítě zemřelo, poslal jsem nejspolehlivější ze svých kleštěnců, jejich prostřednictvím jsem se přesvědčil a dítě pohřbil. Tak tomu, králi, bylo a takového osudu se chlapci dostalo."

[118] Harpagos tedy pověděl upřímně pravdu a Astyagés nedal najevo, že se na něho hněvá

pro to, co se stalo. Nejprve znovu pověděl Harpagovi, co sám o věci slyšel od pastýře, a když

mu to dopověděl, pokračoval, že je chlapec naživu a že se tak dobře stalo.

"Velice jsem litoval," pravil, "toho, co jsem s chlapcem učinil, a těžce jsem nesl, že mě proto má dcera v nenávisti. Když se tedy osud takto obrátil k dobrému, posli svého syna k tomu nově přibylému hochovi a sám přijď ke mně na hostinu, neboť hodlám vykonat oběť za hochovo zachránění těm bohům, kterým ta pocta přísluší."

[119] Harpagos vyslechl slova králova, vrhl se mu k nohám a byl velice rád, že jeho pochybení tak dobře dopadlo a že je za tak příznivých okolností zván k hostině, a odebral se domů. Vešel do domu co nejrychleji a ihned poslal syna k Astyagovi (měl jediného, starého asi třináct roků) a přikázal mu, aby udělal, co mu král poručí. Sám byl pln radosti a pověděl ženě, co se přihodilo.

Jakmile přišel Harpagův syn, dal ho Astyagés zabít a roz-l sekat na kusy. Některé kusy masa dal upéci, jiné uvařit a v takové úpravě je měl přichystány k hostině. Když nastal čas hodování a přišli Harpagos i ostatní hosté, dal Astyagés předložit ostatním i sobě stoly plné

skopového masa, Harpagovi však všechno maso z jeho syna kromě hlavy, rukou a nohou; ty byly ukryty stranou v košíku. Když bylo vidět, že je Harpagos nasycen, ptal se ho Astyagés, zda si na hostině pochutnal. Harpagos prohlásil, že si velice pochutnal, a v tu chvíli přinesli ti, jimž to bylo uloženo, ukrytou hlavu, ruce a nohy jeho syna a vyzvali ho, aby koš odkryl a vzal si z něho, co chce. Harpagos uposlechl, koš odkryl a spatřil pozůstatky svého syna. Nezděsil se však při pohledu, nýbrž se ovládl. Astyagés se ho ptal, zda poznává, z jaké to zvěřiny jedl maso. Harpagos odpověděl, že poznává a že cokoli král činí, musí mu být po chuti. Po této odpovědi sebral zbytky masa a odešel domů. ; Domnívám se, zeje potom chtěl všechny pohromadě pohřbít. í|

[120] Tak se Astyagés pomstil Harpagovi. K poradě j o Kýrovi povolal tytéž mágy, kteří mu kdysi vyložili jeho sen. í Když přišli, ptal se jich, jak mu sen vyložili. Oni odpověděli l stejně, že hoch se má stát králem, pakliže zůstane naživu a ' dříve nezemře. Astyagés jim na to řekl:

"Chlapec je tu a je naživu; pobývá na venkově a hoši ze vsi si ho ustanovili králem. Počínal si docela tak jako opravdoví králové, dokonce i tělesnou stráž si zřídil a vrátné i hlasatele a všechno ostatní a vládl. Co myslíte, že to nyní znamená?"

"Jestliže hoch žije a stal se králem," odpověděli mágové, "aniž se kdo o to přičinil, bud proto klidný a dobré myslí; nebude už vládnout podruhé. Vždyť se i některé naše věštby vyplnily v maličkostech a ty, které se zakládají na snech, se určitě obracejí v bez významnosti."

"I já jsem, mágové, zcela téhož mínění," odpověděl Astyagés, "když byl chlapec jmenován králem, tím se sen naplnil a já už se ho nemusím v ničem obávat. Přesto však věc dobře uvažte a porad'te mi, co by bylo nejbezpečnější pro můj dům i pro vás." Mágové se k tomu vyslovili:

"I nám, králi, velice záleží na tom, aby tvá vláda byla dobře zajištěna. Jinak by se dostala do cizích rukou, kdyby přešla na tohoto hochu, který je Peršan, a my se jako Médové v tom případě staneme otroky a od Peršanů se nám nedostane žádné úcty, protože pro ně jsme cizinci. Dokud jsi králem ty jako náš rodák, máme i my svůj podíl na vládě a dostává se nám od tebe velikých poct. Proto musíme za všech okolností pečovat o tebe a o tvou vládu. I teď

bychom ti všechno řekli předem, kdybychom na věci shledali něco, čeho by se bylo možno obávat. Když však nyní sen vyšel nalicho, jsme sami klidní a tobě radíme, abys byl také. Toho chlapce však odklid' z dohledu a pošli ho do Persie k jeho rodičům."

[121] Když to Astyagés vyslechl, zaradoval se, dal si zavolat Kýra a řekl mu:

"Křivdil jsem ti, synu, pro plané vidění ve snu, ale tys díky svému osudu zůstal naživu. Odejdi teď s radostnou myslí do Persie, pošlu s tebou průvodce. Až tam přijdeš, najdeš tam svého otce a matku, nikoli pouhého pastýře Mitradata a jeho manželku."

[122] Po těchto slovech dal Astyagés Kýra vyprovodit. Když přišel Kýros do Kambýsova domu, přijali ho jeho rodiče, a když zvěděli, o koho jde, velice se radovali, neboť se domnívali, že tenkrát ihned zahrnul. Vypyčovali se ho, jakým způsobem zůstal naživu. On jim to pověděl a dodal, že o tom předtím nevěděl a že žil ve velikém omylu. Teprve cestou se dozvěděl, co se s ním všechno dalo. Byl prý totiž přesvědčen, že je synem Asty agova pastýře, ale cestou z Agbatan se od svých průvodců dozvěděl celou pravdu. Vypravoval, že ho vychovala pastýřova žena, a často ji při svém líčení chválil; Kynó se v jeho řeči ozývala co chvíli. Rodiče se toho jména chopili, a aby se Peršanům zdálo, že byl jejich syn zachován naživu nějakým božím zásahem, rozšířili pověst, že pohozeného Kýra vyživila fena. Z toho ta pověst vznikla*.

[123] Když Kýros dospíval v muže a byl nejstatečnějším a nejoblíbenějším ze svých vrstevníků, posílal mu Harpagos dary a jimi na něj naléhal, protože se chtěl Astyagovi pomstít. Nahlédl totiž, že jako prostý občan nebude moci pomstu na Astyagovi vykonat, a proto když viděl, že Kýros dorůstá, získával si ho za spojence tím, že kladl Kýrovo utpení naroveň svému vlastnímu.

Předtím však zosnoval ještě toto: Astyagés se vůči Médům choval tvrdě a Harpagos se scházel s jednotlivci z médských předáků a přemlouval je, že je třeba Astyaga zbavit trůnu a postavit v čelo říše Kýra. Když to vše Harpagos zařídil a měl připraveno, chtěl podat zprávu o svém záměru Kýrovi, který dlel v Persii. Gesty však byly střeženy, a tak nemohl jinak než

vymyslet takovouto lest: Upravil zajíce tak, že mu nařízl břicho, aniž ho však vykuchal, potom do něho vložil list, v němž vypsál svůj záměr. Břicho zajíce pak zašil, dal svému nejvěrnějšímu služebníkovvi síť, jako by šel na lov, a poslal ho do Persie. Uložil mu, aby zajíce odevzdal Kýrovi a aby mu ústně vyřídil, že má zajíce vlastníma rukama vykuchat, až bude zcela o samotě.

[124] Tak se stalo a Kýros zajíce přijal a rozřízl. V dopise stálo napsáno:

"Synu Kambýsův, bohové jsou ti milostivi, jinak by se ti nedostalo tak velikého štěstí, aby ses mohl pomstít svému vrahu Astyagovi. Kdyby bylo bývalo po jeho, byl bys mrtev, zásahem bohů a mým jsi zůstal naživu. Myslím, že už dávno víš, co se s tebou dalo a jak jsem byl já od Astyaga postižen za to, že jsem tě nezabil, nýbrž odevzdal pastýři. Chceš-li mě teď

poslechnout, budeš vládnout celé zemi, které nyní vládne Astyagés. Přemluv Peršany, aby se vzbouřili, a táhni proti Médům. Ustanoví-li Astyagés velitelem výpravy proti tobě mě, bude se věc vyvíjet podle tvé vůle stejně, jako když bude ustanoven kdokoli jiný z předních Médů. Vznesení Médové totiž od Astyaga odpadnou a přidají se k tobě a pokusí se ho svrhnout. Tady je vše připraveno, a proto jednej a jednej rychle!"

[125] Když to Kýros přečetl, přemýšlel, jak nejchytřeji přimět Peršany ke vzpouře. Uvažoval a hledal, co bude nejvhodnější, a podle toho jednal.

Napsal něco na list a svolal Peršany na shromáždění. Potom list otevřel, a jako by z něho četl, pravil, že ho Astyagés ustanovil za perského vojevůdce.

"Nařizují vám tedy, Peršané," pravil dále, "abyste se všichni ke mně dostavili se srpy." Tak jim Kýros nařídil.

Perských kmenů je veliké množství; Kýros některé z nich shromáždil a přiměl je k tomu, aby od Médů odpadli. Jsou to tyto kmeny, od nichž jsou

všichni ostatní Peršané závislí: Pasargadové, Marafiové a Maspiové. Pasargadové jsou z nich nejstatečnější, mezi ně také

patří rod Achaimenovců, z něhož pocházejí perští králové. Další perské kmeny jsou: Panthialaiové, Dérúsiaiové a Germaniové; ti jsou všichni zemědělci. Zbývající pak jsou kočovníci, totiž Daové, Mardové, Dropi-kové a Sagartiové.

[126] Když se všichni dostavili podle rozkazu se srpy, poručil jim Kýros, aby za jeden den vyčistili jisté místo plné bodláčí, které bylo v Persii a bylo dlouhé a široké asi osmáct či dvacet stadií. Když Peršané vykonali, co jim bylo uloženo, přikázal jim Kýros, aby se druhý

den dostavili vykoupáni. Mezitím dal sehnat na jedno místo všechna kozi, ovčí i hovězí stáda svého otce, obětoval bohům a chystal se pohostit perské vojsko i vínem a co nejlepšími pokrmy.

Když druhý den Peršané přišli, rozložili se po louce a Kýros je hostil. Po hostině se jich ptal, čemu by spíše dávali přednost, zda tomu, co měli předešlého dne, či tomu, co měli dnes. Odpověděli, že je mezi tím veliký rozdíl; předešlého dne se měli ve všem špatně, dnes však ve všem dobře. Kýros se toho slova chopil a odhalil jim celý záměr.

"Peršané," pravil, "věci se mají tak: chcete-li mě poslouchat, dostane se vám těchto dobrých věcí a i tisícerych jiných a nebudete vykonávat žádnou otrockou práci. Nechcete-li, budete mít takových prací jako včera bezpočtu. Nuže, poslechněte mě a staňte se svobodnými! Sám si myslím, že jsem řízením božím zrozen k tomu, abych tu věc vzal do rukou, a vás pokládám za muže, kteří nejsou horší než Médové ani ve válce, ani v čemkoli jiném. Je-li tomu tak, povstaňte proti Astyagovi co nejrychleji!"

[127] Peršané tedy získali vůdce a ochotně se pustili do boje o svobodu. Už dávno totiž těžce nesli, že je ovládají Médové.

Když se Astyagés dověděl, že Kýros podniká takové věci, po poslu ho k sobě povolal. Kýros však poslu přikázal, aby vyřídil, že přijde k Astyagovi dříve, než mu samotnému bude příjemné. Vyslechnuv tento vzkaz dal

Astyagés ozbrojit všechny Médy, a jako by ho božstvo bylo zbavilo rozumu, ustanovil jim za vojevůdce Harpaga, zapomínaje, čím ho proti sobě

popudil. Když se Médové s Peršany válečně utkali, tu někteří z nich bojovali, protože nebyli do spiknutí zasvěceni, jiní přebíhali k Peršanům, většina pak se úmyslně chovala zbaběle a dávala se na útěk.

[128] Jakmile se Astyagés dozvěděl, že bylo médské vojsko hanebně rozprášeno, pronesl na Kýrovu adresu výhrůžku:

"Však se Kýros dlouho radovat nebude!" Po těch slovech dal nejprve narazit na koly mágyvykladadače snů, kteří usoudili, že je možno Kýra propustit, a potom vyzbrojil zbývající

Médy ve městě, mladíky i starce. Vyvedl je ven, utkal se s Peršany, byl poražen a sám zajat, ztrativ Médy, se kterými do boje vytáhl.

[129] Harpagos přistoupil k zajatému Astyagovi, škodolibě se mu vysmíval a tupil ho a vedl k němu různé urážlivé řeči. Narážel při tom i na hostinu, při které ho Astyagés pohostil masem jeho syna, a ptal se ho, jak se cítí v otroctví místo na trůně. Astyagés na něho pohlédl a ptal se ho na oplátku, zda si přivlastňuje to, co vykonal Kýros. Harpagos odvětil, že on to byl, kdo Kýrovi napsal, takže mu výsledek právem náleží. Astyagés ho za to prohlásil za nejpošetilejšího a nejnespravedlivějšího ze všech lidí; nejpošetilejšího proto, že se mohl stát králem sám, pakliže se stalo jeho přičiněním to, co se stalo, ale místo toho vložil moc do rukou jiného; za nejnespravedlivějšího pak proto, že kvůli hostině přivedl Médy do otroctví. Kdyby prý bylo vůbec třeba vložít královskou vládu do rukou někoho jiného a neponechávat si ji sám, pak by bylo bývalo daleko spravedlivější svěřit tuto hodnost spíše někomu z Médů

nežli z Peršanů. Médové teď, ač za nic nemohou, se stali otroky místo pánů, a Peršané, kteří

byli dříve otroky Médů, se stali jejich pány.

[130] Tak pozbyl Astyagés království po vládě skoro pět-ařicetileté. Pro jeho ukrutnost se Médové podrobili Peršanům. Předtím vládli v Asii na

východ od řeky Halys na sto osmadvacet let kromě období, kdy vládli Skythové. Později ovšem litovali toho, co učinili, a vzbouřili se proti Dareiovi. Vzpoua však byla potlačena, protože v bitvě podlehli. Tentokráte tedy za časů Astyagových se Peršané s Kýrem pozvedli proti Médům a od té doby v Asii vládli. Astyagovi neučinil Kýros nic zlého a podržel ho u sebe až do jeho smrti. Tak se Kýros narodil, byl vychován a stal se králem. Později, když proti němu začal Kroisos s nepřátelskými činy, porazil ho, jak jsem již předtím vyprávěl. Po porážce Kroisově se stal pánem celé Asie.

[131] O Peršanech vím, že se řídí takovými obyčejí:

Nemají ve zvyku stavět sochy bohů, chrámy a oltáře, dokonce to vyčítají jako poštilost těm, kdo tak činí. Myslím, že je to proto, že nepovažují bohy jako Řekové za podobné lidem. Diovi přinášejí obvykle oběti na nejvyšších vrcholcích hor a při tom za Dia považují celý okruh nebes. Dále obětují slunci, měsíci, zemi, ohni, vodě a větrům. Pouze těm obětují od pradávna, k tomu se ještě naučili obětovat Uranii, což převzali od Asyřanů a Arabů. Asyřané říkají

Afrodítě Mylitta. Arabové Alilat a Peršané Mitra.

[132] Bohoslužby konají Peršané řečeným bohům takto: Nestavějí oltáře ani nezažehují ohně, když chtějí obětovat. Nekonají úlitby, nepoužívají flétny, nepekou obětní koláče ani nepoužívají obětního ječmene. Chce-li někdo obětovat některému z bohů, přivede obětní

dobytče na neposkvrněné místo a boha vzývá; obyčejně při tom má svou tiáru ověčenou myrtou. Samotnému obětujícímu není dovoleno přát si svůj vlastní prospěch; modlí se, aby se dobře vedlo všem Peršanům a králi, sám totiž také patří mezi všechny Peršany. Potom rozdělí

obětní zvíře na díly a maso uvaří. Uvařené maso pak všechno rozloží na rozprostřenou co nejčerstvější trávu, nejraději na jetel, a při tom přítomný mág zpívá píseň o původu bohů; tak oni ten kouzelný zpěv nazývají a bez účasti mágovy nemohou podle svého obyčeje oběti konat. Ten, kdo obětoval, vyčká pak nějaký čas a potom maso odnese a naloží s ním podle své

vůle.

[133] Ze všech dní považují obyčejně za největší svátek ten den, kdy se kdo narodil. Toho dne považují za slušné předkládat bohatší jídlo nežli v jiné dny. Bohatší Peršané v ten den předkládají vola, koně či velblouda nebo osla, pečené v peci najednou, chudí Peršané pak drobnější dobytčata. Při jídle mívají několik chodů a mnoho zákusků, nepodávají však všechno najednou. Proto Peršané říkají, že jsou Řekové po jídle hladoví, protože po hlavním jídle nedostanou nic, co by stálo za řeč, a kdyby jim někdo něco přinesl, nevěděli by, kdy přestat jíst.

Peršané jsou velice oddáni vínu a není jim dovoleno plivat nebo močit, když je někdo přítomen. Na to dbají. Při pitkách se obvykle radí o nejvážnějších záležitostech a na čem se při poradě shodnou, to jim po vystřízlivění druhý den předloží hostitel, v jehož domě se radili. Jsou-li s výsledkem spokojeni, i když jsou střízliví, řídí se jím; pakli ne, nechají věc být. Pokud se o něčem radili nejprve jako střízliví, přezkoumávají rozhodnutí při pitce.

[134] Když se navzájem potkají na cestě, pozná se, zda jsou si stavem rovni, podle tohoto jejich chování: místo aby se oslovili, líbají se na ústa; jestliže je jeden z nich trochu níže postaven, líbají se na tváře; je-li však jeden z nich mnohem méně urozený, prokáže úctu druhému tím, že mu padne k nohám. Ze všech lidí prokazují největší úctu svým nejbližším sousedům, a to hned po sobě, potom dalším sousedům a tak postupně dále. Nejméně si váží

těch, kdo bydlí od nich nejdále; jsou toho názoru, že jsou sami daleko nejlepší ze všech lidí v každém ohledu, ostatní pak podle řečeného postupu že mají ctností méně a méně a ti, kdo od nich bydlí nejdále, že jsou nejhorší. Za médké nadvlády tak nad sebou panovaly navzájem i jednotlivé národy. Nade všemi i nad svými nejbližšími sousedy vládli Médové, sousedé pak nad těmi, kdo s nimi hraničili, a ti pak zase nad dalšími. Peršané prokazují úctu stejným způsobem, neboť jejich národ postoupil ve vládě a řízení věcí na první místo.

[135] Peršané nejvíce ze všech lidí přijímají cizí obyčeje; nosí také médký kroj, neboť došli k názoru, že je krásnější nežli jejich kroj. Do boje nosí egyptské pancíře. Když poznají

rozličné smyslné požitky, s oblibou je pěstují; tak se také od Řeků naučili lásce k chlapcům. Každý z nich mívá mnoho zákonných manželek a přibírá si

ještě daleko více souložnic.

[136] Za znamení mužnosti u nich platí kromě statečnosti v boji, když má někdo mnoho synů. Kdo jich má nejvíce, tomu posílá král každým rokem dary. Domnívají se totiž, že v množství

je síla. Syny cvičí od pěti let až do dvaceti jen ve třech věcech: jezdit na koni, střílet z luku a mluvit pravdu. Dokud není synovi pět let, nepřichází do styku s otcem, nýbrž žije mezi ženami. Děje se tak proto, aby nezpůsobil otcí zármutek, kdyby snad zemřel, než vyroste.

[137] Tento jejich obyčej chválím; chválím i to, že ani sám král nesmí nikoho dát popravit pro jediný zločin, aniž kdo z ostatních Peršanů nesmí pro jediný poklesk způsobit svému služebníku nesnesitelné utrpení; teprve tehdy popustí uzdu svému hněvu, když po bedlivé

úvaze shledá, že přestupků je více a jsou větší nežli zásluhy.

Peršané říkají, že nikdo z nich nezabil vlastního otce ani matku. Pokud se už takový skutek stal, zjistilo prý se po bedlivém vyšetřování, že šlo buď o děti podvržené, nebo o děti pocházející z cizoložství. Nesluší prý se, aby opravdový rodič umíral rukou svého dítěte.

[138] Co jim není dovoleno konat, o tom nesmějí ani mluvit. Za největší hanebnost se u nich považuje lhát a za druhé dělat dluhy, a to z mnohých jiných důvodů, především však proto, že prý dlužník nezbytně i do jisté míry lže. Kdo je z občanů postižen malomocenstvím nebo bílým morem, ten nevchází do města a nestýká se s ostatními Peršany. Takové nemoci prý

postihují ty, kdo zhřešili proti slunci. Každého cizince, který je těmi nemocemi postižen, vyhánějí ze země; mnozí vyhánějí i bílé holuby a uvádějí k tomu tytéž důvody. Do řeky nemocí ani neplivají, ani si v ní nemyjí ruce a netrpí to ani nikomu jinému, neboť řeky velice uctívají.

[139] Ještě jedna věc se u nich stává, která samotným Peršanům není nápadná, nám však ano. Jejich jména, která odpovídají jejich postavám a zálibě v nádheře, končí všechna stejným písmenem, kterému Dórové říkají

san, Iónové pak sigma. Když si dá člověk pozor, shledá, že tak perská jména končí, a ne snad některá ano a jiná nikoli, nýbrž všechna bez rozdílu.

[140] Tolik o Peršanech vím a mohu přesně povědět. Kromě toho se o nich pokradmu a nejasně vypravuje, že když Peršan umře, nepohřbí nikdo jeho mrtvolu dříve, dokud není

okousána od dravého ptáka nebo psa. Víم bezpečně, že tak mrtvé pochovávají mágové, neboť ti to dělají veřejně. Mrtvého potahují Peršané vrstvou vosku a tak ho ukládají do země. Mágové se velice odlišují od jiných lidí i od kněží egyptských; ti zachovávají čistotu a nezabíjejí nic živoucího, leda při oběti, kdežto mágové zabíjejí všechno vlastnoručně kromě

psů a lidí. Velice v tom mezi sebou soutěží a zabíjejí bez rozdílu mravence, hady i jiné plazy a ptáky. Ať si konečně mají takové obyčeje, jaké si od počátku ustanovili; já se vrátím ke svému dřívějšímu vyprávění.

[141] Jakmile Lýdové Peršanům podlehli, poslali Iónové a Aiolové posly do Sard ke Kýrovi; chtěli se stát jeho poddanými za stejných podmínek, za jakých byli poddáni Kroisovi. Kýros vyslechl, co mu přednesli, a vyprávěl jim bajku o muži s flétnou, který spatřil, že je v moři mnoho ryb a začal pískat doufaje, že vylezou na břeh. Když se však zklamal ve své naději, vzal síť, chytil a vytáhl ryb veliké množství. Když viděl, jak sebou ryby mrskají, řekl prý jim:

"Přestaňte teď tancovat; když jsem pískal, to se vám nechtělo k tanci vyjít." Tuto bajku* vypravoval Kýros Iónům a Aiolům proto, že Iónové předtím Kýra neuposlechli, když vzkázal po poslech, aby od Kroisa odpadli, a teď, když už bylo po všem, byli ochotni Kýra poslouchat. Tolik jim řekl v hněvu, a když Iónové vyslechli, co jim poslové přinesli zpátky do měst, začali se všichni hradit hradbami a shromáždili se všichni kromě Milétských do Paniónia. S jedinými Miléťany totiž Kýros uzavřel smlouvu za stejných podmínek, jaké

měli dohodnuty s králem lydským. Ostatní Iónové se společně usnesli poslat poselstvo do Sparty se žádostí, aby přišli Sparťané Iónům na pomoc.

[142] Tito Iónové, kterým patří také Paniónion, si ze všech lidí, které známe, založili města na místech co do podnebí a ročních období nejkrásnějších. Iónii se nevyrovnají ani krajiny položené dále ve vnitrozemí, ani krajiny blíže k moři, ani dále na východ či západ; jedny jsou sužovány chladem a vlhkem, druhé horkem a suchem.

Tito Iónové však nemluví stejným jazykem, nýbrž používají čtyř různých nářečí. Prvním jejich městem od jihu je Milétos, potom Myús a Priéné; tato města leží v Kárii a mluví se v nich stejným nářečím. V Lýdii jsou města Efesos, Kolofón, Lebedos, Teós, Klazomenai a Fókaia; tato města se co do jazyka vůbec neshodují s těmi, která jsem uvedl prve, spolu však mluví řečí stejnou. Zbývají ještě tři iónská města, z nichž dvě leží na ostrovech, totiž Samos a Chios, a jedno bylo postaveno na pevnině, Erythrai. Ghijsťi a Erythrejsťi mluví stejným nářečím, kdežto Samšťi mají své vlastní. To jsou ona čtyři nářečí.

[143] Milét'ané, ač patřili mezi Ióny, se nemuseli ničeho obávat, protože uzavřeli s Kýrem smlouvu. Iónové sídlící na ostrovech také neměli z ničeho strach, protože tehdy ještě nebyli Foiničané perskými poddanými a samotní Peršané námořníky nebyli. Nijak se však od ostatních Iónů neoddělovali, neboť veškerý řecký živel byl tenkrát slabý a daleko nejslabším a nejméně významným z jeho kmenů byli Iónové. Kromě Athén nestálo žádné jejich město za zmínku. Athéňané a ostatní Iónové se jménu Iónů vyhýbali a nechtěli tak být nazýváni, ostatně i teď se zřejmě většina z nich za to jméno stydí. Oněch dvanáct měst však je na to jméno hrdé; postavili si sami pro sebe svatyni, kterou nazvali Paniónion a o které I rozhodli, že nepřipustí, aby se na ní podíleli žádní jiní Iónové. I Také je o to nikdo nežádal kromě

Smyrenských.

[144] Podobně i Dórové na území pěti měst, kterému se dříve říkalo Šestiměstí, se chrání, aby nepřijali nikoho ze sousedních Dórů do svatyně na Triopiu, a naopak vyloučili ze společenství

ty ze svého středu, kdo se proti svatyni prohřešili. Vítězové ve hrách na počest triopského Apollóna dostávali odedávna bronzové troj nožky a ti, kdo je obdrželi, je nesměli ze svatyně

vynášet, nýbrž je museli na místě obětovat bohu. Jeden muž z Halikarnéssu však - jmenoval se Agasiklés - jako vítěz ten zákon porušil, odnesl si troj nožku domů a pověsil ji na hřebík. Proto vyloučilo ostatních pět měst, totiž Lindos, Iélysos, Kameiros, Kós a Knidos, šesté město Halikar-néssos ze společného užívání svatyně. Takový trest jim uložili.

[145] Myslím, že Iónové zbudovali dvanáct měst a nechtěli jich do svazku přijmout více z toho důvodu, že už v době, kdy sídlili na Peloponnésu, se dělili na dvanáct částí stejně jako se teď na dvanáct částí dělí Achaiové, kteří Ióny vypudili. První je Pelléné poblíže Sikyónu, potom Aigeira a Aigai, kde teče nikdy nevysychající řeka Krathis, podle které má jméno i jedna řeka v Itálii, dále města Búra a Heliké, do které se uchýlili Iónové, když byli od Achaiů

v bitvě poraženi, pak Aigion, Rypes, města Pátrejských a Farských, Ólenos, jímž protéká

mohutná řeka Peiros, a konečně Dymé a město Tri-tajských, kteří jediní z nich sídlí ve vnitrozemí.

[146] Dnes je dvanáct větví Achaiů stejně, jako bylo kdysi Iónů, a právě proto i Iónové

založili dvanáct měst. Tvrdit, že jsou tito Iónové víc nežli ostatní Iónové, nebo že jsou jaksi urozenější, by byla veliká hloupost, protože nemalou část z nich tvoří Abantové z Euboie, kteří nemají s Iónií kromě jména nic společného, dále jsou mezi ně přimíšeni Minyové z Orchomenu, Kadmejští, Dryopové, oddělená část Fóků, Molossové, arkadští Pelasgové, epidaurští Dórové a mnohé jiné národy.

Ti, kdo se vydali na výpravu z athénského prytaneia a mysleli si o sobě, že jsou z Iónů

nejurozenější, ti si s sebou do nové kolonie nevzali ženy; zmocnili se karských žen, jejichž

rodiče pobili. Pro toto vraždění si ony ženy ustanovily zákon, k jehož dodržování se zavázaly přísahou a který odkázaly svým dcerám, že nebudou

nikdy se svými muži sedat u společného jídla a že žádná z nich neosloví svého muže za to, že pobili jejich otce, muže i syny a po tom všem je pojali za manželky. To se stalo v Milétu.

[147] Někteří z nich si ustanovili krále z rodu Lykiovců, pocházející od Glauka, syna Hippolochova, jiní pylské Kaukó-novce, potomky Kodra, syna Melanthova, jiní zase potomky obou těchto rodů. Protože pak lpějí na svém jménu trochu více než ostatní Iónové, nechť jsou tedy také čistokrevnými Ióny. Iónové jsou všichni, kdo pocházejí z Athén a slaví svátek apatúrií; a ten slaví všichni kromě Efeských a Kolofónských; jen ti jediní z Iónů apatúrie neslaví, a to kvůli nějaké vraždě.

[148] Paniónion je posvátné místo na My kalé, položené směrem na sever, a založili je Iónové

společným nákladem ke cti Poseidona Helikónského. Mykalé je výběžek pevniny směrem na západ naproti Samu, na který se shromažďují Iónové z měst, aby slavili svátek, který nazvali paniónia. Tak tomu je nejen se svátky iónskými, ale stejně se všemi svátky řeckými, že končí

stejnou hláskou, podobně jako jména Per-šanů.

[149] Tolik o městech iónských. Aiolská města jsou: Kýmé, zvaná Frikónis, Lérísai, Neon Teichos, Témnos, Killa, Nitíon, Aigioressa, Pitané, Aigaiái, Myrina a Gryneia. To je původních jedenáct aiolských měst. Jedinou Smyrnu od nich oddělili Iónové, i jich totiž na pevnině bylo dvanáct. Aiolové osídlili lepší půdu nežli Iónové, ale nejsou tam stejně příznivá

roční období.

[150] O Smyrnu přišli Aiolové takto: Přijali mezi sebe lidi z Kolofónu, kteří podlehlí při povstání a byli z vlasti vy-puzeni. Kolofónští uprchlíci si vyčíhali okamžik, kdy slavili Smyrenští mimo městské hradby svátek Dionýsův, uzavřeli brány a města se zmocnili. Když

však přišli Smyrenským na pomoc všichni Aiolové, učinily obě strany dohodu, že Aiolové

Smyrnu opustí, pakliže jim Iónové vydají veškerý movitý majetek. Když na to Smyrenští

přistoupili, rozdělilo si je jedenáct měst mezi sebe a přijali je za své spoluobčany.

[151] To jsou tedy aiolská města na pevnině - kromě Aiolů, kteří sídlí v pohoří Idě, neboť ti jsou od nich odděleni. Pět aiolských měst ostrovních je na Lesbu (šesté aiolské město, založené na Lesbu, Arisbu, si podrobili jejich pokrevní příbuzní z města Methymny), jedno město leží na Tenedu a jedno další na takzvaných Sto ostrovech. Podobně jako Iónové z ostrovů se i Lesbané a Tenedští neměli čeho bát. Ostatní města se rozhodla podřídit se hromadně vedení Iónů a jít tam, kam je oni povedou.

[152] Když dorazili iónští a aiolští poslové do Sparty -byli pochopitelně vypraveni co nejrychleji - zvolili si jako mluvčího za všechny občana fókajského, který se jmenoval Pythermos. Pythermos si oblékl purpurový šat, aby se už na zprávu o tom sešlo co nejvíce Spart'anů, potom předstoupil a dlouhou řečí žádal o pomoc. Lakedaimonští však jeho žádosti nevyhověli, nýbrž se usnesli, že Iónům pomáhat nebudou.

Poslové tedy odešli a Lakedaimonští, ačkoli iónské posly odmítli, přece poslali mužstvo na padesátiveslici; chtěli zjistit, jak se mi zdá, jak stojí záležitosti Kýrovy a iónské. Lakedaimonští připulili do Fókaie a nejvznešenějšího ze svého středu (jmenoval se Lakrinés) poslali do Sard, aby Kýrovi vyřídil jejich vzkaz, že nemá způsobit škodu žádnému řeckému městu, protože by k tomu nemohli nečinně přihlížet.

[153] Když to posel vyřídil, zeptal se prý Kýros přítomných Řeků ze svého doprovodu, kdože to jsou Lakedaimonští a kolik jich je, že mu takové věci vzkazují. Když se to dozvěděl, odpověděl spartskému poslovi:

"Nikdy jsem se nebál lidí, kteří mají uprostřed města vyhrazené místo, na kterém se shromažďují a pod přísahami se navzájem klamou. Jakože zdrav jsem, budou mít co mluvit o vlastních pohromách, a nikoli o iónských." Těmi slovy narážel Kýros na všechny Řeky, protože zakládají tržiště a na nich kupují a prodávají. Peršané sami tržišť nepoužívají a nevědí

vůbec, co to je.

Potom ustanovil Kýros správcem Sard Peršana Tabala, avšak Kroisovo zlato a zlato ostatních Lýdů svěřil na starost Lýdovi Paktyovi a sám odcestoval do Agbatan. Kroisa odvedl s sebou a o Ióny se zpočátku vůbec nestaral. Jemu vadil Babylón, národ Baktrů a Saků a Egypt'ané; proti těm měl v úmyslu vypravit se sám a proti Iónům poslat jiného vojevůdce.

[154] Jakmile Kýros ze Sard odtáhl, vzbouřil Paktyás Lýdy proti Tabalovi a Kýrovi, odešel k moři, a protože měl v rukou všechno zlato ze Sard, najal si žoldnéře a přemluvil přímořské

obyvatele, aby se vydali na výpravu s ním. Přitáhl k Sardům a obléhal Tabala, který se uzavřel na akropoli.

[155] Kýros se o tom cestou dozvěděl a pravil Kroisovi:

"K čemu je dobré, Kroise, to, co se děje? Lýdové, jak se podobá, nepřestanou dělat potíže mně ani sobě. Přemýšlím, zda by nebylo nejlepší je prodat do otroctví. Připadá mi teď, že jsem jednal tak, jako když někdo zabije otce a jeho syny ušetří. I já jsem zajal a s sebou odvádím tebe, který jsi pro Lýdy více než otcem, a město jsem odevzdal Lýdům - a potom se divím, když se proti mně bouří."

Kýros vyslovil, co měl na mysli. Kroisa pojaly obavy, aby Kýros Sardy nevystěhoval, a proto mu odpověděl:

"Řekls, králi, slova pravdivá, ale nedej se ve všem unášet hněvem a nevydávej záhubě v plen starodávné město, které nemůže ani za to, co bylo, ani za to, co je. Co bylo dříve, to jsem udělal já a také za to pykám; co se děje teď, tím je vinen Paktyás, kterému jsi Sardy svěřil, toho potrestej. Lýdům odpusť, a aby se proti tobě nebouřili a nebyli ti nebezpeční, nařid' jim toto: po poslech jim zakaž mít v majetku mužské zbraně a poruč jim, aby pod šatem nosili košile a na nohou vysoké střevíce, nařid' jim, aby učili své syny hrát na kitharu, zpívat a kramařit, a brzy shledáš, králi, že se z nich místo mužů staly ženy; nebudou ti nebezpeční ani se nebudou bouřit."

[156] Takový návrh podával Kroisos, protože byl toho názoru, že je to pro Lýdy lepší, než

kdyby měli být prodáni do otroctví. Věděl, že Kýra nepřiměje ke změně rozhodnutí, pokud mu nedá přijatelný návrh, a obával se, aby se snad Lýdové nedostali později do záhuby, kdyby proti Peršanům povstali, i když se jim teď podaří vyváznout. Kýrovi se Kroisův návrh zalíbil, upustil od svého hněvu a prohlásil, že ho poslechne. Dal si zavolat Méda Mazara a uložil mu, aby dal Lýdům ohlásit, co Kroisos navrhoval, a dále aby uvrhl do otroctví všechny ostatní, kdo se vydali s Lýdy válečně proti Sardům, a samotného Paktya aby mu za každou cenu přivedl živého.

[157] Takové nařízení vydal Kýros a pokračoval v cestě do území Peršanů. Když se Paktyás dozvěděl, že je nablízku vojsko, které proti němu táhne, dostal strach a utekl do Kýmé. Méd Mazarés táhl k Sardům s takovou částí Kýrova vojska, jakou mohl dostat, a když shledal, že Paktyovi přívrženci už v Sardech nejsou, přinutil nejprve Lýdy, aby splnili Kýrovy příkazy. Následkem tohoto nařízení změnili Lýdové zcela svůj způsob života. Potom poslal Mazarés posly do Kýmé s příkazem, aby kymští Paktya vydali. Ti však se na poradě usnesli vznést věc na boha v Branchidách. Tam totiž stála odpradávná věštírna, kam se obvykle všichni Iónové i Aiolové obraceli s prosbou o věštby. Toto místo leží na území milétském nad přístavem panormským.

1%

[158] Kymští tedy poslali do Branchidai posly se žádostí o věštbu a tázali se, co mají ve věci Paktyově udělat, aby se bohům zavděčili. K tomuto dotazu dostali výrok, že mají Paktya Peršanům vydat. Kymští to vyslechli a chystali se tak učinit. Když však se již dav hotovil věc uskutečnit, Aristodikos, syn Hérakleidův, muž mezi občany vážený, Kymské zadržel, aby tak nečinili. Nedůvěřoval věštbě a domníval se, že poslové nemluvili pravdu, až konečně odešli další poslové zeptat se ve věci Paktyově podruhé; byl mezi nimi i Aristodikos.

[159] Když přišli poslové do Branchidai, žádal o věštbu nejprve sám Aristodikos a tázal se:

"Přišel k nám, ó pane, jako prosebník Lýd Paktyás na útěku před násilnou smrtí z rukou Peršanů. Ti však si ho vyžadují a poroučejí Kymským, aby jim ho vydali. I když se obáváme perské moci, neodvážili jsme se dosud prosebníka o ochranu vydat, dokud nám přesně

nezjevíš, co máme učinit."

Taková byla jeho otázka a bůh mu ihned odpověděl stejnou věštbou a přikazoval vydat Paktya Peršanům. Nato Áristodikos učinil s dobrým rozmyslem toto: obcházel po chrámu kolem dokola a vyháněl vrabce a jiné ptáky, kteří v chrámu hnízdili. Když tak činil, ozval prý se hlas ze svatostánku a pravil Aristodikovi:

"Nejbezbožnější z lidí, co se to odvažuješ? Vyháníš z chrámu prosebníky, kteří se uchýlili pod mou ochranu!"

Áristodikos prý však neupadl do rozpaků a odpověděl:

"Sám, pane, svým prosebníkům přicházíš takto na pomoc, a přitom Kymským přikazuješ, aby prosebníka o ochranu vydali?" Na to prý bůh odpověděl:

"Zajisté tak přikazuji, abyste se dopustili bezbožnosti a tak dospěli rychleji k záhubě, abyste napříště nechodili do věštírny ve věci vydání prosebníků."

[160] Když vyslechli Kymští tuto odpověď, neměli chuti jít vstříc záhubě tím, že by prosebníka vydali, ani se nechat obléhat, kdyby ho ponechali u sebe, a poslali ho do Mytilény. Myti-lénští se k žádostí Mazarově chystali, že Paktya vydají za nějakou odměnu; nemohu však povědět za jakou, protože k tomu nedošlo. Jakmile se totiž Kymští dozvěděli, že Myti-léňané o tom vyjednávají, poslali na Lesbos loď a dopravili odtamtud Paktya na Chios. Ghijští

jej však odtrhli od chrámu Athény Ochránkyně a vydali ho. Vyměnili ho za území atar-nejské, což je krajina v Mýsii naproti Lesbu. Peršané Paktya převzali a chovali pod stráží, protože ho chtěli vydat Kýrovi. Od té doby po dlouhý čas nikdo z Ghijských nepoužíval k obětem žádnému z bohů ječného zrní z Atarneu ani nepekli koláče z tavní úrody a všechny svatyně

odmítly vše, co z té země pocházelo.

[161] Ghijští tedy Paktya vydali a Mazarés se potom válečně vypravil proti těm, kdo se účastnili obléhání Tabala. Priénské uvrhl do otroctví, protáhl s vojskem rovinou okolo Maiandru a poplenil ji a stejně tak i Magnesii. Krátce nato pak onemocněl a zemřel.

[162] Po jeho smrti přišel a stal se jeho nástupcem ve velení Harpagos. I on byl Méd. Médký

král Astyagés ho pohostil bezbožným jídlem a on dopomohl Kýrovi ke královské hodnosti. Tohoto muže ustanovil Kýros vojevůdcem. Když přišel Harpagos do Iónie, dobýval měst pomocí náspů. Od okamžiku, kdy je oblehl, nasy pával ke hradbám náspy a tak je ničil. Jako prvního města se v Iónii zmocnil Fókaie.

[163] Fókajští se první z Řeků pouštěli na daleké plavby. Oni to byli, kdo objevili moře Jaderské, Tyrsénii, Ibérii a Tartéssos. Neplavili se na lodích obchodních, nýbrž na padesátiveslicích. Když připluli do Tartéssu, našel v nich tartésský král zalíbení. Jmenoval se Arganthónios a vládl v Tartéssu osmdesát let. Dožil se celkem sto dvacet let. S tímto mužem se Fókajští natolik sprátelili, že je nejprve vyzval, aby opustili Iónii a usadili se v jeho zemi, kde budou chtít, a potom, když je k tomu nepřemluvil a když se dozvěděl, jak se Médie* v jejich sousedství vzmáhá, dal jim peníze na to, aby si mohli město obehnat hradbami. Jeho dar byl štědrý, vždyť konečně i obvod hradeb měří nemálo stadií a hradby jsou postaveny z velikých kamenů, dobře navzájem spojovaných.

[164] Takovým tedy způsobem došlo k tomu, že si Fókajští postavili hradby. Když Harpagos s vojskem přitáhl, oblehl je a dal vyhlásit, že se spokojí s tím, jestliže Fókajští strhnou jednu jedinou baštu a jeden dům ve městě věnují králi. Fókajští měli otroctví v nenávisti a prohlásili, že se chtějí v jednom dni uradit a potom že odpovědí. Pokud se budou radit, žádali Harpaga, aby odvedl vojsko od hradeb. Harpagos pravil, že dobře ví, co chtějí učinit, přesto však jim dovoluje, aby se poradili.

Zatímco tedy Harpagos odvedl vojsko od hradeb, stáhli Fókajští na vodu padesátiveslice, naložili na ně děti, ženy a veškerý movitý majetek a k tomu

sochy bohů z chrámů a všechny obětní dary kromě věcí z bronzu a kamene nebo věcí namalovaných, to vše naložili, vstoupili na lodi a odpluli na Chios. Peršané se zmocnili města liduprázdného.

[165] Chijští však nechtěli Fókajským prodat ostrovy Oinússké, protože se obávali, aby na nich nevzniklo tržiště, čímž by byl jejich ostrov od obchodu odříznut, proto pluli Fókajští na Korsiku. Na Korsice totiž dvacet let před těmito událostmi založili podle věštby město jménem Alalia. Arganthónios byl v té době už po smrti. Cestou na Korsiku se nejprve vrátili do Fókaie a tam pobili perskou posádku, která střežila město od Harpaga převzaté; když to vykonali, pronesli mocné kletby proti těm, kdo by se jejich plavby nezúčastnili. Kromě toho hodili do moře kus železa a přísahali, že se do Fókaie nevrátí, dokud se tento kus železa neobjeví na povrchu. Když však vypluli směrem na Korsiku, tu zachvátila přes polovinu občanů lítostivá touha po městě a po venkovských sídlech, stali se křivopřísežníky a odpluli do Fókaie zpátky. Ti, kdo přísahu dodrželi, se však shromáždili a vypluli od ostrovů

Oinúsských.

[166] Po příchodu na Korsiku přebývali po pět let pohromadě s dřívějšími osadníky a stavěli chrámy. Loupili však a plenili u všech sousedů. Proto se proti nim společně vypravili Tyrsénové a Karthaginští, obojí po šedesáti lodích. I Fókajští tedy opatřili šedesát lodí

posádkami a vypluli jim vstříc do Sardinského moře. V námořní bitvě dosáhli Fókajští téměř

kadmejského vítězství*; čtyřicet lodí ztratili a zbývajících dvacet bylo k nepotřebě, měly totiž

zlámané lodní zobce. Odpluli zpátky do Alalie, sebrali děti a ženy a ostatní majetek, pokud jej lodi unesly, opustili Korsiku a odpluli do Rhégia.

[167] Z posádek zničených lodí se valná většina mužstva dostala do rukou Karthaginců a Tyrsénů. Vyvedli je ven a ukamenovali. Po tomto skutku všechno z Agylly, co přešlo okolo místa, kde leželi ukamenovaní Fókajští, ochromlo, zmrzačilo se a upadlo do bezvědomí, lhostejno, zda to byl dobytek

drobný nebo tažná zvířata či lidé. Agyllští poslali do Delf, protože chtěli provinění smířit, a Pýthia jim poručila konat to, co konají dodnes: pořádají

velkolepé oběti mrtvým, tělocvičné a jezdecké hry. Takovým obratem osudu vzala tato část Fókajských za své.

Ti, kdo se utekli do Rhégia, se odtamtud vypravili založit v zemi Oinotrijské město, kterému se dnes říká Hyelé. Založili je proto, že jim jistý muž z Poseidónie vyložil, že jménem Kyrnos mínila Pythia héra, kterému měli postavit chrám, a nikoli ostrov. Tak tedy proběhly události týkající se Fókaié v Iónii.

[168] Podobně se zachovali i Tėjští. Když Harpagos dobyl jejich hradeb pomocí náspu, vstoupili všichni na lodi a ustoupili po moři do Thrákie; tam osadili město Abdéru, které

založil v dřívějších časech klazomenský Timésios, ale neměl z něho užitku, protože ho Thrákové vypudili ze země. Tėjští ho teď v Abdéře uctívají jako héra.

[169] Pouze tito z Iónů se nedali podrobit a opustili své otčiny. Ostatní Iónové kromě

Milétských svedli s Harpagem bitvu stejně jako ti, kdo vlast opustili, a vykonali statečné činy, protože bojovali o svou otčinu; byli poraženi, upadli do zajetí a zůstali všichni ve své zemi a konali, co jim bylo přikázáno. Miléťané, jak jsem se už dříve zmínil, učinili smlouvu se samotným Kýrem a měli pokoj. Tak byla Iónie podrobena podruhé. Když ovládl Harpagos Ióny na pevnině, padl strach na Ióny na ostrovech a sami se Kýrovi poddali.

[170] Iónové byli ve zlé situaci, ale přesto se shromáždili v plném počtu do Paniónia. Slyšel jsem, že tam Biás z Priény přednesl návrh pro Ióny velmi užitečný; kdyby ho byli poslechli, byli by dosáhli ze všech Řeků největšího blahobytu. Biás doporučoval, aby se všichni Iónové

zdvihli, uspořádali společnou výpravu a odpluli na Sardinii; tam aby založili jediné město pro všechny Ióny; tak se zbaví otroctví a získají blahobyt, protože budou obývat ostrov ze všech největší a budou vládnout všem. Pokud

zůstanou v Iónii, pak prý ne-nahlíží, že by ještě někdy byli svobodní. Takový návrh učinil Iónům Biás Priénský, když byli poraženi. Užitečný byl i návrh Thalety Milétského, původem Foini-čana, který učinil ještě předtím, než

byli Iónové poraženi; navrhoval, aby si Iónové založili jediný poradní sbor, který by byl na Teu (neboť Teos prý je středem Iónie), a ostatní města měla být považována jen za venkovské

okresy.

[171] Tito mužové tedy podávali takové návrhy. Když si Harpagos podrobil Iónii, vypravil se vojensky proti Kárům, Kauniům a Lykiům. Spolu s ním šli pod jeho vedením i Iónové a Aiolové. Z uvedených národů Kárové přišli na pevninu z ostrovů. Za dávných časů byli poddáni Minóovi, jmenovali se Lelegové a bydlili na ostrovech. Neodváděli žádné daně - pokud mohu s velikými potížemi zjistit z doslechu - když však je Minós požádal, dodávali posádky pro jeho lodi. Protože si pak Minós podmanil mnohá území a měl štěstí ve válce, byl i karský národ nejmávanějším ze všech národů, a to nejvíce právě v té době. Od nich pocházejí

tři vynálezy, iichž použili i Řekové. Kárové si začali na přilbice vázat chocholy, na štíty si dávat znaky, a oni první si připevnili ke štítům držadla. Až do té doby nosili všichni štíty bez držadel, pokud měli ve zvyku štítů používat. Přidržovali si je koženými řemeny a nosili je na šíji a na levém rameni. Mnohem později pak Dórové a Iónové vypudili Káry z ostrovů a tak se Kárové dostali na pevninu.

Takto to o Kárech vypravují Krét'ané. Samotní Kárové však s tím nesouhlasí, nýbrž domnívají

se, že jsou na pevnině původními obyvateli a že používají odevždy stejného jména, jakého používají i dnes. Poukazují na starodávný chrám Dia Karského v Mylase, o který se s nimi podílejí Mýsové a Lý-dové jako jejich nejbližší příbuzní. Lýdos a Mýsos prý byli Károvi bratři. Ti tedy s nimi chrám spravují, nikoli však ti, kdo jsou s nimi stejného jazyka, ale pocházejí z jiného národa.

[172] Kauniové myslím, že jsou původními obyvateli, oni sami však tvrdí, že přišli z Kréty. Co do jazyka jsou blízcí národu karskému - anebo Kárové národu Kauniů, to neumím přesně

rozhodnout - ale řídí se obyčeji velice rozdílnými ode všech ostatních lidí i od Karů. Za nejkrásnější u nich platí scházet se k pitkám ve skupinách podle věku a přátelství, a to jak muži, tak i ženy a děti. V jejich zemi byly postaveny chrámy cizím bohům, později však, když

změnili své názory a rozhodli se, že budou uctívat pouze bohy domácí, oblékla se veškerá

kaunijská mládež do zbroje a bodajíc oštěpy do vzduchu postupovala až na hranice Kalyndie. Říkali, že vyhánějí cizí bohy.

[173] Takovými obyčeji se řídí Kauniové. Lykiové pocházejí původně z Kréty, neboť celá

Kréta patřila kdysi barbarům. Když se na Krétě svářili o království Európiní synové Sarpédón a Minós a když Minós ve sporu zvítězil, Sar-pédóna a jeho straníky vypudil. Vyhnanci přišli do Asie, do země Milyas; dnes tam přebývají Lykiové, ale původně to byla Milý as a Milyové

se tenkrát jmenovali Solymové. Dokud jim vládl Sarpédón, nazývali se Lykiové jménem Termilové, jménem, které si přinesli s sebou a kterým je dosud jmenují jejich sousedé. Když

pak mezi Termily přišel k Sarpédónovi z Athén Lykos, syn Pandionův, který byl také

vypuzen od svého bratra Aigea, tehdy se 'postupem času přejmenovali podle jména Lykova na Lykie.

Řídí se obyčeji jednak krétskými, jednak karskými. Jeden zvyk však mají, v němž se neshodují s žádnými jinými lidmi: jmenují se po matce, a nikoli po otci. Když se jeden druhého táže, kdo je, tu uvádí svůj původ podle matky a vypočítává matky své matky. Žije-li svobodná občanka s otrokem, jsou děti

považovány za svobodné; když má svobodný občan, byť i nejpřednější z nich, za ženu cizinku nebo souložnici, nemají jejich děti žádných práv.

[174] Kárové se nevyznamenalí nijakým slavným činem a Harpagos je podmanil. Nevyznamenalí se nijak ani Kárové samotní, ani ti z Reků, kteří na tom území bydlí. Kromě

jiných tam sídlí také lakedaimonští kolonisté v Knidu. Jejich území je vysunuto do moře a nazývá se Triopion. Začíná u bybasského Chersonésu. Celé území knidské je kromě malého kousku obklíčeno vodou, na severu je ohraničuje záliv Kera-meikos a na jihu moře směrem k ostrovům Symé a Rhodos. Tento kousek země, široký asi pět stadií, Knidští překopávali, zatímco si Harpagos podroboval Iónii, a chtěli z něho udělat ostrov. Za příkopem bylo všechno území jejich; šíje je tam, kde knidské území končí u pevniny, a tam kopali příkop. Knidští pracovali, kdo ruce měl, ale zřejmě jakoby nějakým božím řízením se stávalo, že pracující trpěli zraněními na různých částech těla, ponejvíce tím, že jim kamení vyráželo oči. Proto poslali poselstvo do Delf, aby se zeptali po příčině těchto nehod. Pýthia jim, jak sami Knidští vypravují, odpověděla troj měrným veršem takto:

" Tu šíji nehradte a nechtě kopání,

vidy %eus by ostrov učinil, jen kdyby chtěl."

Když jim Pýthia vydala takovou věštbu, zanechali Knidští kopání, a jakmile přišel Harpagos s vojskem, vzdali se mu bez boje.

[175] Ve vnitrozemí nad Halikarnéssem sídlili Pédasové. Kdykoli se má jim nebo jejich sousedům přihodit nějaké neštěstí, naroste Athénině kněžce mohutný vous. Stalo se to třikrát. Jediní Pédasové z obyvatel Kárie kladli Harpagovi nějaký čas odpor a způsobili mu velmi mnoho nesnází, neboť se ohradili na hoře, která se jmenuje Lidé.

[176] Postupem času však Pédasové podlehli. Když přitáhl Harpagos s vojskem do roviny u města Xanthu, vyšli mu Lykiové vstříc, a ač bojovali proti přesile, dokázali, že byli stateční. Byvše poraženi a uzavřeni ve městě, shromáždili na akropoli své ženy, děti, majetek i otroky a potom akropoli zapálili, takže celá shořela. Potom vykonali obyvatelé Xanthu hrozné

přísahy, vyšli před město a všichni v boji padli.

Z dnešních Lykiů, kteří tvrdí, že pocházejí z Xanthu, je většina přistěhovalců, kromě

osmdesáti rodin. Těch osmdesát rodin bylo tenkrát mimo město a tak zůstaly naživu. Takovým způsobem se Harpagos zmocnil Xanthu a podobně i Kaunu, protože Kauniové

většinou dělali totéž co Lykiové.

[177] Harpagos podrobil západní krajiny v Asii a její vnitrozemí podmanil sám Kýros. Porazil všechny národy a žádný nevynechal. O většině z nich se nebudeme zmiňovat; zmíním se jen o těch, které mu daly hodně práce a které stojí za zmínku.

[178] Když měl Kýros na pevnině všechno ve své moci, obrátil se proti Asyřanům. V Asýrii je mnoho velikých měst, ale nejznamenitější a nejsilnější je jisté město Babylón, které je po vyvrácení Ninive sídlem královským. Stojí ve veliké rovině, má čtvercový půdorys a každá

jeho strana měří sto dvacet stadií, takže celý jeho obvod má stadií čtyři sta osmdesát. Taková

je velikost města babylónského a vyzdobeno je jako žádné jiné město, které známe. Je obehnáno nejprve hlubokým a širokým příkopem plným vody, jeho hradební zeď za příkopem je široká padesát královských loket a vysoká dvě stě loket. Královský loket je o tři prsty delší

nežli obyčejný.

[179] Musím ještě povědět, jakým způsobem použili hlíny, kterou vykopali, a jak postavili zeď. Hned při kopání dělali z vykopané hlíny cihly, a když je pěkně uhladili, vypalovali je v pecích. Jako malty použili potom horkého asfaltu a vždy po třiceti vrstvách cihel vkládali rákosové rohože. Tak vyzdili nejprve stěny příkopu a potom stejným způsobem i samotnou hradbu. Nahoře na hradbě stavěli na jejích okrajích proti sobě jednotlivé místnosti a uprostřed mezi nimi nechali prostor, co by projelo čtyřspřeží. Bran je v

hradbách kolem dokola sto, všechny bronzové, stejně jako jejich veřeje a překlady.

Osm dní cesty od Babylónu je jiné město, které se jmenuje Is. Teče tam nevelká říčka a i ta se jmenuje Is. Vlévá své vody do Eufratu. Tato řeka Is přináší se svou vodou četné hroudy asfaltu a odtamtud se dopravoval asfalt na stavbu babylónských hradeb.

[180] Takovým způsobem byl Babylón opevněn. Město se dělí na dvě části. Rozděluje je uprostřed řeka jménem Eufratés; teče z Arménie, je mohutná, hluboká a prudká a vlévá se do Rudého moře. Hradby vybíhají z obou stran svými rameny do řeky a podél obou břehů řeky se od nich táhnou zdi z pálených cihel. V městě samotném je množství třípatrových i čtyřpatrových domů; je rozděleno rovnými ulicemi a jinými, které jdou napříč a vedou k řece. U každé ulice byly ve zdi u řeky branky, tolik, kolik bylo ulic. I tyto branky byly z bronzu a vedly přímo k řece.

[181] Tyto hradby jsou jako krunýř. Uvnitř probíhá druhá hradba, nemnoho slabší nežli vnější, ale užší. V každé části města byla uprostřed ohrazená stavba; v jedné královský palác s mohutným a pevným hrazením, ve druhé chrám Dia Béla s bronzovými branami. Stojí ještě

za mých časů, je čtvercový, ze všech stran po dvou stadiích. Uprostřed chrámu stojí pevná

věž* o základně dlouhé i široké jedno stadion; na této věži stojí druhá věž a další zase na ní a tak dále, až je jich osm. Výstup je na ně upraven zvenčí kolem dokola všech věží. V půli cesty nahoru je přístřeší se sedadly pro odpočinek, kde sedávají a odpočívají ti, kdo vystupují nahoru. Na poslední věži je veliký chrám, v chrámu veliké a krásně prostřené

lehátko a vedle něho zlatý stůl. Není tam však uvnitř žádná socha boha a nepřespává tam žádný člověk, kromě jediné ženy kterou si bůh ze všech žen té země vybere, jak říkají Chaldeové, což jsou kněží toho boha.

[182] Ti také říkají - mě však o tom nepřesvědčili - že do chrámu přichází sám bůh a odpočívá

na lehátku, stejně jako tomu jev egyptských Thébách podle vyprávění Egypt'anů. Neboť i tam přespává žena v chrámu Dia Thébského a obě prý nemají styk s žádnými muži. Podobně i přední kněžka boha v Patarech v Lykii, jestliže je bůh přítomen; tam totiž není věštírna stálá, je-li však bůh přítomen, je s ním kněžka přes noc v chrámu uzavřena.

[183] V babylónském posvátném okrsku je dole ještě jeden chrám a v něm stojí veliká zlatá

socha Dia; před sochou veliký zlatý stůl, zlatá podnožka a zlatý trůn. Chaldeové tvrdili, že to bylo uděláno z osmi set talentů zlata. Před chrámem je zlatý oltář. Ještě tam je jiný veliký

oltář, na kterém se obětují dorostlé ovce. Na zlatém oltáři totiž není dovoleno obětovat, leda jen sající mláďata.

Na větším oltáři spalují Chaldeové každoročně tisíc talentů kadidla, když slaví svátek tohoto boha. V oné době byla v tom posvátném obvodu ještě masivní zlatá socha, vysoká dvanáct loket. Já jsem ji neviděl, uvádím pouze, co říkají Chaldeové. O sochu usiloval Dareios, syn Hystaspův, ale neodvážil se ji vzít; vzal ji Dareiov syn Xerxés a dal zabít kněze, který

zakazoval se sochou pohnout. Takovým způsobem je posvátný obvod vyzdoben; je tam i mnoho soukromých obětních darů.

[184] V Babylóně vládlo mnoho králů, kteří stavěli hradby a chrámy. Zmíním se o nich v dějinách Asýrie; byly mezi nimi i dvě ženy. Ta, která vládla dříve - bylo to pět generací před její nástupkyní - se jmenovala Semiramis. Dala v rovině nasypat pozoruhodné náspy; předtím se řeka obvykle rozlévala po celé rovině.

[185] Druhá královna, která vládla později, se jmenovala Nitókris. Byla ještě moudřejší než

její předchůdkyně a zanechala po sobě památníky, které popíši. Když viděla, že médská moc je veliká a výbojná, že Médové dobývají město za městem, mezi jinými i Ninive, chystala se k obraně, jak nejlépe mohla. Nejprve dala

pomocí příkopů řece Eufratés, která protéká jejich městem a která dříve tekla přímo, nad městem tak klikaté řečiště, že na svém toku přichází do jedné asyrské vesnice třikrát. Vesnice, kterou Eufratés takto protéká, se jmenuje Arderikka. Ještě dodnes, když někdo cestuje od našeho moře do Babylóna a pluje po Eufratu dolů, třikrát se dostává do této vesnice, a to ve třech dnech. To tedy vykonala. Dále dala nasypat po obou březích násep podivuhodný svou velikostí a výškou. Daleko nad Babylónem dala vykopat nádrž pro jezero, a to nedaleko od řeky, a dala kopat tak hluboko, až

se přišlo na spodní vodu. Jezero dala učinit čtyři sta dvacet stadií široké. Hlíny, která se vykopala, použila k naspům na břehy řeky. Když bylo jezero vykopáno, dala přivést kameny a dala jimi vyzdít jeho okraje kolem dokola. Obě ty věci, totiž zakřivení řeky a celý ten výkop nádrže, dala udělat proto, aby řeka, kroutíc se mnohými zátočinami, tekla pomaleji, aby plavba do Babylóna byla křivolaká a aby se musela dělat ještě velká oklika přes jezero. Dala je zbudovat na takovém místě svého území, kudy vedly přístupy a nejkratší cesty z Médie, aby Médové při obchodním styku nemohli vyzvídat, jaké jsou poměry v její říši.

[186] Taková obranná opatření vykonala kopáním do hloubky, dosáhla však jimi ještě i takového vedlejšího účinku. Město je rozděleno na dvě městské čtvrti a řeka teče uprostřed, takže za dřívějších králů, když někdo chtěl přejít z jedné čtvrti do druhé, musel se přepravit na loďce; a to bylo tuším nepohodlné. I tomu zjednala Nitókris nápravu. Když totiž dávala kopat nádrž pro jezero, zůstavila na toto dílo ještě jinou památku. Dala přitesat velmi dlouhé

kameny a když byly kameny hotovy a výkop dokončen, dala svést celý tok řeky do vykopaného místa. Zatímco se jezero plnilo, vyschlo staré řečiště a královna dala jednak vyzdít břehy a přístupy od branek k řece po celém městě pálenými cihlami stejným způsobem jako hradby, jednak dala postavit z kamenů, které dala vykopat, přibližně uprostřed města most. Kameny dala spojovat železem a olovem. Vždy ve dne dala na most klást čtverhranné

trámy, po kterých Babyloňané přecházeli, a v noci je zase odstraňovat, a to proto, aby lidé v noci nepřecházeli na druhý břeh a nekradli tam. Když se vykopané jezero řekou naplnilo a stavba mostu byla dokončena, vyvedla zase

řeku Eufratés z jezera do starého řečiště. Vykopané jezero se stalo bažinou a stalo se tak právě v čas, kdy byl pro měšťany postaven most.

[187] Královna vymyslela i takovýto klam: Nad nejživější městskou branou si dala zbudovat náhrobek vysoko nahoře nad samotným průjezdem a na náhrobek dala vytesat nápis: BUDE-LI NĚKTERÝ Z BABYLÓNSKÝCH KRÁLŮ, MÝCH NÁSTUPCŮ, V PENĚŽNÍ

TÍSNI, NECHŤ NÁHROBEK OTEVŘE A VEZME SI PENĚZ, KOLIK CHCE. POKUD V

TÍSNI NEBUDE, NECHŤ HO NEOTVÍRÁ, NEBOŤ BY TO NEBYLO DOBRÉ.

Náhrobek zůstal nedotčen do doby, kdy královská hodnost přešla na Dareia. Dareiovi připadalo skoro hloupé nepoužít této brány ani peněz v ní uložených a nevzít si je, když si samy dokonce o to říkají. Přes to však té brány vůbec nepoužíval, a to proto, že měl nad hlavou mrtvolu, když projížděl. Náhrobek však přece dal otevřít, ale peníze nenašel. Našel jen mrtvolu a nápis tohoto znění:

KDYBYS BYL NENASYTNĚ NETOUŽIL PO PENĚŽÍCH A PO HANEBNÝCH

ZISCÍCH, NEBYL BYS OTVÍRAL HROBKY MRTVÝCH.

Taková prý to byla královna.

[188] Kýros táhl proti synovi této ženy, který měl stejné jméno jako jeho otec Labynétos a vládl nad Asyřany. Veliký král se vydal na výpravu z domova dobře vybaven zásobami potravin a bravem a ovšem si vezl s sebou také vodu z řeky Ghoaspu*, která teče blízko Sus. Jen z této řeky král pije a z žádné jiné. Kamkoli se král hne, vždy za ním následuje velmi mnoho čtyřkolových vozů s mezky, vezoucí převařenou vodu z Choaspu ve stříbrných džbánech.

[189] Když se Kýros na výpravě proti Babylónu dostal k řece Gyndu (jeho prameny jsou v matiénských horách, teče přes území Dardanů a vlévá se do

druhé řeky Tigridu, která teče mimo město Opis a vlévá se do Rudého moře), když se tedy pokoušel tuto řeku Gyndés překročit (bylo k tomu třeba plavidel), tu jeden z posvátných bílých koní z bujnosti vstoupil do vody a pokoušel se přejít. Řeka však ho stáhla dolů, pohltila a odnesla pryč. Kýros se na řeku velice rozhněval za tento její skutek a pohrozil jí, že ji tak oslabí, že ji napříště i ženy snadno přejdou, aniž si smočí kolena. Po této hrozbě upustil od tažení proti Babylónu, rozdělil vojsko na dvě části, šňůrami vyznačil na obou březích Gyndu po sto osmdesáti rovných příkopech všemi směry, rozdělil vojáky a nařídil kopat. Protože na díle pracovalo mnoho lidí najednou, bylo dokončeno, nicméně strávili při té práci celé léto.

[190] Tak Kýros potrestal řeku Gyndés, rozdělil ji na tři sta šedesát kanálů, a když nastalo další jaro, táhl proti Babylónu. Babyloňané vytáhli z města ven a očekávali ho. Jakmile *se Kýros k městu přiblížil, Babyloňané se s ním srazili, byli v bitvě poraženi a uzavřeli se ve městě. Již z dřívějšíka dobře věděli, že Kýros nedá pokoj, neboť viděli, že útočí na všechny národy bez rozdílu, a proto si předem do města navozili potraviny na velmi mnoho let. Z

obležení si tedy nic nedělali, Kýros však vězel v nesnázích, neboť čas rychle utíkal a jeho záležitosti kupředu nepostupovaly.

[191] Bud' mu někdo v tísní poradil, nebo přišel sám na to, co má udělat; učinil tedy toto: Seřadil celé vojsko u řeky, a to jednak tam, kde řeka vtéká do města, a další část zase na druhé

straně tam, kde z města vytéká, a vydal rozkaz, aby tudy vstoupili do města, jakmile uvidí, že budou moci řečištěm projít. Vydav takový rozkaz a pokyny, odtáhl sám s nebojovou částí

vojska pryč. Když přišel k jezeru, udělal znovu totéž, co učinila babylónská královna s řekou a jezerem. Řeku svedl příkopem do jezera, které bylo bažinaté, a tím způsobil, že bylo možno staré řečiště přebrodit, když voda poklesla. Jakmile věc došla tak daleko, tu Peršané, kteří na to čekali u řečiště Eufratu, vešli jím do Babylónu, když už jim řeka sahala jen asi do půl stehen.

Kdyby byli Babyloňané předem věděli, nebo se doslechli, co Kýros podniká, byli by Peršanům zabránili vstoupit do města a byli by je zle porazili. Kdyby

byli uzavřeli všechny branky vedoucí k řece a kdyby byli vystoupili na zdi, zbudované na březích řeky, byli by je chytili jako do sítě. Takto však byli Peršané neočekávaně mezi nimi. Tamní obyvatelé

vypravují, že pro rozlehlost města se obyvatelé Babylóna bydlící uprostřed nedozvěděli o tom, že okraje města jsou v moci nepřátel; byl právě svátek, a proto tančili a dobře se měli, až

se to ovšem náhle dozvěděli. Tak bylo Babylóna poprvé dobyto.

[192] Babylónskou moc vylíčím mnohými příklady, mimo jiné i tím, že velikému králi patří k obživě jeho a jeho vojska kromě daně veškerá země, nad kterou vládne. Rok má dvanáct měsíců; po čtyři měsíce ho vydržuje země babylónská a osm měsíců pak celá ostatní Asie. Tím způsobem je co do moci Asýrie třetinou celé Asie. Správa tohoto území, kterému Peršané

říkají satrapie, je ze všech daleko nejdůležitější, takže Tritantaichmovi, synu Artabazovu, který byl králem tím úřadem pověřen, plynula z něho denně plná artaba stříbra (ar-taba je perská míra, do které se vejde o tři attické choiniky více nežli do attického medimnu), měl tam kromě válečných koní osm set vlastních hřebců na krytí klisen a klisen šestnáct tisíc; jeden z těch hřebců totiž pokryl dvacet klisen. Indických psů držel takové množství, že čtyři veliké vesnice v rovině, osvobozené od ostatních povinností, měly za úkol opatřovat psům potravu. Tak veliké příjmy náležely správci Babylóna.

[193] V asyrské zemi prší zřídka; kořínky obilí dostávají výživu takto: Setba se zavlažuje z řeky a dozrává v obilí, ale ne tak jako v Egyptě, kde sama řeka vystupuje na obdělání pole, nýbrž obilí se zalévá ručně a pomocí čerpadel. Celá babylónská země je stejně jako Egypt protkána kanály; největší z kanálů je splavný, směřuje na sever a dosahuje z Eufratu do druhé

řeky, do Tigridu, na které stávalo město Ninive. Ze všech zemí, které známe, je Babylónie daleko nejúrodnější. Stromům se tam sice vůbec nedaří, ani fíkovní-kům, ani révě, ani olivě, ale pro obiloviny je tak výborná, že rodí nejméně dvěstě násobek, a když ze sebe vydá nejvíce, tedy až třistanásobek. Listy pšenice a ječmene tam snadno narůstají až do šíře čtyř prstů. Dobře sice vím, jaké keře tam vyrůstají z prosa a sezamu, ale o tom se nebudu zmiňovat, neboť si dovedu představit, že už to, co se týká obilí, vzbudí

velkou nedůvěru u lidí, kteří do Babylónie nikdy nepřišli. Olivového oleje se tam nepoužívá, dělají ho ze sezamu. Po celé

rovině jim tam rostou palmy, většinou plodonosné, a z jejich plodů připravují pokrmy, víno i med. Ošetřují je ve všem jako fíkovníky. Plody palem, kterým Řekové říkají samčí, přivazují

na palmy datlové, aby do nich mohly vniknout žlabatky a tak způsobit jejich dozrání a aby plody palmy neopadávaly. Samčí palmy totiž mají ve svých plodech žlabatky podobně jako zimní fíky.

[194] Povím ještě o tom, co je tam podle mého názoru největším divem ihned po samotném městě. Jejich plavidla, která plují po řece dolů do Babylóna, jsou kulatá a celá z kůže. V zemi Arménů, kteří přebývají nad Asýrií, nařezou vrbové pruty a udělají z nich lodní žebra, na ta pak napínají jako kryt zvenčí zvířecí kůže, jako jakousi podlahu, a nerozlišují zád ani nebudují příd; plavidlo dělají kulaté na způsob štítu a vyplňují je celé rákosem. Potom je naloží zbožím a pouštějí je po řece po proudu. Ponejvíce tak dopravují džbány naplněné

datlovým vínem. Kormidlují je dva stojící muži se dvěma tyčemi; jeden tyč přitahuje a druhý

plavidlo odstrkuje.

Taková plavidla se dělají hodně veliká i menší. Největší z nich pojmu náklad i pěti tisíc talentů. V každé lodce je živý osel, ve větších je jich několik. Když doplují do Babylóna, vyloží zboží na prodej a žebroví plavidla jakož i veškerý rákos prodají v dražbě, kůže naloží

na osly a odejdou do Arménie. Proti toku řeky vůbec není možno se plavit, protože má řeka prudký proud. Proto nestavějí lodi ze dřeva, nýbrž z kůže. Když přiřenu osly zpátky do Arménie, vyrobí si stejným způsobem nová plavidla. Takové mají lodky.

[195] Jako šat nosí plátěný chitón až na paty, přes chitón nosí vlněnou suknicu a bílý pláštík přes ramena, obuv mají vyrobenou podomácku, podobnou obuvi boiótské*. Vlasy nosí dlouhé

a svazují si je páskami. Po celém těle se natírají mastmi. Každý má pečetní prsten a ručně

vyrobenou hůl. Na každé holi je znázorněno buď jablko nebo růže či lilie nebo orel, anebo něco jiného; je u nich zákonem, že nikdo nesmí mít hůl bez znamení. Takový kroj tedy nosí

na sobě.

[196] Jejich zákony byly takovéto: Podle našeho názoru byl nejmoudřejší ten zákon, kterým, jak se dozvídám, se řídí i Ilyrové a Enetové. Jednou za rok v každé vesnici shromáždili všechny dívky, které byly na vdávání, a přivedli je najednou najedno místo; okolo nich se postavil hlouček mužů. Hlasatel nechával jednu po druhé vstávat a prodával je, nejprve tu nejkrásnější ze všech; jakmile shromáždila hodně peněz a byla prodána, vyvolával druhou, která byla co do krásy hned po ní. Byly prodávány k manželskému soužití. Ti z babylónských ženichů, kteří byli bohatí, se navzájem přepláceli a získávali nejkrásnější dívky; kteří byli z lidu, nežádali si krásného vzezření a dostávali peníze a dívky ošklivější. Když hlasatel dokončil prodej nejkrásnějších dívek, postavil dívku nejošklivější, nebo pokud některá z nich byla mrzák, a tu vyvolával, kdo si ji chce vzít za manželku za nejnižší cenu, až ji dostal ten, kdo se spokojil s nejmenší částkou. Peníze k tomu poskytovaly dívky krásné a tak vdávaly hezké dívky ty, které byly ošklivé nebo zmrzačené.

Vdát svou vlastní dceru komu by kdo chtěl, nebylo dovoleno, ani odvést bez ručitele dívku koupenou. Kupec musel postavit ručitele za to, že šiji skutečně vezme za manželku, a teprve pak ji mohl odvést. Když nemohli spolu vyjít, platil zákon, zeje třeba peníze vrátit. Kupci mohli přicházet i z jiné vesnice. Takový byl jejich nejkrásnější obyčej, ale do dnešní doby se neudržel. Nedávno vymyslili jiné uspořádání, aby se dívkám nedaly křivdy a aby nebyly odváděny do jiného města. Když po dobytí upadli do bídy a ztratili jmění, tu kdekdo z lidu v nedostatku obživy nadělal ze svých dcer děvky.

[197] Druhý takový rozumný zákon u nich je tento: nemocné vynášejí na tržiště, neboť nemají

lékařů. Prodělal-li někdo stejnou nemoc, jakou má nemocný, nebo viděl jiného nemocného, přistupuje k němu a radí mu, jak se léčit. Tak jim přichozí

radí a vybízejí je, aby konali to, co kdo dělal sám, když se ze stejné nemoci vyhojil, nebo co viděl u jiného nemocného. Není u nich dovoleno přejít okolo nemocného mlčky a nezeptat se ho, jakou má nemoc.

[198] Mrtvé pohřbívají v medu a žalozpěvy mají podobné jako v Egyptě. Kdykoli Babyloňan souloží se svou ženou, usedá k zapálenému obětnímu kadidlu a jeho žena koná totéž na druhé

straně. Za časného jitra se oba myjí; dokud se neumyli, nedotýkají se žádné nádoby. Stejně

tak to dělají i Arabové.

[199] Nejohavnější z babylónských obyčejů je tento: Každá tamní žena musí jednou za život usednout v posvátném obvodu Afrodítině a souložit s cizím mužem. Mnohé nepovažují za sebe hodné mísit se mezi ostatní, protože jsou pyšné na své bohatství, přijíždějí v krytých vozech se čtyř-sprežím a stojí u chrámu a za nimi je četné služebnictvo. Většina jich to dělá

takto: v posvátném obvodu Afrodítině usedne mnoho žen, které mají na hlavách věnce ze šňůr. Některé přicházejí, jiné odcházejí. Mezi ženami je možno přímo procházet všemi směry a cizinci tudy procházejí a vybírají si. Jakmile tam žena usedne, neodchází domů dřív, dokud jí některý cizinec nehodí do klína peníz a nespojí se s ní mimo posvátný obvod. Ten, kdo hází peníz, musí říci: "Vzývám bohyni Mylitu." My lita říkají Asyřané Afrodítě. Peníz může být docela nepatrný, žena jej zcela jistě neodmítne, neboť ani nesmí; tento peníz se považuje za posvátný. Jde za prvním, kdo jí peníz hodil, ať je to kdokoli. Souloží vykonala svou posvátnou povinnost vůči bohyni a odchází domů; napříště jí už nezískáš ani za velké

peníze. Které jsou hezké a mají pěknou postavu, odcházejí rychle, které jsou ošklivé, setrvávají tam dlouho a nemohou zákonu vyhovět. Některé tam zůstávají i tři až čtyři roky. Na některých místech na Kypru existuje obyčej tomuto podobný.

[200] Takové jsou obyčeje Babyloňanů. Jsou mezi nimi i tři kmeny, které nejedí nic jiného než ryby. Když je uloví, suší je na slunci, potom je v

moždíři drtí paličkami a přesé-vají přes jemné plátno. Kdo chce, jí je buď jako uhnětené těsto, nebo pečené jako chléb.

[201] Když zdolal Kýros i tento národ, usmyslel si, že si podrobí Massagety. Národ je to prý

veliký a mocný a sídlí směrem k východu slunce za řekou Araxem naproti národu Issédonů. Někteří dokonce tvrdí, že jsou původu skythského.

[202] O Araxu se někdy říká, že je větší než Istros, jindy zase, že je menší. Je prý v něm množství ostrovů velikostí podobných Lesbu a žijí prý na nich lidé, kteří se v létě živí

rozličnými kořínky, které vykopávají, a pokud najdou zralé plody stromů, ukládají je a těmi se živí v zimě.

Také prý přišli na stromy, které rodí jakési takové ovoce, které házejí do plamenů, když se sejdou pohromadě, rozdělají oheň a usednou okolo něho; čichají prý vůni toho ovoce, když se pálí, a opájejí se jí tak jako Řekové vínem*, a čím více těch plodů hodí do ohně, tím větší je jejich opojení, až povstanou a dávají se do tance a do zpěvu. Takový prý vedou život. Řeka Araxés teče ze země Matiénů, odkud teče i Gyndés,

93

který Kýros rozdělil na tři sta Šedesát kanálů. Araxés se rozlévá do čtyřiceti ramen, která se všechna kromě jednoho ztrácejí v močálech a bažinách. Žijí prý tam lidé, kteří se živí

syrovými rybami a o nichž panuje domněnka, že se odívají do tuleních kozí. Ono jediné

rameno Araxu teče bez překážek do Kaspického moře. Kaspické moře je moře samostatné a s jiným mořem nesouvisí. To moře totiž, po kterém se plaví Řekové, spolu s mořem za Héraklovými sloupy, zvaným Atlantské, jakož i Rudé moře, jsou dohromady moře jediné.

[203] Kaspické moře je druhé takové samostatné moře, a pluje-li se lodí poháněnou vesly, je dlouhé patnáct dní plavby a na nejširším místě je široké osm dní plavby. Na západní straně

tohoto moře se táhne Kavkaz, což je pohoří s největším množstvím hor a také nejvyšší. Na Kavkaze žije množství rozličných národů, živících se valnou většinou tím, co prales dává. V

tamních lesích prý jsou stromy s takovým listím, které když rozetrou a smíchají s vodou, mohou si jím kreslit na šat podoby zvířat. Namalovaná zvířata prý při praní nepouštějí*, nýbrž

zestárnou spolu s ostatní vlnou, jako by byla do látky vetkána hned od počátku. Soulož prý

tito lidé provádějí veřejně jako dobytek.

[204] Západní stranu moře, řečeného Kaspického, tedy uzavírá Kavkaz. Na straně k východu slunce se prostírá nedohledná rovina. Nemalou část této obrovské roviny mají v moci Massagetové, proti kterým měl Kýros v úmyslu se válečně vypravit. Ponoukalo a dráždilo ho k tomu mnoho mocných pohnutek. Jednak jeho narození, z čehož se domýšlel, že je víc než

jen obyčejný člověk, za druhé i štěstí, které ho ve válkách provázelo; kamkoli Kýros s vojskem zamířil, tam mu žádný národ nebyl schopen odolat.

[205] Po smrti svého manžela vládla Massagetům královna; jmenovala se Tomyris. Kýros k ní poslal posly a ucházel se naoko o její ruku. Tomyris však pochopila, že se ne-uchází o ni, nýbrž o království Massagetů, a nedovolila mu, aby za ní přišel. Když se Kýrovi nepodařilo dostat se k cíli Istí, přitáhl k Araxu a bez obalu se chystal k válečnému tažení proti Massagetům. Pro přechod vojska přes řeku budoval mosty a na lodích, určených pro převážení, stavěl obranné věže.

[206] Zatímco byl takto zaměstnán, poslala k němu Tomyris hlasatele s tímto vzkazem:

"Králi Médů, přestaň usilovat o to, oč usiluješ; vždyť sotva víš, zda ti bude na prospěch, když

dosáhneš svého. Nech toho, kraluj si nad svými poddanými a spokoj se s vědomím, že i my vládneme svým. Ty se ovšem nebudeš chtít řídit těmito radami a budeš chtít všechno jiné, jen ne klid. Jestliže tedy tak velice toužíš změřit své síly s Massagety, zanech námahy s budováním přechodu přes řeku. My ustoupíme od řeky na tři dni cesty a ty přejdi na naši stranu. Ghceš-li nás však raději vpustit do své země, učiň totéž." Kýros vyslechl tento vzkaz, svolal si perské předáky, a když se sešli, předložil jim věc k úvaze a radil se s nimi, co z toho obojího má udělat. Jejich názory se shodovaly; radili vpustit Tomyridu a její vojsko do země.

[207] Přítomen byl i Lýd Kroisos a ten takové mínění neschvaloval. Doporučoval radu opačnou. Pravil:

"Již dříve jsem ti, králi, říkal, že když mě Zeus vydal do tvé moci, budu podle svých sil odvracet nebezpečí od tvého domu, když je uvidím. Trpké zkušenosti mi daly za vyučenou. Myslíš-li si, že jsi nesmrtelný a že velíš nesmrtelnému vojsku, pak by nemělo smyslu, abych ti přednášel své rady. Pakli však je ti známo, že i ty jsi člověkem a že vládneš opět jen lidem, uvědom si nejprve, že se lidské osudy točí do kruhu, a že otáčení nedovoluje, aby měli úspěchy stále titíž lidé. Mám tedy o dané otázce mínění zcela opačné nežli tito mužové. Vpustíme-li nepřátele do své země, je s tím spojeno nebezpečí, že ztratíš celou svou říši, jestliže podlehneš. Je přece naprosto jasné, že nebudou Massagetové po vítězství utíkat nazpátek, ale pohnou se do tvé říše. Zvítězíš-li ty, nebude to takové vítězství, jako bys přešel do jejich říše, porazil je a pronásledoval na útěku. Uvážím-li však opak, potáhneš po vítězství

nad protivníky, přímo na panství Tomyridino; Kromě toho, co jsem uvedl, bylo by potupné a nesnesitelné, kdyby Kýros, syn Kambýsův, ustoupil před ženou a vyklidil jí pole. Myslím tedy, že je záhodno, abychom řeku překročili a postoupili tak daleko, jak daleko oni odejdou, a potom abychom se pokusili nad nimi zvítězit tímto způsobem: Pokud vím, neznají

Massagetové perský blahobyť a nic nevědí o velkých počtech. Je tedy třeba nešetřit, pobít mnoho dobytka a uspořádat pro tyto lidi v našem táboře

hostinu; je třeba opatřit štědré

množství neředěného vína a různých pokrmů. A když to vše bude hotovo, zanechat v táboře nejhorší část vojska a s ostatními ustoupit zpátky k řece. Jestliže se nemýlím ve svém odhadu, až Massagetové spatří množství dobrot, vrhnou se na ně, a na nás potom bude, abychom vykonali veliké činy,"

[208] Názory stály proti sobě. Kýros nechal stranou první mínění a přijal radu Kroisovu. Vzkázal Tomyridě, aby ustoupila, protože chce přijít za ní. Ona tedy podle svého dřívějšího slibu ustoupila. Kýros svěřil Kroisa do péče svého syna Kambýsa, kterého ustanovil svým nástupcem, a důtklivě mu ukládal, aby měl Kroisa v úctě a prokazoval mu dobrodiní, kdyby se Kýrova výprava do země Massagetů nezdařila. To rnu tedy uložil, poslal je oba do Persie a překročil s vojskem řeku.

[209] Po přechodu Araxu měl následující noci vidění. Spal tehdy už na massagetském území. Kýrovi se ve spánku zdálo, že vidí nejstaršího ze synů Hystaspových, jak má na ramenou křídla, jimiž zastihuje jedním Asii a druhým Evropu. Hystaspés, syn Arsamův, který pocházel z rodu Achaimenovců, měl nejstaršího syna Dareia, kterému tehdy bylo téměř dvacet let; zanechal ho v Persii, protože ještě neměl vojenský věk. Když se Kýros probudil, přemýšlel sám o tom snu, a poněvadž mu to vidění připadalo důležité, dal si zavolat Hystaspa a mezi čtyřma očima mu řekl:

"Hystaspe, tvůj syn byl přistižen, že strojí úklady mně a mé vládě. Dokáží ti, že to vím bezpečně. Bohové o mě pečují a předem mi naznačují, co mě má potkat. Když jsem minul

noci spal, spatřil jsem tvého nejstaršího syna, jak má na ramenou křídla, kterými zastihuje jedním Asii a druhým Evropu. Z toho snu nemůže vyplývat nic jiného, leč že proti mně strojí

spiknutí. Vrať se teď co nejrychleji do Persie a postarej se, abys mi předvedl svého syna k vyšetřování, až si tuto zemi podrobím a vrátím se domů."

[210] Kýros takto mluvil v domnění, že mu Dareios strojí úklady, zatím však mu božstvo naznačovalo, že jeho samého čeká smrt a že jeho královská hodnost přejde na Dareia. Hystaspés mu odpověděl:

"Kéž se, králi, nezrodil takový Peršan, který by ti strojil úklady. Jestliže ano, pak ať co nejrychleji zemře. Vždyť tys učinil z Peršanů lidi svobodné místo otroků; byli v poddanství

jiného národa, a teď vládnu všem. Jestliže ti vidění podává zprávu o tom, že můj syn chystá

proti tobě převrat, odevzdám ho do tvých rukou, abys s ním naložil podle své vůle." Po této odpovědi přešel Hystaspés Araxés a odešel do Persie, aby střežil pro Kýra svého syna Dareia.

[211] Kýros postoupil od řeky Araxu jeden den cesty a řídil se radou Kroisovou. Když pak se zdatnou částí perského vojska odtáhl zpátky k Araxu a zanechal na místě nejhorší oddíly, zaútočila na ně třetina vojska massagetského a pobíjela zanechané Kýrovy vojáky, ač se bránili. Jakmile protivníky zdolali a spatřili připravenou hostinu, ulehli, dali se do hodování a naplnivše se jídlem i vínem spali. Peršané na ně přikvačili, mnoho jich pobili a ještě daleko více zajali, mezi jinými i syna královny Tomyridy, který Massagetům velel. Jmenoval se Spargapisés.

[212] Když se královna dozvěděla, co se stalo s vojskem a s jejím synem, poslala ke Kýrovi hlasatele s tímto vzkazem:

"Krvelačný Kýre, nevynášej se tím, co se stalo, jestliže jsi nezdolal mého syna silou v bitvě, nýbrž lstí a takovýmto jedem, plodem vinné révy, kterým se sami naplňujete až do šílenství

natolik, že vám na rty vyplouvají slova hanebná, jak svá těla vínem plníte. Přijmi teď ode mne dobrou radu: vydej mi mého syna a odejdi z této země bez úrazu, ačkoli jsi potupil třetinu massagetského vojska. Neučiníš-li tak, přísahám při slunci, které je jediným pánem Massagetů, že tě i při tvé nenasytné touze po krvi krví nasytím."

[213] Kýros si z toho vzkazu nic nedělal. Když Spargapisés, syn královny Tomyridy, vystřízlivěl a poznal, v jakém je zlém postavení, žádal Kýra aby ho dal zprostit pout. Dosáhl toho, a jakmile byl volný a vládl rukama, spáchal sebevraždu.

[214] Takovým způsobem skončil ten muž svůj život. To-myris pak, když ji Kýros neposlechl, sebrala veškerou svou moc a s Kýrem se utkala. Myslím, že to byla největší bitva ze všech, které kdy barbaři mezi sebou svedli. Jak se dovídám, probíhala takto: Nejprve prý

na dálku stříleli na sebe šípy. Potom, když už všechny šípy vystříleli, srazili se kopími a bojovali meči. Boj trval dlouho a žádná strana se nechtěla dát na útěk. Nakonec však Massagetové zvítězili. Většina perského vojska tam na místě zahynula a padl i sám Kýros, když byl kraloval celkem devětadvacet let.

Tomyris dala naplnit měch lidskou krví a hledala mezi padlými Peršany Kýrovu mrtvolu. Když ji našla, strčila jeho hlavu do měchu, tupila jeho mrtvolu a pravila při tom:

"Ačkoli jsem živa a ačkoli jsem nad tebou v bitvě zvítězila, přece jsi mě zničil tím, že jsi lstí

polapil mého syna. Jak jsem ti vyhrožovala, krví tě nasytím." Koluje mnoho pověstí o tom, jak Kýros skončil; vyprávěl jsem tu, která se mi zdá

nejvěrohodnější.

[215] Massagetové nosí stejný kroj jako Skythové a vedou i stejný způsob života. Bojují

koňmo i pěšky, to obojí je u nich obvyklé, nosí luky a kopí a mívají i válečné sekery. Ke všemu používají zlata a bronz. Pokud jde o kopí, hroty šípů a sekery, na to používají bronz; pokud jde o ozdoby hlavy, pásy a nárameníky, zdobí je zlatem. I koním dávají na prsa bronzové pancíře, otěže, uzdy a pukly však jsou zdobeny zlatem. Železa a stříbra nepoužívají

vůbec, protože ho v zemi nemají. Zato však zlata a mědi mají nadbytek.

[216] Jejich obyčej je takoveto: Žení se každý, ale ženy jsou mužům společné. Řekové

tvrdí, že tak činí Skythové, ale není to zvyk skythský, nýbrž massagetský.
Když zatouží

Massaget po některé ženě, zavěsí toulec vpředu na její vůz a beze studu s ní souloží. Jejich život končí jen jedním způsobem. Když člověk velmi zestárne, sejdou se všichni jeho příbuzní, obětují ho a spolu s ním i dobytčata. Maso uvaří a snědí. Takovou smrt považují za nejblaženější. Zemře-li někdo na nemoc, toho nejedí, nýbrž pochovávají do země. Považují to pro něho za veliké neštěstí, že se nedožil toho, aby mohl být zabit. Půdu ncosé-vají, nýbrž žijí

ze svých stád a z rybolovu. Ryb mají z řeky Araxu nepřeberné množství. Pijí mléko. Z bohů

uctívají jenom slunce a obětují mu koně. Smysl oběti je ten, že nejrychlejšímu bohu věnují

nejrychlejší ze všech smrtelných stvoření.

DĚJIN HÉRODOTA

HALIKARNÉSSKÉHO

KNIHA DRUHÁ, NADEPSANÁ

EUTERPE

[1] Po smrti Kýrově převzal královskou vládu Kambýsés, syn Kýra a Kassandany, dcery Farnaspovy, pro kterou Kýros velice truchlil, když zemřela, a nařídil truchlit všem svým poddaným. Kambýsés tedy, syn této ženy a Kýra, považoval Ióny a Aioly za zděděné otroky; připravoval válečnou výpravu proti Egyptu a přibral k tomu kromě jiných svých poddaných také Řeky, nad kterými vládl.

[2] Než se ujal vlády nad Egyptany Psammétichos, považovali se sami za nejstarší ze všech lidí. Když se ten stal králem, chtěl vyzvědět, kteří lidé byli na zemi první, a od té doby považují Egyptané Frygy za starší, než jsou oni, sebe pak za starší, než jsou ostatní. Když Psammétichos pátral, který národ je

nejstarší, a nemohl se toho žádným způsobem dopátrat, učinil takovýto pokus: Dal odevzdat dvě novorozená děcka nahodilých lidí pastýři, aby je vychoval mezi stády. Nařídil, aby před nimi nikdo nevydával žádného hlasu, aby ležela o samotě v opuštěné chýši a v určený čas aby jim pastýř přiváděl kozy, a až je napojí mlékem, aby šel po své práci. Psammétichos to zařídil a poručil, protože chtěl slyšet, jaké první slovo děti vysloví, až přestanou nesrozumitelně žvatlat. A stalo se tak. Když to pastýř konal po dva roky, otevřel jednou dveře, vešel dovnitř, a tu mu obě děti padly k nohám, natahovaly ruce a volaly "bekos". Když to pastýř uslyšel poprvé, zachoval klid. Jakmile však to slovo často opakovaly, jak k nim chodil a pečoval o ně, oznámil to svému pánovi a na jeho příkaz mu děti přivedl. Vyslechl je i sám Psammétichos a vyptával se, který

národ říká něčemu "bekos"; dozvěděl se, že tak Frygové nazývají chléb. Z toho Egypt'ané

usoudili, když věc uvážili, že jsou Frygové starší než oni.

[3] Tak jsem to slyšel od Héfaistových kněží v Memfidě. Řekové vykládají mnoho jiných pošetilých věcí, jako že dal Psammétichos nějakým ženám vyříznout jazyky a těm že dal děti na vychování. Tolik tedy vypravovali o výchově těch dětí.

V Memfidě jsem slyšel i jiné věci, když jsem se dal do řeči s Héfaistovými kněžími. Obrátil jsem se i do Théb a do Hé-liopole kvůli tomu, protože jsem chtěl vědět, zda se jejich zprávy budou shodovat s tím, co mi říkali v Memfidě. Hélio-polští prý jsou z Egypt'anů nejmoudřejší. Nechci vykládat, co jsem od nich slyšel vypravovat o jejich bozích; uvedu jen jejich jména, neboť-se domnívám, že o nich všichni lidé vědí totéž. Pokud se o nich zmíním, stane se tak jen v nutné souvislosti s vlastními dějinami.

[4] Co se týče záležitostí lidských, uvedli všichni souhlasně, že Egypt'ané první z lidí objevili rok, který rozdělili podle ročních období na dvanáct dílů. Vyzkoumali prý to podle hvězd. Podle mého názoru si při tom vedou moudřeji nežli Řekové, neboť ti vkládají kvůli ročním obdobím každý třetí rok jeden měsíc, kdežto Egypt'ané zavedli dvanáct měsíců po třiceti dnech a každý rok zařazují pět dní mimo počet, takže jim koloběh ročních dob vychází vždy na stejnou dobu.

Egyptané tvrdili, že oni první začali používat jmen dvanácti bohů a že je od nich Řekové

převzali. Oni prý první zřídili bohům oltáře, sochy a chrámy a začali vytesávat podoby zvířat do kamene. A skutečně o většině těch věcí podali důkazy, že tomu tak bylo. Prvním egyptským králem prý byl Mén. Za jeho dob byl kromě okrsku thébského celý Egypt bažinou, ze které ne-vyčnívalo žádné z míst, která jsou nyní pod jezerem moirijským*. K

tomuto jezeru trvá plavba od moře proti proudu řeky sedm dní.

[5] Myslím, že o své zemi mluvili pravdu. Je ostatně na pohled jasné i tomu, kdo o tom předtím neslyšel, ale má rozum, že Egypt, do kterého Řekové připlouvají po lodích, je pro Egyptany nově získaným územím a darem řeky. Stejného rázu je ještě i kraj nad oním jezerem až do vzdálenosti třídní plavby, i když o něm oni kněží nic takového nevypravovali.

Přirozená povaha půdy v Egyptě je taková: když člověk k němu připlouvá a je ještě na den cesty od něho vzdálen, může spustit olovnici a vytáhne bahno ještě i z hloubky jedenácti sáhů. Z toho je patrné, jak daleko je země splavována.

[6] Podél moře je samotný Egypt dlouhý šedesát schoinů, totiž jak my jej rozeznáváme od zálivu plinthinského až po jezero Serbónis, poblíže kterého se táhne pohoří Kasijské; odtud se tedy počítá šedesát schoinů. Ti lidé, kteří mají půdy málo, měří ji na sáhy, kdo nejsou tak chudí, měří na stadia; kdo jí mají mnoho, měří ji na parasangy, a kdo má půdy veliké

bohatství, měří na schoiny. Parasanga má třicet stadií, kdežto schoinos, což je míra egyptská, měří vždy šedesát stadií. Podle toho by egyptské pobřeží měřilo tři tisíce šest set stadií*.

[7] Odtud do vnitrozemí až po Héliopolis je Egypt široký, vesměs rovinný, bohatý na vodu a bažinatý. Od moře vzhůru k Héliopoli je asi tak stejně daleko jako z Athén od oltáře dvanácti bohů do Pisy ke chrámu Dia Olympského. Když člověk obě cesty srovnává, zjistí nepatrný

rozdíl, že nejsou stejně dlouhé, ne však více než o patnáct stadií. Z Athén do Pisy je vzdálenost o patnáct stadií kratší nežli patnáct set stadií*, kdežto od moře do Héliopole jejich plných patnáct set.

[8] Od Héliopole vzhůru je Egypt úzký. Z jedné strany se podél něho prostírá Arabské pohoří, které se táhne od severu k jihu a k jihovýchodu, směřujíc stále vzhůru k tak zvanému Rudému moři. Jsou v něm kamenolomy, z nichž se lámal kámen na pyramidy v Memfidě. V těch místech pohoří přestává a obrací se uvedeným směrem, tam je také nejmohutnější, jak jsem se dozvěděl, a cesta přes ně od východu k západu prý trvá dva měsíce. Na jeho východních svazích prý se sklízí kadidlo. Takové je pohoří na východní straně. Na straně k Libyi se Egyptem táhne jiné skalnaté pohoří, v němž jsou zbudovány pyramidy. Je pokryto pískem a prostírá se stejným směrem, jako ta část pohoří Arabského, která směřuje k jihu. Od Héliopole již nemá Egypt velkou rozlohu. Ve vzdálenosti čtyř dní plavby proti proudu je egyptské území úzké.

Prostor mezi oběma uvedenými pohořími je rovina. Tam, kde je nejužší, odhadoval jsem, že není širší než asi dvě stě stadií* od Arabského pohoří k Libyjskému. Odtud dále je Egypt zase široký.

[9] Taková je povaha té země. Od Héliopole do Théb trvá plavba proti proudu devět dní, je to cesta dlouhá čtyři tisíce osm set šedesát stadií*, což je jedenaosmdesát schoinů. Sečteme-li tyto egyptské vzdálenosti, měří Egypt podél moře, jak jsem již prve uvedl, tři tisíce šest set stadií; kolik měří od moře až do Théb, uvedu ihned: je to šest tisíc jedno sto dvacet stadií. Od Théb do města zvaného Elefantíně je osmnáct set stadií.

[10] Většina řečeného území, jak ostatně uváděli i kněží, jevila se i mně samotnému jako půda Egyptů any nově získaná. Plocha mezi oběma pohořími, prostírajícími se nad Memfidou, vypadala, jako by kdysi byla mořským zálivem, podobně jako území okolo ília, Teuthranie a Efesu a jako rovina u řeky Maiandru, pokud lze tyto malé případy srovnávat s velkými, neboť

co do mohutnosti není možno srovnávat žádnou z řek, které ona území naplavily, ani s jediným z ústí Nilu - a Nil jich má pět. I jiné řeky, které nejsou tak velké jako Nil, dokázaly vykonat veliký kus práce; mohu je vyjmenovat, mimo jiné aspoň Achelóos, který protéká

Akar-nanií a při vtoku do moře učinil již z polovice ostrovů Echi-nadských pevninu.

[11] Nedaleko Egypta je v zemi Arabské mořský záliv, který do ní zabíhá z Rudého moře. Je dlouhý a úzký, jak hned vyličím. Když se pluje na lodi s vesly od jeho nejvnitřnějšího konce do širého moře, je na cestu potřeba čtyřicet dní, jak je dlouhý, a na nejširším místě je záliv široký půl dne plavby. Příliv a odliv je na něm každý den.

Domnívám se, že i Egypt býval kdysi takovým zálivem, který se táhl od severního moře směrem k Aithiopii; Arabský záliv, o němž právě budu mluvit, směřuje od jihovýchodu k Sýrii, a oba se svými konci málem stýkají; zůstává mezi nimi jen malý kousek země. Kdyby byl Nil obrátil svůj tok do zálivu Arabského, co by mu bylo zabránilo, aby jej za dvacet tisíc let svými náplavy nevyplnil? Já se dokonce domnívám, že by jej naplnil i za deset tisíc let. Což by tak mohutná a pracovitá řeka nemohla za dobu před mým narozením zaplnit i daleko větší záliv, než je tento?

[12] Proto věřím těm, kdo takové věci o Egyptě vypravují, a sám jsem docela toho názoru, že tomu tak bylo, když vidím, jak Egypt vyčnívá z pevniny, že se na horách nacházejí mušle a z půdy že prýští slaná voda, takže působí i škody na pyramidách, dále že jediné egyptské

pohoří, v němž je písek, je pohoří nad Memfidou, že se egyptská půda nepodobá ani půdě

sousední Arábie, ani Libye, a ovšem ani Sýrie (přímořské krajiny Arábie totiž obývají

Syrové), nýbrž je to země černá a drobivá, protože je to bažina a náplav, přinesený řekou z Ai-thiopie. Libye, jak víme, má půdu červenavější a písčitéjší, Arábie hlinitější a kamenitou.

[13] Kněží mi vypravovali také, jako pádný důkaz o té půdě, že řeka zaplavila Egypt od Memfidy dolů, když za krále Moiria stoupla aspoň o osm loket. A Moiris ještě nebyl devět set let po smrti, když jsem to od kněží slyšel. Dnes pak, když řeka vystoupí nejméně o šestnáct nebo patnáct loket, nerozlije se po krajině. Myslím, že Egyptané, kteří sídlí pod jezerem Moiris

a zejména na území zvaném Delta, bude-li se takovým postupem krajina zvyšovat a stejnou měrou zvětšovat, takže už ji nebude Nil zaplavovat, zakusí v budoucnosti totéž, o čem tvrdí, že postihne Řeky. Když totiž slyšeli, že celá řecká země je odkázána na déšť a není

zavlažována řekou jako jejich země, tu prohlásili, že se jednou Řekové zklamou ve své velké

naději a že budou mít bídu. To znamená, nebude-li chtít jim bůh dávat déšť a sešle-li na ně

sucho, zahynou Řekové hlady. Nemají totiž žádnou jinou možnost, jak získat vodu, leda od Dia samotného.

[14] Toto řekli Egyptané o Řecích plným právem. Nyní vyličím, jak je tomu u Egyptanů. Bude-li se, jak jsem už řekl, území pod Memfidou (neboť to je to území, kterého přibývá) zvyšovat ve stejné míře jako v minulosti, co čeká jiného Egyptany, kteří tam bydlí, nežli bída, pokud nebude v jejich kraji pršet a řeka se již nebude moci přelévat přes pole? Ted ovšem získávají plody země s nejmenší námahou ze všech lidí na světě a ze všech Egyptanů, neorají

namáhavě pluhem brázdy ani nekopou, ani nekonají jiné věci, jimiž se druzí lidé na polích lopotí. Jakmile se jim řeka sama od sebe vzduje a zavlaží ornou půdu a potom zase ustoupí, tehdy každý ošije své pole a zažene na ně vepře, aby osivo zašlapali; potom čeká na žně. Obilí

vymlátí pomocí vepřů a odveze je domů.

[15] Chceme-li se řídit tím, co o Egyptu říkají Iónové, mohli bychom dokázat, že Egyptané

dříve žádné území neměli. Iónové totiž tvrdí, že Egypt je pouze Delta a že k němu patří podle nich přímoří od tak zvané Vyhlídky Perseovy až po Pélúsijské Tarichaie, což činí čtyřicet schoinů, a od moře do vnitrozemí se podle jejich počítání táhne až po město Kerka-sóros, u kterého se Nil dělí a teče jednak k Pélúsiu, jednak ke Kanóbu. O ostatních částech Egypta tvrdí, že patří jednak k Libyi, jednak k Arábii.

Delta je totiž, jak říkají sami Egypťané a jak se i já domnívám, území naplavené a takřka nedávného původu. Když tedy neměli žádnou zemi, proč se tolik namáhali, aby se zdálo, že jsou nejstarší ze všech lidí? Nebylo ani třeba dělat pokus s dětmi, jaké první slovo vysloví. Nevěřím, že by Egypťané byli vznikli zároveň s územím, kterému Iónové říkají Delta, a myslím, že existovali odevždy, od té doby, kdy vzniklo lidské pokolení; jak země přibývalo, mnozí z nich zůstali na místě a mnozí se postupně stěhovali. Kdysi dávno se Egypt říkalo Thébám a jeho obvod měřil šest tisíc jedno sto dvacet stadií.

[16] Posuzujeme-li věci Egypťanů správně, pak nemají Iónové o Egyptu správný názor. Je-li však mínění Iónů správné, pak dokáží, že Řekové a ani sami Iónové neumějí počítat, když

tvrdí, že se celá země dělí na tři části, totiž na Evropu, Asii a Libyi. Jako čtvrtou část by k tomu měli připočíst egyptskou Deltu, jestliže nepatří ani k Asii, ani k Libyi. Podle toho pak není Nil hranicí mezi Asií a Libyi; obtéká Deltu od její špice, takže by tedy byla mezi Asií a Libyi.

[17] Nechme stranou názory Iónů; povíme si o těch věcech asi toto: Egypt je celá země, kterou obývají Egypťané, stejně jako Kilikie je země, kterou obývají Kilikové a Asýrii Asyřané. Rozhraní mezi Asií a Libyi, pokud víme, ve skutečnosti neexistuje, leda na hranicích Egypta. Kdybychom přijali mínění Řeků, pak bychom uznali, že se celý Egypt počínaje od Katadupských kataraktů a od města Elefantiné dělí na dvě části a že mu patří obojí jméno. Část ho patří k Libyi a část k Asii.

Nil totiž od Katadupských kataraktů až po moře svým tokem dělí Egypt uprostřed. Až po město Kerkasóros teče Nil jako jeden tok; od tohoto města se dělí na tři ramena. Jedno se obrací k východu, to se jmenuje Pélúsijské, druhé míří k západu a jmenuje se Kanóbské. Přímé rameno přichází shora ke špici Deltý a od toho místa ji dělí uprostřed a teče až do moře, přičemž moři neodevzdává skoro žádnou vodu, nestojí to ani za řeč; nazývá se rameno Sebennytské. Od Sebennytského ramene se oddělují ještě dvě další, která tekou do moře. Jedno z nich se jmenuje Saiské a druhé Mendéské. Bolbitské a Bukolské rameno nejsou ramena původní, nýbrž byla vykopána.

[18] Svědectvím pro to, že Egypt je tak veliký, jak ve svém líčení dovozují, je i Ammónova věštba, o které jsem se dozvěděl až potom, kdy jsem si o Egyptu učinil vlastní názor. Obyvatelé měst Marea a Apis v egyptském pohraničí blízko Libye se sami o sobě domnívali, že jsou Libyjci, a nikoli Egypt'ané, a těžko snášeli obětní obřady v chrámech; nechtěli být vylučováni z požívání masa krav, a proto poslali k Ammó-novi, tvrdíce, že nemají s Egypt'any nic společného. Bydlí prý mimo Deltu a v ničem se s nimi neshodují. Chtějí prý, aby jim bylo dovoleno jíst všechno. Bůh jim to však nedovolil a prohlásil, že Egypt je to území, které Nil při svých záplavách zavlažuje, a Egypt'ané jsou ti, kdo od města Elefantiny dolů z této řeky pijí. Takovou dostali od boha odpověď.

[19] Když vystoupí Nil z břehů, nerozlévá se jenom po Deltě, nýbrž i po území libyjském a arabském, na mnohých místech z obou stran i do vzdálenosti dvou dní cesty, někdy i více nebo méně.

O povaze řeky jsem nemohl nic zjistit ani od kněží, ani od kohokoli jiného. Rád bych se byl od nich dozvěděl, proč se Nil vzdouvá po letním slunovratu přibližně na sto dní, a když ten počet dní naplní, proč zase opadá a jeho tok se zmenšuje, takže je po celou zimu slabý zase až do dalšího letního slunovratu. Od nikoho z Egypt'anů jsem se o ničem z toho nemohl nic dozvědět, ač jsem se jich vyptával, jakou to sílu má Nil, že vzrůstá naopak nežli jiné řeky. Kladl jsem otázky, protože jsem chtěl vědět, co se o tom říká, a také proč Nil jako jediná ze všech řek nepřináší s sebou svěže vanoucí větříky.

[20] Někteří z Řeků však se chtěli blýsknout svou moudrostí a vyslovili o té vodě tři domněnky*. Dvě z nich nestojí podle mého soudu za zapamatování, chci se o nich jen zmínit. Jedna z nich vykládá, že příčinou vzdouvání řeky jsou výroční větry, které brání Nilu, aby se vléval do moře. Častokrát však výroční větry nevály, a Nil se choval stejně. Kromě toho, kdyby byly výroční větry příčinou, pak by se musely chovat stejně jako Nil i jiné řeky, které

tekou proti směru výročních větrů, ba dokonce ještě o to více, oč jsou menší a mají slabší

průtok. Je mnoho řek v Sýrii a mnoho i v Libyi, se kterými se nic takového neděje jako s Nílem.

[21] Druhá domněnka je bezvýznamnější nežli ta, o níž jsem mluvil, je však, abych tak řekl, opravdu podivná. Podle ní prý se tak Nil chová sám od sebe, protože vytéká z Ókeanu a Ókeanos prý obtéká kolem celé země.

[22] Třetí domněnka, ač se zdá daleko nepříjemnější, přece je nejlživější. Neříká vlastně

vůbec nic, když tvrdí, že Nil bere své vody z tajícího sněhu. Nil přece teče z Libye přes Aithiopii a odtud přitéká do Egypta. Jak by tedy u všech všudy mohl brát vodu ze sněhu, když

teče z nejteplejších končin do krajín chladnějších?

Pro člověka, který dovede přemýšlet, je mnoho důkazů o tom, že je vůbec nepravděpodobné, aby Nil vytékal ze sněhu.

Prvním a největším důkazem jsou teplé větry, které z těch končin dují, druhý důkaz je, že v té

zemi nikdy neprší ani neexistuje led, kdežto po sněžení nezbytně vždy do pěti dnů prší; kdyby tedy sněžilo, pak by v těch krajích i pršelo. Třetím důkazem jsou lidé, kteří jsou od horka tak černí. Luňáci a vlaštovky tam setrvávají celý rok a neodlétají, a čápi, kteří přecháží před zimou v zemi skythské, přicházejí do těch míst přezimovat. Kdyby tedy v zemi, kterou Nil protéká a kde pramení, jen trochu padal sníh, pak by nic takového nebylo, jak z toho nutně plyne.

[23] Ten člověk pak, který hovořil o Ókeanu, přenesl své mínění do říše bajek a nemůže je dokázat. Nevím totiž, že by existovala nějaká řeka Ókeanos, a myslím, že si ji vymyslel Homér nebo některý ze starých básníků a zavedl ji do poezie.

[24] Uvedl jsem dosavadní názory, a mám-li také sám projevit své mínění o nejasných věcech, povím, proč myslím, že se Nil v létě vzdouvá. Slunce se v zimním období uchyluje ze své původní dráhy do jižních částí Libye, protože ho tam zahánějí bouře. Tím je zkrátka řečeno vše. Ta země, které je sluneční bůh nejbližší a v níž přebývá, v té je nespíše nedostatek vody a toky jejich řek vysychají.

[25] Podrobněji vysvětleno se to má tak: Když prochází slunce jižními částmi Libye, činí

totéž, co dělá obvykle v létě, když prochází středem oblohy. Ovzduší je tam totiž stále jasné, země je zahřátá a není chladných větrů. Proto slunce vytanuje vodu k sobě a zahání ji do vyšších poloh, tam se jí zmocňují větry, rozptylují ji a rozpouštějí. Jsou to zřejmě větry, které

z té země vanou, totiž jižní a jihozápadní, které ze všech nejčastěji přinášejí déšť. Myslím však, že slunce nevrací vždycky všechnu vodu, kterou každoročně odčerpalo z Nilu, nýbrž že si jí část ponechává u sebe. Když se zima mírní, vrací se slunce zpátky do středu oblohy a od té chvíle již čerpá ze všech řek stejně. Až do té doby jsou jejich toky mocné, protože se s nimi mísí mnoho vody dešťové, když v zemi přšlo a je rozryta bystřinami. V létě však jim deště

chybějí a slunce z nich vodu odčerpává, takže jsou slabé. Naproti tomu Nil žádnou dešťovou vodu nedostává a slunce z něho odčerpává, takže jako jediná z řek v tom období je odkázána sama na sebe a její tok je podstatně slabší než v létě. V létě totiž ztrácí vodu stejně jako všechny jiné toky a v zimě má jediná o ni nouzi. Proto myslím, že příčinou je slunce.

[26] Slunce je podle mne také příčinou toho, že je v Egyptě suchý vzduch, neboť ho při svém přechodu rozpaluje. Proto je v jižních částech Libye stále léto. Kdyby se zaměnila roční

období a kdyby jižní vítr a poledne měly na nebesích tu polohu, jakou mají severák a zima, a severák byl zase tam, kde je nyní jižní vítr, kdyby tomu tak bylo, pak by zima a severní vítr zaháněly slunce ze středu oblohy a slunce by putovalo do vnitrozemí Evropy tak, jako teď chodí do Libye, a při průchodu nad celou Evropou by asi myslím činilo s Istrem totéž, co dělá

s Nilem.

[27] Pokud jde o chladivý vánek, který v Egyptě nevane, o tom si myslím, že je velice nepravděpodobné, aby takový větrík dul z horkých krajín; vánek obyčejně vane z chladnějších krajů.

[28] Nechme nyní tyto věci tak, jak jsou a jak byly od počátku. Nikdo z Egyptanů ani z Libyjců ani z Reků, s nimiž jsem se dostal do řeči, nepředstíral, že ví, kde má Nil prameny, kromě písaře posvátného pokladu Athénina v egyptském městě Sais. Myslím, že si ze mne tropil šašky, když tvrdil, že to ví bezpečně. Vykládal to takto: Mezi městem Syéné v území

thébském a Elefantinou prý jsou dvě Inry s ostře špičatými vrcholky a jmenují prý se Krófi a Mófi. Prameny Nilu prý jsou bezedné a vytékají uprostřed mezi těmi horami; polovina vody prý teče na sever do Egypta a druhá na jih do Aithiopie.

Egyptský král Psammétichos prý tam přišel, aby zjistil, jak jsou prameny hluboké. Dal prý

uplést lano dlouhé mnoho tisíc sáhů, spustit je tam, a přece prý nedosáhl dna. Tak to vypravoval písař, pokud se vůbec stalo, o čem vyprávěl. Podle mého mínění tam byly silné

víry a protiproudy, protože voda narážela na vyvýšeniny, a proto se nemohla spuštěná

olovnice dostat na dno.

[29] Nic jiného jsem nemohl od nikoho vypátrat. Zjistil jsem, pokud to bylo možné, jen tolik, kolik jsem na vlastní oči viděl, když jsem přišel do města Elefantiny, a dále za tímto městem, co jsem slyšel, když jsem se vyptával. Když se jde od Elefantiny vzhůru, krajina prudce stoupá. Plavidlo je tam třeba z obou břehů přivázat na lano a táhnout jako vola. Když se lano přetrhne, odnáší síla proudu plavidlo zpátky. Plavba tímto územím trvá skoro čtyři dni a Nil je tam samá zátočina jako Maiandros. Dvanáct schoinů je třeba takovým způsobem proplout. Potom se přijde na plochou rovinu, na které Nil obtéká ostrov; ostrov se jmenuje Tachompsó. Od Elefantiny na jih již sídlí Aithiopové; na ostrově pak z poloviny Aithiopové a z poloviny Egyptané. Na ostrov navazuje veliké jezero, okolo kterého kočují kočovní Aithiopové. Když

se jezero přepluje, přijde se zase do řečiště Nilu, které tam do jezera ústí. Potom se z lodi vystoupí a cestuje se čtyřicet dní podél řeky; z Nilu tam totiž

vyčnívají ostrá

skaliska a mnoho balvanů, pro které se nedá v plavbě pokračovat. Když se za Čtyřicet dní ta krajina přejde, vstoupí se do jiné lodi a po dvanácti dnech plavby se dorazí do velikého města, které se jmenuje Meroé. To prý je hlavní město všech ostatních Aithiopů. Z bohů tam uctívají

jen Dia a Dionýsa a prokazují jim veliké pocty. Je tam i Diova věštírna. Na válečné výpravy se vydávají, jen když je k tomu tento bůh věštbou vyzve a jen tam, kam je posílá.

[30] Za stejný čas jako z Elefantiny do hlavního města Aithiopů se dorazí po řece k přeběhlíkům. Tito přeběhlíci se nazývají Asmach, což po řecku znamená "ti, kdo stojí králi po levé ruce". Je to dvě stě čtyřicet tisíc egyptských bojovníků, kteří přešli k Aithiopům z této příčiny: Za krále Psammé-ticha byly posádky v městě Elefantině proti Aithiopům, jiná v pélúsijských Dafnai proti Arabům a Sýrům a jiná v Marei proti Libyi. Ještě i za mých časů

pod vládou perskou jsou v těch místech posádky, jako byly za Psamméticha. Peršané mají

posádky jak v Elefantině, tak i v Dafnai.

Tyto Egypt'any po tři roky nikdo v posádce nevystřídal. Dohodli se tedy všichni společně, že od Psamméticha odpadnou, a odtáhli do Aithiopie. Psammétichos se to dozvěděl a pronásledoval je. Když je dostihl, prosil je mnohými slovy a nechtěl dopustit, aby opustili otcovské bohy a děti i ženy. Tu jeden z nich prý ukázal na svůj pohlavní úd a pravil, že kde mají toto, tam budou mít i děti a ženy.

Jakmile přišli přeběhlíci do Aithiopie, poddali se aithiop-skému králi. Ten je za to obdaroval tím, že jim přikázal, aby zničili protivníky, které měl mezi Aithiopy, a usadili se v jejich území. Když se Egypt'ané mezi Aithiopy usadili, zmírnily se aithiopské mravy, protože poznali zvyky egyptské.

[31] Kromě svého toku v Egyptě je Nil znám ještě v délce čtyř měsíců plavby a cesty. Tolik měsíců totiž vyjde, když se sečte, kolik času je třeba na

cestu z Elefantiny k přeběhlíkům. Do těch míst pak přitéká Nil od západní strany. Co je dále, nedovede nikdo bezpečně říci, neboť

pro žár jsou ty končiny pusté.

[32] Od mužů z Kyrény jsem slyšel, že přišli do věštírny Ammónovy a měli rozhovor s králem Ammónovců Etearchem o různých věcech a dostali se i do rozpravy o Nilu, že nikdo nezná jeho prameny. Etearchos pravil, že k němu jednou přišli lidé Nasamónští, což je libyjský národ, který sídlí u zálivu Syrty a v krajině nedaleko na východ od Syrty. Po jejich příchodu se jich ptal, zda dovedou něco bližšího říci o libyjské poušti a oni vypravovali, že měli jejich předáci jednou zpupné syny, kteří když dospěli v muže, vymýšleli všelijaké

zbytečnosti; mimo jiné také vylosovali ze svého středu pět mužů, kteří měli za úkol prozkoumat libyjskou poušť, zda by spatřili něco více, nežli ti, kdo jí poznali až dosud největší část.

V té části Libye, která přiléhá k severnímu moři*, počínaje od Egypta až po mys Soloeis, jímž

pobřeží Libye končí, jsou všude usídleni Libyové, a to mnohé jejich kmeny, kromě míst, která

mají obsazena Řekové a Foiničané. V končinách od moře vzdálených, za lidskými sídly rozloženými podél moře, je v Libyi bohatství divoké zvěře. Za pásmem divé zvěře je písek, krajina bez vody a ode všech opuštěná.

Oni mladíci byli na výpravu od svých stejně starých vrstevníků opatřeni zásobami vody a potravin; nejprve se ubírali osídlenou krajinou, a když ji prošli, dostali se do pásma divé zvěře a odtamtud procházeli pouští zaměřivše na západ. Prošli velikým písečným územím a po mnoha dnech spatřili zase stromy, rostoucí v rovině. Když k nim přišli, trhali z těch stromů

plody, a při tom na ně přišli mužové malé postavy, menšího než prostředního vzrůstu, zajali je a odvedli. Jejich řeči Nasamónové vůbec nerozuměli a oni zase nerozuměli jim. Vedli je přes ohromné bažiny, a když je přešli, dorazili s nimi do města, v němž byli všichni lidé stejného vzrůstu, jako ti, kdo je

vedli; měli černou pleť. V blízkosti toho města teče prý veliká řeka, a to od západu k východu, a jsou v ní krokodýli.*

[33] Potud vyprávění Ammónovce Etearcha. Dodal prý ještě, že se Nasamónští vrátili, jak vyprávějí Kyrénští, a že lidé, k nimž přišli, jsou všichni čaroději. O té řece, která tam-tudy teče, se i Etearchos domníval, že je to Nil, a je to docela pravděpodobné. Nil totiž teče z Libye a protéká jejím středem.

Když usuzuji podle známých věcí o neznámých, docházím k názoru, že Nil má stejnou dráhu jako Istros. Istros pramení v zemi Keltů u města Paréné a svým tokem dělí Evropu na dvě

části. Keltové sídlí za Sloupy Héraklovými a sousedí s Kynésii, kteří jsou ze všech evropských obyvatel nejdále na západ. Istros končí svůj tok v moři Pohostinném, tam, kde sídlí v městě Istrii milétští osadníci.

[34] Tok Istru je mnohým lidem znám, protože teče obydlenými krajinami, zato o pramenech Nilu nedovede nikdo nic říci. Libye, kterou protéká, je totiž neobydlená a pustá. O jeho toku jsem pověděl, kolik jsem vůbec mohl poptáváním zjistit; teče z Libye do Egypta. Egypt leží

přibližně naproti hornaté Kilikii. Přímá cesta z Kilikie do Sinópe u moře Pohostinného trvá

zdatnému muži pět dní. Sinópe pak leží naproti vtoku Istru do moře. Proto myslím, že se Nil svým tokem přes celou Libyi zcela podobá Istru. Tolik budiž řečeno o Nilu.

[35] Přikročím nyní k tomu, abych o Egyptu podal podrobnější výklad, protože je v něm více podivuhodných věcí než v kterékoli jiné zemi a stavby nad pomyslení větší než kdekoli jinde. Proto povím o Egyptu více.

Právě tak, jako mají Egyptané nad sebou jinou oblohu a jako jejich řeka má jiné vlastnosti nežli ostatní řeky, tak také si ve všem všudy ustanovili opačné obyčeje a zákony, než mají jiní

lidé. Ženy u nich chodí na trh a obchodují a muži zůstávají doma a tkají; jiní lidé tkají tak, že přirážejí útek nahoru, Egypt'ané však dolů. Muži nosí břemena na hlavách, ženy na ramenou; ženy močí ve stoje, kdežto muži v sedě. Na záchod chodí do domů, ale jedí venku na ulicích; poznamenávají k tomu, že nezbytné neslušnosti je třeba konat ve skrytu, a co není neslušné, veřejně. Žádná žena není kněžkou ani u mužského boha, ani u ženské bohyně, všude a u všech jsou knězi mi jen muži. Synové nejsou povinni žít své rodiče, když nechtějí, kdežto dcery tuto povinnost mají, i když nechtějí.

[36] Jinde nosí kněží dlouhé vlasy, v Egyptě však si je holí. U jiných lidí bývá obyčejem, že si v zármutku ostříhají hlavy ti, jichž se věc nejvíce týká, Egypt'ané si však po úmrtí svých blízkých nechávají vlasy i vousy růst, ač se předtím holili. Jiní lidé žijí od svých dobytčat odděleně, kdežto Egypt'ané přebývají se zvířaty pohromadě. Jiní lidé se živí pšenicí a ječmenem, živí-li se těmito plodinami někdo z Egypt'anů, stíhá ho veliká potupa; připravují si pokrmy ze samopše, které někteří lidé říkají špalda. Těsto hnětou nohama a hlínu zase rukama, jimiž také kydají hnůj. Jiní lidé, kromě těch, kteří se tomu naučili od Egypt'anů, ponechávají pohlavní údy tak, jak narostly, Egypt'ané však je obřezávají. Každý

muž má dvojí oděv, každá žena však jen jeden. Kruhy a lana od plachet přivazují jiní k lodním stěnám zvenčí, Egypt'ané však zevnitř. Řekové píší a počítají pomocí kamének od levé strany doprava, Egypt'ané však odprava doleva, a přitom tvrdí, že postupují směrem doprava, kdežto Řekové prý doleva. Používají dvojího písma, jednomu říkají posvátné a druhému lidové*.

[37] Jsou daleko nejzbožnější ze všech lidí a spravují se takovými obyčejí: Pijí z bronzových nádob, které denně vyplachují, a to nikoli jen někdo tu a tam, nýbrž všichni. Oděvy nosí plátěné, vždy čerstvě vyprané, na což velice dbají. Pohlavní údy si obřezávají

kvůli čistotě, dávají totiž přednost čistotnosti před pěkným vzhledem. Kněží si holí celé tělo každý třetí den, aby na sobě neměli při bohoslužbě žádnou veš ani jinou nečistotu; nosí jen plátěný oděv a lýčené sandály z papyru. Jiný oděv na sebe nesmějí vzít, ani jinou obuv. Každý den se dvakrát koupají ve studené vodě a rovněž tak dvakrát za noc. Zkrátka řečeno, dodržují tisícové zbožné obyčeje. Mají však také četné vylky. Nespotřebovávají nic z

vlastního majetku a nemají vydání, protože jsou pro ně připravovány posvátné pokrmy; každý dostává denně množství hovězího masa a hus a k tomu víno z révy; ryby však jíst nesmějí.

Boby Egypt'ané vůbec nezasévají, a pokud vyrostou, nejedí je a nepojídají je ani vařené. Kněží nesnášejí ani pohled na ně, neboť považují luštěniny za nečisté. Žádnému z bohů

neslouží jen jeden kněz, nýbrž větší počet, a jeden z nich je veleknězem. Po jeho smrti nastupuje na jeho místo jeho syn.

[38] Býky považují za vlastnictví Epafovo, a proto je pečlivě prohlížejí; najdou-li na býku i jen jediný černý chlup., nepovažují jej za čistého. Zkoumá jej jeden z kněží, který je k tomu ustanoven, a to jednak když býk stojí, jednak když leží; i jazyk mu vytáhne*, zda je prostý

určitých znamení, o kterých povím na jiném místě. Prohlédne i chlupy na ocase, zda jsou přirozeně rostlé. Shledá-li ho ve všech těch věcech bez poskvrny, označí ho tím, že mu omotá

rohy papyrovým lýkem, přiloží na ně pečetní hlínu a vtiskne do ní prsten. Potom býka odvedou. Obětuje-li někdo býka neoznačeného, propadá trestu smrti. Takovým způsobem prověřují obětní dobytčata; oběť pak vykonávají takto:

[39] Přivedou označeného býka k oltáři, u něhož právě konají bohoslužbu, a rozdělají oheň. U

oltáře pak pokropí obětní zvíře vínem a za vzývání boha je zabijí; když je zabili, uřežou mu hlavu. S těla oběti stáhnou kůži, hlavu však za mnohého zaklínání odnesou. Je-li právě trh a jsou-li přítomni řečtí kupci, odnesou ji na tržiště a tam ji prodají; nejsou-li Řekové přítomni, hodí ji do řeky.

V zaklínání nad hlavami říkají, že na tuto hlavu má padnout neštěstí, které by snad mělo stihnout je jako obětující nebo celý Egypt. Všichni Egypt'ané zachovávají při všech obětech bez rozdílu stejné obyčeje, pokud jde o hlavy obětních dobytčat a o zkrápění vínem; na základě toho pravidla také žádný Egypt'an nevezme do úst maso z hlavy jakéhokoli jiného živého tvora.

[40] Pokud jde o vyvrhování obětních zvířat a o jejich spalování, koná se u každého chrámu jinak. Vylíčím teď, jak pořádají největší slavnosti na počest božstva, které považují za nejvyšší. Když s býka stáhnou kůži a pomodlí se, vyprázdní celé jeho břicho, ale střeva a lůj ponechají v těle; potom odříznou nohy, kýty, plece a krk. Když tak učinili, naplní zbývající

tělo býka čistými chleby, medem, rozinkami, fíky, kadidlem, myrhou a jinými vonnými věcmi; naplněné tělo pak spalují za neustálého přilévání oleje. K oběti přistupují po předchozím postu, a pokud oběť hoří, všichni truchlí. Když se dost vynářikali, dostává se jim hostiny z toho, co z obětního zvířete zbylo.

[41] Dorostlé býky a mladé býčky bez poskvrny obětují všichni Egyptané, krávy však obětovat nesmějí, protože jsou zasvěceny Isidě; socha Isidy má ženskou postavu, ale býčí

rohy, tak jak Řekové malují íó. Všichni Egyptané bez rozdílu uctívají krávy ze všeho dobytka daleko nejvíce. Proto také Egyptan ani Egyptanka nepolíbí Reka na ústa, nepoužije Rekova nože*, ani rožně ani kotle a nevezme do úst ani maso čistého býka, které bylo rozřezáno řeckým nožem.

Uhynulý skot pohřbívají tak, že krávy vhazují do řeky a býky pochovávají vždy na předměstích tím způsobem, že jeden nebo oba rohy vyčnívají ze země jako označení hrobu. Když tělo zetlí a projde určený čas, přijede do každého města bárka z ostrova Prosópitis; to je ostrov v Deltě, jehož obvod měří devět schoinů; na ostrově Prosópitis je měst několik, to pak, ze kterého připlouvají bárky pro kosti býků, se jmenuje Atarbéchis a stojí v něm posvátný

chrám Afrodítin. Z toho

města jezdí mnoho lidí, každý do jiného města, vykopávají kosti, odvázejí je a pohřbívají

všichni najedno místo.

Podobně jako býky, pochovávají Egyptané i jiná uhynulá dobytčata; takový u nich platí

zákon, neboť ani ta nezabíjejí.

[42] Ti lidé, kteří postavili Diův chrám v Thébách, nebo kdo bydlí v kraji thébském, nechávají

všichni stranou ovce a obětují kozy. Všichni Egyptané totiž neuctívají stejné bohy, kromě

Isidy a Osirida, o němž říkají, že je to Dionýsos; ty uctívají všichni. Ti, jimž patří svatyně Mendétova, nebo kdo sídlí v men-déském okrsku, ti zase pomíjejí kozy a obětují ovce. Thébané a ti, kdo podle jejich vzoru neobětují ovce, vypravují, že k zavedení

toho obyčeje došlo takto: Héraklés prý chtěl mocí mermo uvidět Dia, ale ten se mu nechtěl dát spatřit. Když však Héraklés naléhal, zařídil to Zeus tak, že stáhl kůži s berana, jeho useknutou hlavu držel před sebou a zjevil se mu oděn v beraní rouno. Proto Egyptané staví Diovi sochy z beraní hlavou a podle nich tak činí Ammónovci, kteří jsou kolonisty Egyptanů a Aithiopů a co do jazyka stojí mezi obojími.

Myslím, že si podle toho Ammónovci zvolili i své jméno, neboť Egyptané říkají Diovi Ammún. Thébané tedy neobětují berany, protože jsou jim pro tuto událost posvátní. V jediný

den v roce, ve svátek Diův, porážejí jednoho berana, stahují s něho kůži a zahalují do ní sochu Diovu; potom přinášejí k soše Diově jinou sochu, Héraklovu. Když tak učinili truchlí všichni v posvátném obvodu nad beranem a potom ho pochovávají v posvátné rakvi.

[43] O Héraklovi jsem slyšel, že patří mezi dvanáct bohů. O jiném Héraklovi, jak ho znají

Řekové, jsem se nemohl nikde v Egyptě ničeho doslechnout. Je mnoho důkazů o tom, že jméno Héraklovo nepřevzali Egyptané od Reků, nýbrž spíše Řekové od Egyptanů, a to ti z Reků, kteří pojmenovali syna Amřitryónova Héraklem. Mimo jiné o tom svědčí i to, že oba rodiče tohoto Hérakla, Amfitryón a Alkméné, pocházeli po předcích z Egypta a že Egyptané

tvrdí, že neznají jméno Poseidonovo ani jméno Dioskúrů, a tito bohové nejsou pojeti v počet jejich bohů ostatních.

Kdyby byli převzali jméno některého boha od Řeků, určitě by chtěli o tom pro budoucnost zachovat nějakou památku, neboť již tenkrát podnikali námořní plavby a i mezi Řeky se vyskytovali námořníci; tak se aspoň domnívám a je to můj názor. Proto znali Egypťané spíše jména těchto bohů než jméno Héraklovo. Je tedy Héraklés zcela starodávným bohem egyptským. Podle jejich vyprávění uplynulo sedmáct tisíc let od vlády Amasia, kdy se z osmi bohů stalo bohů dvanáct, z nichž jeden je podle nich Héraklés.

[44] Chtěl jsem o těch věcech zvědět něco určitého, ať už od kohokoli, a tak jsem odplul do Tyru ve Foinikii, neboť jsem se dozvěděl, že je tam posvátný chrám Héraklův. Viděl jsem, že je vybaven mnohými obětními dary; stály tam také dva sloupy, jeden z čistého zlata, druhý

ze smaragdu, který v noci nádherně zářil. Dal jsem se do řeči s kněžími toho boha a ptal jsem se, jak dlouho je to, co byl chrám postaven. Shledal jsem, že se ani jejich podání neshoduje s řeckým.

Tvrdili, že byl chrám postaven už tehdy, kdy bylo založeno město Tyros, a to prý je dva tisíce tři sta let, co je Tyros obýván. V Tyru jsem viděl i jiný chrám zasvěcený Héraklovi příjmím Thaskému. Odebral jsem se tedy do Thasu a tam jsem našel Héraklův chrám, postavený od Foiničanů, kteří založili Thasos, když se vypravili hledat Evropu; a to bylo pět generací

předtím, než se v Řecku narodil Héraklés Amfitryonův. Výsledek pátrání zřetelně naznačuje, že je Héraklés pradávným bohem. Myslím, že nejsprávněji jednají ti z Řeků, kteří postavili dvojí chrámy Héraklovy a obětují jednak Héraklovi příjmím Olympskému, jako nesmrtelnému bohovi, jednak oslavují druhého Hérakla jako héra.

[45] Řekové vykládají i jiné věci, aniž si je ověřili. Je známá i jejich báje, kterou o Héraklovi vypravují, jak přišel do Egypta a Egypťané ho ověnčili a slavnostně odváděli, aby ho obětovali Diovi. On pak prý až do té chvíle zachoval klid, ale když přišli k oltáři, začal se bránit a všechny je pobil.

Myslím, že Řekové, kteří tohle vypravují, nemají vůbec ani ponětí o povaze Egyptů a o jejich zvycích. Vždyť u nich není dovoleno obětovat ani dobytek, kromě dorostlých a mladých býků, pokud jsou bez poskvrny, a kromě hus. Jak by tedy mohli obětovat lidi? K

tomu ještě byl Héraklés samo-jediný a byl člověkem, jak Řekové sami říkají, jak by mohl mít sílu pobít mnohé desetitisíce lidí? Necht' nám bohové i héroové prominou, že jsme o těch věcech tak podrobně mluvili.

[46] Ti Egyptě, o nichž jsem se již zmínil, neobětují kozy ani kozly proto, že Mendesané

považují Pana za jednoho z osmi bohů a těchto osm bohů je starších než dvanáct bohů. Malíři a sochaři malují a tesají sochy Panovy stejně jako Řekové s kozí hlavou a kozlíma nohama; nedomnívají se však, že tak vypadá, nýbrž že je stejný jako ostatní bohové. Proč ho tak malují, bych nerad vykládal.

Mendesané uctívají všechny kozy, a ještě více kozly než kozy. Větších poct se dostává

bezrohým. Zvláště jeden kozel, když pojde, je příčinou velikého smutku po celém mendéském okrsku. Kozel i Pan se po egyptsku nazývá Mendés. Za mých časů se v mendéském okrsku stal div, že kozel zřejmě souložil se ženou a lidé se o tom dozvěděli.

[47] Vepře považují Egyptě za zvíře nečisté. Dotkne-li se někdo vepře jen náhodou, vstoupí i se šaty do řeky a ponoří se. Pasáci vepřů, i když jsou Egyptěany rodilými, jako jediní

ze všech Egyptů nevstupují do žádného chrámu, nikdo jim nechce dát dceru za manželku, ani si brát jejich dcery za ženy. Pasáci vepřů se žení a vdávají jen mezi sebou. Obětovat vepře jiným bohům nepovažují Egyptěané za správné; jen Seléně a Dionýsovi je obětují, a to jen při úplňku, a požívají jejich masa. Proč si při jiných svátcích vepře oškliví a při tomto je obětují, o tom se u Egyptů vypráví historka, kterou sice znám, ale nepovažuji za dost slušné ji vypravovat.

Oběť vepřů bohyni Seléně se koná takto: Když se zvíře porazí, dá se dohromady špička ocasu, slezina a bránice s celým svým obsahem, s veškerým břišním tukem zvířete a spálí se to na ohni. Ostatní maso snědí za toho úplňku, při kterém obětovali; jiného dne by se ho ani nedotkli. Chudí Egyptané dělají z nouze vepře z těsta, upekou je a pak obětují.

[48] Dionýsovi na počest zabíjí každý v předvečer svátku přede dveřmi sele a nechává je odnést tím pasákem, který mu je prodal. Ostatek slavnosti Dionýsovy slaví Egyptané skoro stejně jako Řekové, kromě tanců. Místo fallů si vymysleli jiné symboly zděli jednoho lokte, kterými pohybují pomocí šňůry; nosí je po vesnicích ženy, a úd, který je málem tak veliký

jako celé ostatní tělo, se pohybuje. V čele průvodu jde pištec a ženy jdou za ním zpívající píseň o Dionýsovi. Proč má Dionýsos větší úd a proč z celého těla pohybuje jenom jím, o tom se vypravuje posvátná báje.

[49] Docházím k názoru, že Melampodovi, synu Aryn-theónovu, nebyl tento kult neznám, nýbrž že jej znal dobře. On totiž zavedl u Řeků jméno Dionýsovo, jeho slavnost a průvod s fallem. Přesně vzato nerozhlásil zřejmě celé učení egyptské on, nýbrž spíše mudrci, kteří

přišli po něm, Melampús však zavedl na počest Dionýsovu průvod s fallem a od něho se Řekové naučili to, co konají.

Tvrdím, že byl Melampús moudrý muž, který se naučil všeteckému umění, poznal v Egyptě

mnohé věci a uvedl do Kecka mimo jiné i kult Dionýsův, přičemž na něm jen málo pozměnil. Nechci tvrdit, že to, co se děje na počest tohoto boha v Egyptě, se úplně shoduje se slavnostmi řeckými, má to však stejnou podstatu a není to zavedeno nedávno. Také nechci prohlašovat, že ten či onen obyčej převzali Egyptané od Řeků. Myslím, že se nejspíše Melampús naučil Dionýsovu kultu od tyrského Kadma a od lidí, kteří s ním přišli z Foini-kie do dnešní země

boiótské.

[50] I jména skoro všech bohů se dostala do Kecka z Egypta. Shledávám totiž při svém pátrání, že pocházejí od barbarů, a myslím, že nejspíše přišla z Egypta. S výjimkou Poseidona a Dioskúrů, jak jsem již výše řekl, dále Héry, Histie, Themidy, Charitek a Néreoven jsou totiž

jména ostatních bohů Egyptanům odedávna známá. Říkám jen, co uvádějí sami Egyptané. Pokud jde o bohy, jejichž jména tvrdí, že neznají, ty podle mého zdání pojmenovali Pelasgové, kromě Poseidona; tohoto boha poznali Řekové od Libyjců. Žádný jiný národ kromě Libyjců totiž nezná Poseidonovo jméno od nepaměti a oni ho také odedávna uctívají. Uctívání hérůů však Egyptané vůbec neznají.

[51] Tyto obyčeje tedy převzali Řekové od Egyptanů a kromě toho ještě některé další, o nichž

se zmíním. Od Egyptanů se však nenaučili stavět Hermovy sochy se vztyčeným údem, to převzali Athéňané jako první ze všech Řeků od Pelasgů a od nich pak ostatní. Athéňané se tehdy už počítali mezi Řeky a Pelasgové s nimi bydleli v jedné zemi, protože je lidé začali také

považovat za Řeky.

Kdo je zasvěcen do tajných bohoslužeb Kabeirů, které vykonávají Samothrákové, jak je převzali od Pelasgů, ten ví, o čem mluvím. Pelasgové totiž dříve bydlili na Samothráké, a to právě ti, kteří byli spoluobčany Athéňanů, a od nich převzali tajné bohoslužby Samothrákové. Hermovy sochy se vztyčeným údem tedy stavěli Athéňané jako první z Řeků i

a naučili se tomu od Pelasgů. Pelasgové o tom vypravovali jakousi posvátnou báji, která se pronáší při samothráckých mystériích.

[52] Jak jsem slyšel v Dódóně, konali dříve Pelasgové oběti bohům s modlitbami, aniž

kterémukoli z nich přikládali nějaká přízviska nebo dokonce jména; vůbec o nich neslyšeli. Nazývali se však bohy podle toho, že uspořádali všechny věci a dostávali své dary. Po dlouhém čase se dozvěděli jména ostatních bohů, která přišla z Egypta (jméno Dionýsovo poznali až daleko později) a po

nějaké době se ve věci těch jmen dotázali věštírny v Dódóně. Tato věštírna se pokládá za nejstarší řeckou věštírnu a v té době byla jedinou. Když se tedy Pelasgové dotazovali věštírny v Dódóně, zda mají přijmout jména pocházející od barbarů, odpověděla věštírna, že ano. Od té doby obětovali bohům užívající jejich jmen. Od Pelasgů je pak později převzali Řekové.

[53] Odkud jedenkaždý z bohů pochází, zda existovali všichni odedávna, a jak vypadají, to vědí Řekové takřka teprve od včerejška nebo od předvčerejška. Hésiodos a Homér žili tuším asi čtyři sta let přede mnou, ne více. A ti to byli, kdo vytvořili Řekům rodokmen bohů, dali jim přízviska a rozdělili mezi ně jejich hodnosti a umění a naznačili jejich podoby. Básníci, o kterých se tvrdí, že žili před těmito muži, žili podle mého názoru později. To první tvrdí

dódónské kněžky, to druhé, pokud se týká Hésioda a Homéra, tvrdím já.

[54] O věštírnách v Řecku a Libyi vypravují Egypt'ané takovouto historii. Kněží thébského Dia tvrdili, že Foiničané unesli z Théb dvě kněžky, a prý se dozvěděli, že jednu z nich prodali do Libye a druhou do Řecka. A tyto dvě ženy prý založily první věštírny u řečených národů. Když jsem se ptal, odkud to tak přesně vědí, říkali, že po nich podnikli veliké pátrání, že však je nemohli najít. Později prý se o nich dozvěděli to, co mi říkali.

[55] To jsem slyšel od kněží v Thébách. Kněžky v Dódóně říkají, že z egyptských Théb uletěly dvě černé holubice a jedna z nich prý přiletěla do Libye a druhá k nim. Usedla prý na dub a promluvila lidským hlasem, že je třeba na tom místě zřídit Diovu věštírnu. Ony prý

měly za to, že jde o poselství od bohů pro ně a jednaly podle něho. Holubice, která uletěla do Libye, prý Libyjským přikázala zřídit věštírnu Ammónovu. Ale i to je věštírna Diova. To říkaly dódónské kněžky, z nichž nejstarší se jmenovala Promeneia, druhá nejstarší Āimareté a nejmladší Nikandra. Souhlasně s nimi mluvili i ostatní Dódónští, kteří měli co činit s chrámem.

[56] Můj názor o těch věcech je tento: Pakliže Foiničané opravdu kněžky unesli, jednu prodali do Libye a druhou do Řecka, pak tedy myslím, že ji v dnešním Řecku, dříve nazývaném Pelasgií, prodali Thesprótům. Sloužila tam jako otrokyne a potom tam zřídila po ¹¹⁷~~162~~ dubem svatyni Diovi, neboť zřejmě v

Thébách, odkud přišla, také pečovala o Diovu svatyni a pamatovala se na to. Ze svatyně pak učinila věštírnu, jakmile se naučila řeckému jazyku. Ona řekla, že totiž Foini-čané, kteří prodali ji, prodali její sestru do Libye.

[57] Myslím, že je Dódónští nazvali holubicemi proto, že to byly barbarky a jim se zdálo, že vydávají zvuky jako ptáci. Po čase prý holubice promluvila lidským hlasem, když totiž žena promluvila jazykem jim srozumitelným. Dokud mluvila barsbarsky, zdálo se jim, že vydává

zvuky jako pták. Vždyť přece jak by mohla holubice promluvit lidským hlasem? Tím, že říkají, že holubice byla černá, naznačují, že ona žena byla Egypt'anka. Způsob věštění v egyptských Thébách a v Dódóně se sobě navzájem velmi podobá. Umění věstit v chrámech ostatně také přišlo z Egypta.

[58] Slavnostní shromáždění a průvody jakož i náboženské obřady jako první z lidí pořádali Egypt'ané a od nich se tomu naučili Řekové. Důkazem toho je pro mě, že je v Egyptě konají

odedávna, kdežto v Řecku byly zavedeny nedávno.

[59] Slavnosti nekonají Egypt'ané jen jednou v roce; konají jich mnoho. Nejvíce a nejraději na počest Artemidinu v městě Bubastis a potom Isidě v městě Busiris. V tomto městě je největší

Isidin chrám a město samo stojí uprostřed egyptské Deltý. Isis znamená po řecku Déméter. Za třetí konají slavnost v městě Sais na počest Athény, čtvrtou slaví v Héliopoli na počest boha Slunce, pátou v městě Butó bohyni Léto a šestou Areovi v městě Paprémis.

[60] Do města Bubastis putují tak, že se plaví pohromadě muži i ženy, a to velké množství

obojího pohlaví v každé bárce. Některé ženy mají řehtačky a rachotí jimi, muži po celou cestu pískají na flétny, ostatní ženy a muži zpívají a tleskají. Jakmile se cestou dostanou k nějakého městu, přirazí s bárkou ke břehu a některé ženy dělají, co jsem už řekl, jiné posměšně

pokřikují na ženy toho města, jiné tančí, jiné zase vstanou a vyhrnují si Šaty do výše. To činí

u každého města, které je při řece. Když dorazí do města Bubastis, slaví svátek a konají veliké

oběti. Při té slavnosti spotřebují více vína než za celý následující rok. Domácí lidé říkají, že se tam shromáždí sedm set tisíc mužů a žen, děti nepočítaje. Takový je průběh slavnosti v Bubastis.

[61] O tom, jak slaví slavnost Isidinu v městě Busiris, jsem už říkal. Všichni muži a ženy po oběti truchlí, je to velmi mnoho desítek tisíc lidí. Nad kým truchlí*, mi není dovoleno říci. Kárové, kteří sídlí v Egyptě, konají ještě více, dokonce si i noži rozřezávají tváře; podle toho se pozná, že jsou cizinci, a nikoli Egyptané.

[62] Když se lidé shromáždí k obětem ve městě Sais, zapalují všichni v noci v kruhu okolo domů pod širým nebem mnoho lamp. Lamy jsou ploché nádoby, naplněné solí a olejem, svrchu je na nich knot, který hoří celou noc. Proto se té slavnosti říká slavnost světel. Ti z Egyptanů, kteří k té slavnosti přijít nemohou, bdí po celou noc oběti a i oni všichni rozsvěcují

kahanec, takže světla nehoří jen ve městě Sais, nýbrž po celém Egyptě. Proč se té noci dostalo světla a úcty, o tom se vykládá posvátná historie.*

[63] Do Héliopole a do Butó přicházejí Egyptané pouze vykonat oběti. Ve městě Paprémis konají oběti a obřady jako i jinde. Když se slunce sklání k západu, je několik kněží

zaměstnáno okolo sochy boha, ale většina ostatních má v ruce dřevěné kyje a stojí u vchodu do chrámu. Jiní, více než tisíc mužů, i ti všichni s kyji v ruce, stojí číníce slavnostní sliby z druhé strany. Sochu boha v malém dřevěném a pozlaceném chrámu vyvezli již den předtím do jiné posvátné budovy.

Těch několik, kteří jsou okolo sochy, táhnou čtyřkolý vozík vezoucí chrám a v chrámu sochu. Ti kdo stojí před vchodem, jim brání vstoupit. Ti pak, kdo učinili slavnostní slib, přicházejí

bohovi na pomoc, bijí do nich a oni se brání. Strhne se tuhá bitka dřevěnými kyji, rozbíjejí si hlavy a myslím, že mnozí na rány i zemrou; nicméně Egypťané prohlásili, že neumírá nikdo.

[64] Tato slavnost má podle domorodců původ v tom, že v onom chrámu sídlí Areova matka a Arés, který vyrostl v cizině a dospěl v muže, přišel a chce bydlet s matkou pohromadě. Matčini služebníci, kteří ho předtím neviděli, mu nechtějí dovolit vstoupit a zadržují ho; on si však přivedl lidi z jiného města, služebníky krutě zažene a k matce vejde. Podle toho prý na počest Areovu zavedli při slavnosti onu bitku.

Egypťané také jako první zavedli zákon, podle něhož není dovoleno v chrámech souložit s ženami ani přicházet do nich od žen bez koupele. Skoro všichni ostatní lidé totiž kromě

Egypťanů a Reků v chrámech souloží, a když vstanou od žen, vstupují do nich nevykoupani, neboť se domnívají, že lidé jsou stejní jako jiní živočichové. Vždyť prý vidí, jak se jiná

zvířata i ptačí rodiny páří v chrámech a posvátných okrscích; kdyby prý to bylo bohovi nemilé, pak by to asi ani zvířata nedělala. Takové námitky ti lidé mají a dělají věci, které se mi ovšem nelíbí.

[65] Egypťané úzkostlivě dodržují náboženské předpisy nejen při obětech, nýbrž i při jiných věcech. I když Egypt sousedí s Libyí, neoplývá velkým bohatstvím zvířat. Všechna zvířata, která v zemi mají, pokládají za posvátná, ať už žijí ve společenství s lidmi nebo ne. Kdybych měl vykládat, proč jsou pokládána za posvátná, musel bych se pustit do výkladu o věcech božských a tomu se raději vyhýbám. Pokud jsem se jich dotkl a mluvil o nich, stalo se tak jen v nezbytné souvislosti.

Pokud jde o zvířata, existuje zákon, podle kterého jsou ustanoveni opatrovníci pro každý druh zvlášť, kteří pečují o jejich výživu. Jsou to egyptští muži i ženy a syn dědí úřad po otci. Lidé v městech všichni dávají v jejich prospěch příspěvky; pomodlí se k bohu, jemuž je zvíře zasvěceno, potom ostříhají svým dětem celou hlavu, nebo polovinu či třetinu, vlasy vyváží na váze stříbrem, a kolik vlasy váží, tolik dají opatrovníci zvířat; ona za to nakrájí ryb a dá je zvířatům jako pokrm. Takovým způsobem je zařízeno

živení zvířat. Když někdo některé z těchto zvířat zabije a učiní tak úmyslně, propadá trestu smrti. Stane-li se tak neúmyslně, zaplatí pokutu, kterou určí kněží. Zabije-li někdo ibise nebo jestřába, ať

úmyslně nebo nerad, musí zemřít.

[66] Zvířat, která žijí ve společenství s lidmi, je mnoho a bylo by jich ještě více, kdyby se kočkám nepřiházela následující věc: jakmile kočky vrhnou kořata, nejdou už za kocoury; ti však se s nimi chtějí pářit a nemohou. Proto si vymysleli to, že loupí kočkám kořata, tajně je odnášejí a zabíjejí, ale nesežerou je. Když jsou kočky zbaveny kořat, zatouží po jiných a přicházejí ke kocourům; je to zvířátko, které má rádo potomstvo. Když vznikne požár, chovají se kočky podivuhodně. Egypťané se nestarají p to, aby hasili plameny; rozestaví se kolem a dávají pozor na kočky; kočky pak pronikají jejich řadou, přeběhnou ji a skákají do ohně. Když se to stane, zachvátí Egypťany veliký zármutek. Zemřeli v některém domě kočka přirozenou smrtí, tu si obyvatelé ostříhají jenom obočí, pojde-li někde pes, ostříhají si celé tělo i hlavu.

[67] Pošlé kočky odnášejí do posvěcených domů v městě Bubastis, tam je balzamují a pohřbívají. Feny pochovávají ve svých městech v posvěcených rakvích. Lasičky pochovávají

stejně jako feny; rejsky a jestřáby odvázejí do města Butó, ibisy do Hermopole. Medvědy, kteří jsou vzácní, a vlky*, kteří nejsou větší než lišky, pohřbívají tam, kde je našli.

[68] Přirozená povaha krokodýlů je taková, že po čtyři nejchladnější měsíce nic nežerou. Krokodýl je sice čtvernožec, ale je zvířetem jak suchozemským, tak vodním. Vajíčka snáší na zemi a tam na nich sedí; většinu dne stráví na souši, ale celou noc v řece. Voda je totiž teplejší

než vzduch nebo rosa. Ze všech živých tvorů, které známe, krokodýl vyrůstá z nejmenší

velikosti do největší. Vejce nesnáší o mnoho větší než husí a vylíhnuté mládě odpovídá svou velikostí vejci. Vyrůstá až do velikosti sedmnácti loket a ještě

více. Očka má prasečí, zuby veliké a vy čněl é podle toho, jak má velké tělo. Jako jediné ze zvířat nemá jazyk. Dolní čelistí

nepohybuje, nýbrž rovněž jako jediné ze zvířat přimyká horní čelist k dolní. Má silné drápy a na zádech má kůži šupinatou a neproniknutelnou.

Ve vodě je krokodýl slepý, ale na vzduchu vidí velice dobře. Protože žije ve vodě, má plnou tlamu pijavek. Jiní ptáci a zvířata před ním prchají, pouze kulík s ním žije v míru, protože má

z něho prospěch. Jakmile totiž krokodýl vyleze z vody na souš a otevře tlamu (činí tak zpravidla vždycky směrem k západu), tu mu kulík vleze do tlamy a pi-javky mu vyzobává. Protože z toho má krokodýl prospěch, je rád a nijak kulíkovi neuškodí.

[69] Někteří Egypťané považují krokodýly za posvátné, jiní nikoli a pronásledují je jako nepřátele. Obyvatelé okolo Théb a okolo jezera Moiris je považují za obzvláště posvátné. Obojí tito lidé si chovají jednoho vybraného krokodýla, kterého si ochočili, do uší mu vkládají

náušnice z taveného skla a ze zlata, na přední nohy mu dávají náramky a předkládají mu zvláštní pokrmy a obětní zvířata a starají se, aby takový krokodýl žil co nejlépe. Po smrti je balzamují a pohřbívají v posvátných rakvích.

Obyvatelé v okolí Elefantiny je zase dokonce pojídají, protože je nepovažují za posvátné. Nejmenují je však krokodýly, nýbrž champsai. Krokodýly je pojmenovali Iónové, protože je podle jejich podoby přirovnávají k ještěrkám*, které u nich žijí na kamenitých místech.

[70] Krokodýly lze lovit mnohými rozličnými způsoby. :j Popíši ten, který podle mého zdání

nejspíše stojí za vylíčení. ' Lovec připevní na udici jako vnaidlo vepřový hřbet a hodí jej do řeky. Sám zůstává na břehu a bije živé sele. Krokodýl hlas uslyší, žene se za ním, a když

narazí na vepřový hřbet, pohltí ho; lovci pak táhnou. Když vytáhnou krokodýla na zemi, tu mu lovec ze všeho nejdřív zaplácá oči bahnem; když tak učiní, snadno ho potom zmůže; neučiní-li tak, dá mu krokodýl velikou práci.

[71] Hrochové jsou podle zákona v Paprémis posvátní, ' u jiných Egypt'anů však nikoli. Hrochové vypadají tak, že jsou to čtvernožci se dvěma kopyty jako skot, mají tupý čumák, hřívu jako kůň, vyčnívající tesáky, ocas i hlas jako kůň, velicí jsou jako největší býci. Jejich kůže je tak tlustá, že když vyschne, je možno z ní dělat násady ke kopím. |;

[72] V řece žijí i vydry, které Egypt'ané považují za |; { posvátné. Egypt'ané věří také, že ze šupinatých ryb je posvátný " | úhoř. Říkají, že je zasvěcen Nilu, tak jako z ptáků husa liščí. |

[73] Je ještě jeden posvátný pták, který se jmenuje fénix. Viděl jsem ho jen namalovaného, neboť k nim přilétá zřídka. Héliopolští říkají, že jen jednou za pět set let. Přilétá prý tehdy, když zemře jeho otec. Podobá-li se tomu, co je namalováno, je co do velikosti a podoby takovýto: některá jeho pera jsou zlatá, jiná purpurová; vzhledem a velikostí se nejvíce podobá

orlu.

O tom ptáku vypravují, čemuž se mi nechce věřit, že přilétá z Arábie do chrámu Héliová a přináší svého otce, kterého zabalil do myrhy, a v chrámu Héliově ho pochovává. Přináší ho tím způsobem, že nejprve vytvoří z myrhy vejce tak veliké, jaké unese, potom se pokouší je nést, a když to vyzkouší, vydlabe ve vejci dutinu, otce do ní vloží a opět uzavře myrhou. Když

vloží otce do dutiny a ten je uvnitř, má prý vejce stejnou váhu. Otce uloženého v myrze prý

přenáší do chrámu Héliová. Tak prý to ten pták dělá.

[74] V okolí Théb jsou posvátní hadi, kteří jsou pro lidi zcela neškodní. Jsou malého vzrůstu, navrch na hlavě mají dva rohy, a když pojdou, pochovávají je v chrámu Diově. Tomuto bohu jsou prý totiž zasvěceni.

[75] V Arábii je poblíže města Butó krajina, kam jsem se odebral, abych se poptal po okřídlených hadech. Když jsem tam přišel, viděl jsem hadí kosti a kostry v takovém množství, že se to nedá ani vylíčit. Byly to hromady koster velikých, malých i ještě menších a bylo jich mnoho. Místo, kde jsou kostry nahromaděny, vypadá tak, že je to východ z těsných hor do veliké roviny a ta rovina souvisí s rovinou egyptskou.

Existuje pověst, že z jara letěli okřídlení hadi z Arábie do Egypta, ale že jim vyrazili vstříc ptáci ibisové do oné soutěsky, nepustili je dál a pobili je.

Arabové říkají, že pro tento čin je ibis u Egyptanů ve veliké úctě, a Egyptané říkají totéž, že proto ty ptáky uctívají.

[76] Ibis vypadá tak, že je celý dočista černý, nohy má čapí, zobák velmi zakřivený a je veliký

jako pták krex. Tak vypadají černí ibisové, kteří bojovali s hady. Jsou však dva druhy ibisů; ti, kteří se pohybují na nohou mezi lidmi, mají holou hlavu i celý

krk, peří mají bílé kromě na hlavě, na šíji, na koncích křídel a na špičce ocasu (to vše, co jsem jmenoval, je černé jako noc). Nohy a zobák mají stejné jako druhý druh. Pokud jde o hady, ti vypadají jako vodní hadi; létací blány mají bez peří, nejvíce se podobají

křídílům netopýra. Tolik budiž řečeno o posvátných zvířatech.

[77] Ti z Egyptanů, kteří žijí v obdělávané části Egypta, nejvíce zachovávají paměť o minulosti všeho lidstva a jsou daleko nejučenější ze všech lidí, které jsem kdy poznal. Žijí

tímto způsobem: Každý měsíc tři dni po sobě používají projímadel a hledí si zachovat zdraví

pomocí dávidel a klystýrů, neboť se domnívají, že všechny nemoci přicházejí lidem z jídel, jimiž se živí.

Egypt'ané jsou hned po Libyjcích nejzdravější ze všech lidí; příčinou toho jsou podle mého názoru roční období, ta se totiž nemění. Při jakýchkoli změnách přichází na lidi nejvíce nemoci, a tak také při změnách ročních období. Pojídají chleba, který dělají ze špaldy, a říkají

mu kylléstis. Pijí víno, které dělají z ječmene; v jejich zemi totiž není vinná réva. Některé

ryby jedí syrové, sušené na slunci, jiné nakládané v soli. Z ptáků pojídají křepelky, kachny a drobnou drůbež syrové, když je předtím naložili. Ostatní ptáky a ryby, pokud je mají (kromě

těch, které považují za posvátné), pojídají pečené nebo vařené.

[78] Když se jejich zámožní lidé sejdou ve společnosti a když jsou po jídle, chodí okolo muž s mrtvolou v rakvi, udělanou ze dřeva a řezbářskou i malířskou prací co nejvíce napodobující

skutečnost, velikou asi jeden nebo dva lokte; ukazuje ji každému hodovníku a říká:

"Pij a raduj se a dívej se při tom na něho; až umřeš, budeš i také takový." To dělají při hostinách.

[79] Řídí se obyčejí zděděnými a žádné jiné nepřijímají. Mnohé zvyky jsou u nich pozoruhodné; mimo jiné i jedna píseň o Linovi, která se zpívá i ve Foinikii, na Kypru a jinde, a u každého národa má jiné jméno. Je to však tatáž píseň, kterou Řekové zpívají pod jménem Linovým. Divil jsem se v Egyptě mnohým věcem a také tomu, odkud mají píseň o Linovi. Zdá se však, ze ji zpívají odpradáвна. Po egyptsku se Linos jmenuje Manerós. Egypt'ané

pravili, že první egyptský král měl jediného syna, který příliš brzy zemřel a Egypt'ané ho uctili žalozpěvy; je to prý první a jediná egyptská píseň.

[80] V jedné věci se Egypt'ané shodují z Řeků pouze s Lakedaimoňany. Když potkají mladší

lidé starší, ustoupí jim z cesty a vyhnou se jim, a když přijdou starší do shromáždění, povstanou mladší ze sedadel. V jiné věci však se s nikým z Řeků neshodují; místo aby se na cestě navzájem pozdravili slovy, klanějí se tak hluboko, že spouštějí ruku až ke kolenu.

[81] Egypťané se oblékají do lněných chitónů s třapci okolo stehen; říkají jim kalasiris; přes ně nosí přehozené bílé vlněné pláště. Vlněné věci však nenosí do chrámů ani se v nich nedávají pohřbívat, neboť je to bezbožné. V této věci jednají stejně jako takzvaní orfikové a bakchikové, kteří jsou Egypťany a přívrženci Pythagorovými. Ani pro účastníky těchto slavností není zbožné dávat se pohřbívat ve vlněných oděvech. O těch věcech se vypravuje posvátná historika.

[82] Egypťané také vymysleli, kterému z bohů patří jednotlivé měsíce a dni a jaké osudy potkají každého člověka podle dne jeho narození, jak zemře a jaký bude. I tyto věci převzali řečtí básníci. Objeví i více předzvěstných znamení než všichni ostatní lidé dohromady. Když

se nějaké znamení objeví, dávají pozor a zapisují, co se přihodí; když se později vyskytne podobné znamení, domnívají se, že se vyplní stejným způsobem.

[83] Věštění je u nich uspořádáno takto: žádný člověk není tímto uměním nadán, zato však někteří z bohů. Je tam věštírna Héraklova, Apollónova, Athénina, Artemidina, Are-ova a Diova a nejvíce ze všech si váží věštírny Létiny v městě Butó. Jejich věštby však nejsou stejné, nýbrž se liší.

[84] Lékařství je u nich rozděleno tak, že je každý lékařem jen pro jednu nemoc a ne pro více nemocí. Lékařů je všude plno. Někteří jsou lékaři očními, jiní léčí hlavu, jiní zase zuby, opět jiní břicho a jiní neviditelné nemoci.*

[85] Smuteční obřady u nich probíhají takto: Zemře-li ze vznešeného domu člověk, který je aspoň trochu významný, tu si veškeré ženské pokolení z toho domu potřísní blátem hlavu nebo i obličej, mrtvého nechají v domě a pobíhají po městě s vykasaným šatem a odhalenými prsy a truchlí. Všechny příbuzné chodí s nimi. Muži také truchlí a i oni mají vykasaný šat. Když to vykonali, odvezou mrtvého k balzamování.

[86] Umění balzamovat zná a zabývá se jím zvláštní druh lidí. Když jim pozůstalí přinesou mrtvého, ukážou jim dřevěné podobizny mrtvých, omalované jako skutečné mrtvoly. Jednu z nich označují za nejnákladnější, nepovažují za zbožné ani jméno toho způsobu vyslovit, druhou za méně hodnotnou a levnější, třetí za nejlevnější. Když jim to vyloží, ptají se jich, podle kterého způsobu si přejí, aby byl mrtvý balzamován. Pozůstalí se dohodnou na ceně a vzdálí se.

Balzamovači zůstanou a s veškerou péčí provedou balzamování. Nejprve vytáhnou křivým železem mozek skrze nosní dírky; část ho vytáhnou takto, část tím, že dovnitř nalijí

rozpuštějící látky. Potom naříznou ostrým aithiopským kamenem slabiny a vyberou celou břišní dutinu; vyčistí ji, vypláchnou palmovým vínem a znova vyčistí rozetřenými vykuřovacími látkami. Potom naplní břicho čistě utřenou myrhou a jiným kořením kromě

kadidla, a když je naplnili, zase je zašijí. Pak naloží mrtvého do sodného louhu a tam ho nechají sedmdesát dní. Balzamovat delší dobu není dovoleno. Po uplynutí sedmdesáti dnů

mrtvého umyjí a celé jeho tělo zabalí do nařezaných pruhů plátna z Byssu a natrou klovatinou, které Egypťané většinou používají místo klihu. Potom převezmou mrtvolu příbuzní, dají udělat ze dřeva dutou podobu člověka, mrtvého do ní uzavřou a uloží v pohřební komoře na stojato opřené o zeď. Takový je nejdražší způsob balzamování.

[87] Těm, kdo nechtějí vynaložit takové náklady a přejí si střední způsob balzamování, balzamují mrtvé takto: Naplní kly stery cedrovým olejem a vstříkují jej mrtvému do břišní

dutiny, aniž ho nařezávají a vyprazdňují břicho. Klys-tér vstříkují sedací částí a zabraňují mu, aby vytekl zpátky. Potom balzamují mrtvého po stanovený počet dní. Poslední den vypouštějí

z břicha cedrový olej, který tam předtím vstříkovali. ^Gedrový^olej^má^takovou sílu, že spolu^s^jím vyjde obsah břicha i střeva v rozpuštěném stavu. Maso rozpouští sodný louh a z mrtvoly

zůstane jen kůže a kosti. Když to vše balzamovači vykonali, odevzdají v tomto stavu mrtvolu příbuzným, aniž s ní podnikají cokoli dalšího.

[88] Třetího způsobu balzamování používají pro ty, kdo mají málo peněz. Vypláchnou břišní

dutinu ředkvovým olejem, balzamují sedmdesát dní a potom odevzdají mrtvolu příbuzným, aby si ji odnesli.

[89] Ženy význačných mužů nedávají hned balzamovat, jak zemrou, a také ne takové, které

jsou velmi krásné, nebo které něčím vynikaly. Ty odevzdávají balzamovačům teprve třetí

nebo čtvrtý den. Dělají to proto, aby se balzamovači s těmi ženami nepouštěli do soulože. Byl totiž jeden přistižen, že souložil s čerstvou mrtvolou, a udal ho jeho druh v povolání.

[90] Jestliže někoho z Egypt'anů nebo stejně i z cizinců stáhne krokodýl, nebo je nalezen, že se utopil v řece, tu je nevyhnutelnou povinností toho města, u kterého ho řeka vynesla, dát ho balzamovat a připravit k pohřbu a pochovat ho co nejnádherněji v posvátné rakvi. Nikdo se ho nesmí dotknout ani z příbuzných ani z přátel, jen kněží Nilu ho uloží do hrobu vlastníma rukama, protože jde o něco víc než jen o lidskou mrtvolu.

[91] Řeckým obyčejům se Egypt'ané vyhýbají, vlastně krátce řečeno, i všem jiným obyčejům jakýchkoli jiných lidí. Tak to dodržují všichni ostatní Egypt'ané; nedaleko města Neapolis v okrsku thébském je veliké město Chemmis a v něm stojí čtverhranný chrám Perseův a Danain; okolo něho rostou palmy. Přední nádvoří chrámu je velmi veliké a dlážděné

kamenem. Stojí na něm dvě velké kamenné sochy. Chrám je uvnitř ohrazené plochy a v něm stojí socha Perseova. Občané města Chemmis říkají, že se jim v jejich zemi Perseus často zjevuje i uvnitř chrámu; nachází prý se tam sandál, který nosil, veliký dva lokte. Ten když prý

se objeví, daří se celému Egyptu dobře. Takové věci vypravují a na počest Perseovu konají

podle řeckého obyčeje tělocvičný závod ve všech druhích zápasů. Cenami jsou dobytek, pláště a kůže.

Když jsem se ptal, proč se Perseus zjevuje jenom jim a proč se pořádáním tělocvičných zápasů odlišují ode všech ostatních Egypt'anů, odpověděli, že Perseus pocházel z jejich města. Danaos a Lynkeus byli Chemmité a vypluli do Řecka. Když od nich počítali generace, došli až k Perseovi. Perseus přišel

do Egypta z toho důvodu, o kterém hovoří i Řekové, aby totiž přinesl z Libye hlavu Gorgóninu, a přišel i do jejich města a poznal všechny příbuzné. Již před příchodem do Egypta znal jméno města Chemmis, neboť se je dozvěděl od své matky. Tělocvičný závod konají na jeho příkaz.

[92] Všechny tyto obyčeje dodržují ti Egypt'ané, kteří sídlí nad bažinami. Ti, kdo se usadili v bažinách, mají stejné zvyky jako i ostatní Egypt'ané. Mimo jiné má každý z nich jen jednu ženu, jako Řekové. Pro snadnější získání potravy si však vynašli další obyčeje. Když řeka stoupne a změní rovinu v moře, vyrůstá z vody mnoho lilií, kterým Egypt'ané říkají lotos. Egypt'ané je požínají, suší na slunci a středy z nich, podobné makovicím, drtí a dělají z nich chleby pečené na ohni. I kořen lotosu je jedlý a chutná nasládle; je silný, velikosti asi jablka. Jsou i jiné lilie, které se podobají růžím a také rostou v řece; jejich plod vyrůstá z dalšího kalicha, vyrostlého z kořene; na pohled vypadá úplně jako vosí plást. Jsou v něm četná jedlá

jádra, velká asi jako jádro olivy, a požívají se čerstvá i sušená. Papyrus, který roste každý rok, vytrhávají z bažin, horní část odřezávají a používají k jiným účelům, zbývající spodní část, zděli asi jednoho lokte, prodávají k jídlu. Ti, kdo si chtějí na papyru zvlášť pochutnat, jedí jej dušený v rozžhaveném hliněném hrnci. Ti z nich, kteří se živí pouze rybami, vyvrhují je, když je uloví, suší na slunci a požívají je sušené.

[93] Tažné ryby se v řekách téměř nelíhnou. Žijí v jezerech, a když na ně přijde pud páření, houfně vyplouvají do moře. V čele plují samci a vystřikují

semeno, samice je následují, semeno polykají a tak se oplodňují. Když se v moři oplodnily, plavou zase zpátky na svá

obvyklá místa. Nevedou je však už samci, nýbrž v čele plují samičky. Vedouce hejno činí

samičky totéž, co činili samci, trousí za sebou porůznu vajíčka jako zrnka prosa a samci za nimi je požírají. Ta zrníčka prosa, to jsou vlastně ryby, protože z těch, která zbudou a nejsou pohlcena, ryby vyrůstají.

Ty ryby, které člověk chytne, když vyplouvají k moři, mají hlavy odřené po levé straně, a ty, které se vracejí, zase po pravé. To se jim stává proto, že se při cestě do moře přidržují levého břehu a při cestě nazpátek téhož a při tom se na sebe tlačí a co nejvíce se navzájem dotýkají, aby si v proudu nezmýlily cestu.

Když začíná Nil stoupat, dutiny v zemi a bažiny podél řeky se začínají nejdříve plnit prosakující vodou; hned jak se naplní, je zároveň všechno plné malých rybek. Myslím, že vím, kde se tam berou. Když minulý rok Nil opadal, zanechaly tam březí ryby svá vajíčka a odpluly s poslední vodou. Jakmile se svým časem voda vrátila, ihned se z vajíček líhnou ryby. Tak tomu tedy je s rybami.

[94] Egypťané, kteří sídlí v okolí bažin, používají oleje z plodů skočcových (Egypťané mu říkají kiki) a dělají ho tak, že sejí na březích řek a jezer skočec, který u Reků roste divoce. Skočec, zasévaný v Egyptě, nese hodně plodů, které však nelibě páchnou. Když je seberou, tu jich část rozdrťí a vylisují, část vysuší a vyvaří a shromažďují tekutinu, která z nich vytéká. Tekutina je mastná a v ničem nezůstává za olejem, kterého se používá ke svícení, má však nepříjemný zápach.

[95] Proti nespočetným komárům učinili taková opatření, že ti, kdo bydlí nad bažinatým územím, s prospěchem využívají věží, na které vystupují ke spánku; komáři totiž nejsou schopni pro větry vysoko létat. Ti, kdo sídlí okolo bažin, si místo věží vymysleli něco jiného. Každý člověk tam má síť, se kterou ve dne loví ryby a v noci jí používá tak, že ji zavěsí okolo lůžka, na kterém spává, a když jde spát, zaleze pod ni. Když se člověk zabalí do svého pláště

nebo dojemného plátna, koušou ho komáři skrze ně; přes síť se však o to ani nepokoušejí.

[96] Lodky, na kterých vozí náklady, se dělají z akácie, která je tvarem velice podobná

kyrenskému lotosu a z níž prýští klovatina. Z akácie nařezají prkénka zdéli dvou loket, skládají je na sebe jako cihly a lod stavějí tak, že dvouloketní prkna připevňují okolo velikých a silných trámců. Když takovýmto způsobem lod postavili, připevňují na ni svrchu příčné

vzpěry. Lodních žeber nepoužívají vůbec; spáry ucpávají t zevnitř papyrem. Kormidlo dávají

jen jedno a prostrkují je kýlem. Stěžeň mají ze dřeva akáciového a plachty z papyru."

Tato plavidla nejsou schopná plout proti proudu řeky, po* f-kud nevane silný vítr; vlekou je ze souše. Po proudu plují takp že mají desku z tamaryškového dřeva, pošitou rákosovou rohoží, a provrtný kámen o váze asi dvou talentů; desku uvázanou na laně spouštějí do vody před lodí, aby ji voda nesla, a kámen na jiném laně spouštějí do vody vzadu. Deska, jak ji proud uchvátí, pluje rychle kupředu a táhne bárku za sebou (tak totiž těm lodkám říkají), kámen pak, který se vleče vzadu a je v hloubce, plavbu usměřňuje. Takových plavidel mají

veliké množství a některá uvezou mnoho tisíc talentů.

[97] Když se Nil rozlije po souši, vyčnívají z vody pouze města a podobají se tím velice ostrovům v Egejském moři. Ostatní území egyptské se totiž stává mořem a jen města jsou nad vodou. Když toto období nastane, neplaví se Egypt'ané již řečištěm, nýbrž napříč rovinou. Pluje-li se proti proudu z města Naukratis do Memfidy, vede cesta podél samotných pyramid; to však není cesta běžná, ta vede přes špici Dely a okolo města Kerkasóru. Když se pluje rovinou od moře a od města Kanóbu do Naukratidy, přijde se do města Anthylly a do města Archandrova.

[98] Anthylla je město známé výrobou obuvi a patří do výlučného vlastnictví manželce právě

panujícího egyptského krále; děje se tak od té doby, co je Egypt pod perskou nadvládou. Druhé město má tuším jméno po zeti Danaovu, Archandrovi, synu Fthia, syna Achaiova; proto se jmenuje město Archandrovo. Mohl by to sice být i nějaký jiný Archan-dros, nicméně

jméno egyptské není.

[99] Až po toto místo je mé vyprávění založeno na tom, co jsem viděl, k čemu jsem dospěl rozumem; dále budu vypravovat egyptské dějiny, jak jsem je slyšel. Leč i v těchto věcech bude leccos, co jsem sám viděl.

Kněží pravili, že první egyptský král Mén zajistil město Memfis hrázemi. Celá řeka totiž teče podél písčitého pohoří na straně k Libyi a Mén dal asi sto stadií nad Memfidou zasypat oblouk směřující k jihu, čímž jednak vysušil původní řečiště, jednak svedl řeku kanálem doprostřed mezi obě pohoří. Ještě dnes, pod vládou Peršanů, dávají veliký pozor na tento ohyb Nilu, který je uzavřen, a každý rok hráz zpevňují. Kdyby ji totiž řeka prolomila a přelila se tamtudy, nastalo by pro celou Memfidu nebezpečí, že bude zaplavena. Když se tomuto prvnímu králi Ménovi podařilo zahrazené území vysušit, založil na něm město, které se dnes jmenuje Memfis. Okolo města dal na severní a na západní straně vykopat jezero, napájené z řeky (východní stranu uzavíral Nil sám), a ve městě dal postavit veliký

chrám Héfaistův, který opravdu stojí za zmínku.

[100] Po Ménovi vypočítali kněží podle knihy jména dalších tří set třiceti králů. Mezi tolika lidskými pokoleními bylo osmnáct Aithiopů a jedna žena domácího původu, ostatní byli Egyptané a muži. Ona žena, která byla královnou, se jmenovala Nitókris, stejně jako ona královna babylónská.

O té vypravovali, že pomstila svého bratra, kterého Egyptané jako svého krále zabili a po jeho smrti odevzdali královskou hodnost jí. Zahubila mnoho Egyptanů lstí. Dala totiž postavit velmi dlouhé podzemní stavení a pod záminkou, že je chce zasvětit, připravila něco jiného. Pozvala si ty z Egyptanů, o nichž věděla, že mají největší díl spolu viny na oné vraždě,

mnoho jich pohostila, a zatímco hodovali, dala vpustit dovnitř řeku velikým skrytým kanálem. Tolik o ní vypravovali a kromě toho ještě, že se po činu ukryla v místnosti plné popela, aby unikla trestu.

[101] O ostatních králích pravili, že se nevyznamovali žádnými činy a že tedy nijak nevynikli, kromě jediného, posledního z nich, Moirise. Ten po sobě zanechal na památku severní

nádvoří Héfaistova chrámu a dal vyhloubit jezero, o němž později povím, jak veliký je jeho obvod, a v jezeře dal postavit pyramidy, o jejichž velikosti se zmíním zároveň s jezerem. Takové věci dokázal Moiris, ale z ostatních již nikdo nic.

[102] Ony krále jsem tedy pominul a zmíním se o králi, který po nich následoval a který se jmenoval Sesóstris. O tom kněží vypravovali, že jako první vyplul s válečnými loděmi z Arabského zálivu a podrobil si obyvatele okolo Rudého moře. Na další plavbě se dostal na moře, po kterém už nebylo možno plout, protože bylo hluboké. Když se odtamtud vrátil do Egypta, sebral prý podle údajů kněží veliké vojsko, táhl po pevnině a podmaňoval si každý

národ, na který cestou narazil.

Pokud u některých národů shledal, že jsou silné a že velmi lpějí na svobodě, těm na počest postavil v jejich území sloupy s nápisy, v nichž uvedl své jméno a svou vlast a že je podrobil mocí. Těm, jejichž měst dobyl bez boje a snadno, dal to na sloupy napsat podobným způsobem jako národům statečným a dal k tomu přimalovat ženské přirození, čímž chtěl naznačit, že byli zbabělí.

[103] Takovým způsobem prošel pevninou, až přešel do Asie a do Evropy a podmanil si Skythy a Thráky. U nich je tuším nejzazší mez, kam egyptské vojsko dorazilo. Na jejich území se totiž nacházejí ony sloupy, ale dále už ne. Odtamtud se obrátil nazpět. Když přišel k řece Fásis, nedovedu přesně povědět, co se potom stalo; buď sám král Sesóstris oddělil část svého vojska, ať už jakkoli velkou, a zanechal ji tam, aby se tam usadili jako obyvatelé, nebo někteří z jeho vojáků unaveni jeho bludnou cestou u řeky Fásis zůstali.

[104] Kolchové totiž vypadají, jako by byli egyptského původu. Mluvím o tom, protože jsem to sám poznal dříve, než jsem o tom slyšel od jiných. Když mi to přišlo na mysl, vyptával jsem se obojích, a Kolchové se spíše pamatovali na Egypt'any nežli Egypt'ané na Kolchy. Egypt'ané pravili, že se domnívají, že Kolchové jsou potomky Sesóstrisova vojska. Já sám jsem o tom soudil podle toho, že jsou tmavé pleti a že mají kadeřavé vlasy. To však nevedlo k ničemu, neboť jsou i jiní takoví. Spíše šlo o to, že ze všech lidí pouze Kolchové, Egypt'ané a Aithiopové odedávna provádějí obřízku. I Foiničané a Syrové v Palestině*

souhlasně tvrdí, že se tomu naučili od Egypt'anů. Syřané, kteří sídlí okolo řek Termódonu a Parthenionu, a jejich sousedé Makrónové tvrdí, že ji poznali nedávno u Kolchů. To jsou totiž

jediní lidé, kteří pěstují obřízku, a zdá se, že tak činí stejným způsobem jako Egypt'ané. Pokud jde o Egypt'any a Aithiopy, nedovedu povědět, kteří z nich se tomu naučili od těch druhých; zdá se, že je to obyčej starobylý. Že obřízku poznali ve styku s Egyptem, toho je pro mě důležitým svědectvím i to, že ti Foiničané, kteří pěstují styky s Řeckem, nenapodobují již

Egypt'any, pokud jde o pohlavní údy, a své potomky neobřezávají.

[105] O Kolších povím i jinou věc, již se podobají Egypt'anům. Pouze oni a Egypt'ané

vyrábějí plátno stejným způsobem a celý jejich způsob života i jazyk se navzájem podobá. Plátnu z Kolchidy říkají Řekové sardské, kdežto plátnu přicházejícímu z Egypta říkají

egyptské.

[106] Většina sloupů, které po různých zemích postavil egyptský král Sesóstris, se již

nezachovala, sám však jsem je viděl v palestinské Sýrii i s řečenými nápisy a s ženským přirozením. I v Iónii jsou dvě vyobrazení tohoto muže vytesaná na skalách, na cestě z území

efeského do Fókaie a na cestě ze Sard do Smyrny. Na obou místech je vytesána postava muže velikosti pěti pídí, v pravici má kopí a v levici luk a stejně i jinou výzbroj, a to egyptskou i aithiopskou. Od jednoho ramene ke druhému má přes prsa nápis vytesaný egyptskými hieroglyfy tohoto znění:

TUTO ZEMI JSEM ZÍSKAL VLASTNÍMA RUKAMA.

Kdo to je a odkud, to se tam nepozná, ale jinde je to jasné. Někteří z těch, kdo to viděli, se domnívají, že je to podobizna Memnonova, ale v tom jsou daleko od pravdy.

[107] O Egypt'anu Sesóstrisovi vypravovali kněží, že když se vracel a přiváděl s sebou mnoho lidí z národů, jejichž země si podmanil, a přibyl do pélúských Dafnai, pozval ho spolu s jeho syny k hostině jeho bratr, kterému Sesóstris svěřil správu Egypta, a dal okolo paláce navršit dřevo a zapálit. Když se to Sesóstris dověděl, ihned se poradil se svou ženou, neboť i ženu měl na výpravě s sebou. Ona mu poradila, aby dva ze synů, jichž bylo šest, položil přes hranici a tak přemostil požár, oni pak aby po nich přešli a tak se zachránili. Sesóstris tak učinil; dva jeho synové tak uhořeli a ostatní se zachránili spolu s otcem.

[108] Po návratu do Egypta Sesóstris bratra potrestal a množství lidí, které s sebou přivedl z podrobených zemí, použil k následujícím pracem. Přivlékali kameny, které se za vlády tohoto krále dopravovaly do chrámu Héfaistova, a byly to kameny ohromné velikosti, a z donucení

kopali všechny kanály, které dnes v Egyptě jsou. Tak učinili proti své vůli z Egypta, který byl předtím sjízdný pro jízdu i pro vozy, zemi pro obojí nepoužitelnou. Od té doby, i když je celý

Egypt rovinatý, se stal nesjízdným pro koně i pro vozy.

Příčinou toho je množství kanálů vedoucích rozličnými směry. Důvod, proč král zemi takto rozbrázdil, je ten, že Egypt'ané, kteří měli města nikoli u řeky, nýbrž ve vnitrozemí, měli nedostatek vody, když řeka opadla, a pili vodu příliš slanou, kterou čerpali z cisteren. Proto tedy nadělal Sesóstris po Egyptě kanály.

[109] Tento král prý rozdělil půdu mezi všechny Egypt'any a každému přidělil stejně velký

čtverhranný díl; podle toho pak určil daně a nařídil, aby byly odváděny ročně. Jestliže řeka někomu kus pozemku urvala, přišel ke králi a oznámil, co se stalo. Král poslal své lidi, aby věc zhlédli a vyměřili, o kolik se pozemek zmenšil, aby pak jeho majitel platil nařízenou daň

úměrně podle zbylé výměry. Myslím, že tak vzniklo zeměměřičství a dostalo se do Řecka. Nástroj pro určování ročních období*, sluneční hodiny a rozdělení dne na dvanáct dílů

poznali Řekové od Babyloňanů.

[110] Jediný tento egyptský král vládl v Aithiopii a jako památku po sobě zanechal kamenné

sochy před chrámem Héfaistovým, a to dvě o velikosti třiceti loket, představující jeho a jeho manželku, a dvacetiloketní sochy svých čtyř synů.

V době daleko pozdější nedovolil Héfaistův kněz Peršanu Dareiovi, aby proti nim postavil svou sochu, prohlásiv, že Dareios nevykonal takové činy, jako egyptský Sesóstris. Sesóstris si totiž podrobil neméně počet národů než Dareios, a nadto i Skythy, kdežto Dareios Skythy podmanit nemohl. Není prý tedy spravedlivé, aby postavil svůj obětní dar před obětní dary onoho krále, když ho nepřekonal svými činy. Dareios prý mu jeho slova prominul.

[111] Po smrti Sesóstrisově zdědil prý královskou hodnost jeho syn Ferón. Ten se nevyznamenal žádnou válečnou výpravou, řízením osudu však oslepl, protože se dopustil takového činu. Řeka tenkrát stoupla nejvíce o osmnáct loket, a když se přelila přes pole, strhl se vichr a na řece vzniklo vlnobití. Král prý ve své zpupnosti popadl kopí a hodil je doprostřed vírů řeky. Hned nato onemocněl s očima a oslepl. Deset let byl slepý a jedenáctý

rok mu přišla věštba z města Butó, že pomine čas jeho trestu a on opět prohlédne, když si oči umyje močí ženy, která měla styky jen se svým mužem a jiné muže nepoznala. Zkusil to nejprve se svou ženou, a když neprohlédl, zkoušel postupně všechny; když se mu vrátil zrak, dal shromáždit ženy, které

vyzkoušel, kromě té, jejíž močí si oči vymyl a prohlédl, do jednoho města, které se teď jmenuje Erythré Bólos, a když je shromáždil, dal je všechny upálit spolu s městem. Tu, po jejíž močí prohlédl, si podržel za manželku. Když se zbavil očního neduhu, věnoval obětní dary do všech význačných chrámů. Stojí

opravdu za to, abych uvedl, jaká díla věnoval do Héliová chrámu: dva kamenné obelisky, které stojí za vidění; každý z jediného kusu kamene, dlouhého sto loket a širokého osm loket.

[112] Po něm prý nastoupil jako král muž z Memfidy, jeho jméno v řeckém jazyku zní

Próteus. Jeho posvátný okrsek je nyní v Memfidě velice krásný a pěkně uspořádaný, na jih od chrámu Héfaistova. Okolo tohoto posvátného obvodu sídlí Foiničané z Tyru a celé to místo se nazývá Tyrským tábořištěm.

V posvátném obvodu Próteově je chrám, kterému se říká chrám Afrodíty Cizinky. Domnívám se, že je to chrám Heleny, dcery Tyndareovy, neboť jednak jsem slyšel vyprávět, že Helena žila u Prótea, jednak i proto, že je nazván příjmím

Afrodíty Cizinky. Kolik je kde Afrodítiných chrámů, nikde nemá pojmenování po Afrodítě

Cizince.

[113] Když jsem se vyptával, pověděli mi kněží, že události okolo Heleny byly tyto: Když

Alexandros Helenu ve Spartě uchvátil, odplul do své vlasti. Jak se však v egejském moři stává, zahnal ho nepříznivé větry do moře egyptského a odtud, protože bouře neustala, připlul do Egypta, a to do dnešního kanóbského ústí Nilu a do Tarichájí. Na pobřeží tam stál (a stojí dodnes) chrám Héraklův. Do toho když uteče otrok, odhodí číkoli posvátné znamení a odevzdá se bohu, není dovoleno se ho dotknout. Tento obyčej trvá beze změny odedávna až

do mých časů.

Tomuto Alexandrovi tedy utekli otroci, kteří se dozvěděli o zákonu, který platí o onom chrámu, usedli tam jako pro-sebníci k bohovi a žalovali na Alexandra, protože mu chtěli uškodit. Vypověděli všechno, jak se měly věci s Helenou a s bezprávím způsobeným Meneláovi. Žalobu vznesli u kněží a u strážce onoho nilského ústí, který se jmenoval Thónis.

[114] Když Thónis o těch věcech uslyšel, poslal co nejrychleji Próteovi do Memfidy zprávu tohoto znění:

"Přišel k nám cizinec, původem Trojan, který se v Řecku dopustil bezbožného činu. Svedl ženu svého hostitele a přichází s ní k nám a veze velmi mnoho pokladů, neboť ho do naší

země zahnalý větry. Máme ho nechat odplout beze škody, nebo mu máme odejmout, s čím přišel?" Próteus odpověděl:

"Toho člověka, ať je to kdokoli, který se dopustil bezbožného činu vůči svému hostiteli, zajměte a přiveďte ke mně, abych zvěděl, co asi bude povídat!"

[115] Když to Thónis vyslechl, zajal Alexandra a zabavil jeho lodi. Potom ho odvedl do Memfidy a spolu s ním Helenu i poklady a dále i prosebníky. Když byli všichni dopraveni k Próteovi, zeptal se Alexandra, kdo je a odkud pluje. Alexandros mu vyložil svůj rod a pověděl jméno své vlasti a pověděl mu i, odkud pluje.

Potom se ho Próteus ptal, kde vzal Helenu. Když se Alexandros v řeči vytácel a neřekl pravdu, usvědčili ho ti, kteří se stali prosebníky o pomoc, tím že podrobně vyložili, jaké se dopustil křivdy. Nakonec vynesl Próteus toto rozhodnutí:

"Kdybych si velice nezakládal na tom, že nezabím nikoho z cizinců, kteří kdy byli zahnaní větry a přišli do mé země, potrestal bych tě místo toho Řeka, neboť ses, bídníku, dopustil nejbezbožnějšího činu, ač ti bylo poskytnuto pohostinství. Vešel jsi k ženě svého hostitele a to ti nestačilo; omá-mil jsi ji a tajně jsi s ní uprchl. Avšak ani ona sama ti nestačila, vyloupil jsi dům svého

hostitele a teď přicházíš sem. Protože si tedy velice zakládám na tom, že cizince nezabím, nedovolím ti, abys tuto ženu a poklady odvezl, nýbrž zachovám je pro řeckého pohostinného přítele, dokud sám nepřijde a nebude si je chtít odvést. Tobě samotnému a tvým druhům pak přikazuji, abys do tří dnů odplul z mé země někam jinam; neučiníš-li tak, budu vás pronásledovat jako nepřátele."

[116] Takový průběh měl podle kněží Helenin příjezd k Próteovi. Myslím, že i Homér se o této historce dozvěděl, ale nehodila se mu do jeho eposu stejně dobře jako druhá verze, které

použil; proto ji nechal stranou. Naznačil však, že i tuto zprávu zná. Je to patrné z toho, jak v Iliadě vyličil Alexandrovo bloudění (a nikde jinde se k tomu už nevrací), jak byl s Helenou zaháněn sem a tam ze správné cesty a jak přišel do Sidónu ve Foinikii. Pripomíná to v písni o hrdinských činech Diomédoých. To místo zní takto:

Byly tam řízy přepestré, sidónské šily je ženy; sám bohům podobný Alexandros šije přivezl kdysi Z Sidónu, moře když široké přeplul a přistál tam u nich cestou, když Helenu slavného rodu vezl si domů.

I v Oddyssei se o tom Homér zmiňuje těmito slovy:

Takové léky, a účinné, s důmyslem zchystané mela Diova dcera: Polydamna jí je v Egypte dala, Thónova choť; tam úrodná země byliny různé plodí, jez lidem k užitku nebo i ke škodě

slouží.

Dále pak praví Meneláos Télemachovi:

Ač jsem se vrátit sem spěchal, mě v Egyptě zdrželi bozi, protože jsem jim předem nevzdal oběti slavné.

V těchto slovech Homér dává najevo, že ví o Alexandrově zbloudění do Egypta. Sýrie totiž

sousedí s Egyptem a Foiničané, jimž patří Sidón, sídlí v Sýrii.

[117] Nemálo, ba dokonce velice naznačuje následujícími slovy i toto místo, že Kyperský

epický cyklus nesložil Homér, nýbrž někdo jiný. V Kyperském cyklu se totiž praví, že Alexandros připlul s Helenou ze Sparty do ília třetí den, protože "příznivý vítr mu vál a moře se chovalo klidné". V Iliadě však praví Homér, že s ní bloudil. Nechme však teď stranou Homéra i Kyperský cyklus.

[118] Ptal jsem se kněží, zda je to, co Řekové vypravují o událostech u ília, nepravdivé nebo není. Oni mi na to odpověděli to, co prý se dozvěděli na své otázky od samotného Meneláa. Po Helenině únosu přišlo do země Teukrů velké řecké vojsko Meneláovi na pomoc; vystoupilo na souš, zbudovalo si tábor a vyslalo poselstvo do ília. Šel s ním i sám Meneláos. Když vstoupili poslové dovnitř hradeb, požadovali prý vrácení Heleny a pokladů, které

Alexandros Meneláovi uloupil, když od něho odjížděl, a pokutu za spáchané bezprávi. Teukrové však tvrdili stále totéž, tehdy i později, pod přísahou i bez přísahy, že nemají ani Helenu, ani požadované poklady, nýbrž že je to všechno v Egyptě a že přece nemohou po právu poskytnout zadostiučinění za to, co zadržuje egyptský král Próteus. Řekové mysleli, že si z nich Trojane tropí šašky, a pustili se do obléhání, až města dobyli. Když hradeb dobyli, Helenu nenašli a dověděli se totéž co dříve. Uvěřili tedy té první zprávě

a poslali Meneláa samotného k Próteovi.

[119] Meneláos dorazil do Egypta, doplul proti proudu Nilu do Memíidy a vylíčil pravdivě, jak se věci měly. Dostalo se mu velkolepého pohoštění a obdržel zpátky Helenu, již se nic zlého nepříhodilo, a s ní všechny své poklady. Nicméně, když toho dosáhl, dopustil se Meneláos vůči Egyptanům bezprávi. Když chtěl odplout, zadrželo ho bezvětrí, a když už

trvalo dlouho, nastrojil lstivě bezbožný skutek. Dal chytit dvě děti domácích lidí a obětoval je. Když vyšlo najevo, co učinil, upadl v nenávist, pronásledovali ho a on uprchl na lodích do Libye. Kam se obrátil potom, to už Egyptané nedovedli povědět. Z toho, co jsem vylíčil, pravili, že část zvěděli pátráním, a to, co se udalo u nich, vylíčili, protože to věděli bezpečně.

[120] Tak to vypravovali egyptští kněží a i já sám se přikláním k tomu, co pověděli o Heleně. Uvažuji takto: Kdyby byla bývala Helena v Íliu, byli by ji Řekům určitě vydali, ať Alexandros chtěl, nebo nechtěl. Priamos přece nebyl takový blázen, a jeho příbuzní také ne, že by chtěli uvést v nebezpečí své životy, své děti i své město proto, aby mohl mít Alexandros Helenu za manželku. I kdyby tak zpočátku byli smýšleli -když přišlo ve srážkách s Řeky mnoho Trojanů

o život a nejméně dva nebo tři synové samotného Priama (ne-li více) v boji padli, pokud přijmeme líčení básníků, když se tedy takové věci udaly, tu věřím, že by byl jistě Priamos Helenu Řekům vydal, i kdyby to byla manželka jeho, protože by se byl chtěl zbavit hrozcí

pohromy. Kromě toho nebyl Alexandros následníkem trůnu, který by byl řídil stát, až bude Priamos stár, nýbrž po Priamově smrti se měl stát králem Hektór, starší než on a mužnější. Tomu by se bylo neslušelo trpět, aby bratr páchal bezpráví a stal se nadto příčinou velikých neštěstí pro něho samotného i pro všechny ostatní Trojaný. Helenu však vydat nemohli a Řekové jim nevěřili, ač mluvili pravdu. Podle mého mínění to způsobilo božstvo, aby Trojané svou úplnou zkázou ukázali lidem, že za veliká bezpráví přicházejí od bohů také veliké tresty. Myslím, že to tyto události potvrzují.

[121] Po Próteovi prý převzal vládu Rampsinitos, který po sobě zanechal na památku západní

nádvoří chrámu Hé-faistova. Naproti nádvoří dal postavit dvě sochy, vysoké pětadvacet loket. Té, která stojí na severní straně, říkají Egyptané Léto a jižní soše Zima. Tu, které říkají Léto, tu uctívají a činí jí dobře, té pak, která je nazvána Zimou, činí pravý opak. Tento král prý měl ohromné bohatství stříbra, takže ho v tom nemohl žádný z pozdějších králů překonat, ba ani se mu přiblížit. Když prý chtěl své poklady bezpečně uložit, dal postavit kamennou síň, jejíž jedna stěna byla částí vnější zdi budovy. Její stavitel však ve zlém úmyslu připravil takovou lest, že jeden kámen ve stěně upravil tak, aby ho dva muži nebo i jeden mohli snadno ze stěny vyjmout.

Když byla síň dostavěna a král v ní uložil své poklady, tu po čase stavitel na konci svého života povolal syny (měl prý dva) a vyložil jim, jak se lstivě

zachoval při stavbě královské

pokladnice a tím se o ně postaral, aby mohli žít v hojnosti. Podrobně prý jim vylíčil, jak se kámen vyndává, a udal jim jeho rozměry. Privil jim, že když toho budou dbát, že budou moci hospodařit s královskými penězi. Stavitel zemřel a jeho synové dlouho neodkládali. Přišli v noci ke královskému paláci, našli onen kámen ve stavbě, snadno jím pohnuli a odnesli si mnoho peněz.

Když pak král jednou síň otevřel, podivil se, když viděl, že nádoby s penězi nejsou plné. Nevěděl však, koho má pohnát k zodpovědnosti, neboť pečeti byly neporušené a síň i uzavřená. Když se mu i podruhé a potřetí po otevření zdálo, že peněz je stále méně (zloději totiž ve svém loupení neustále váli), učinil toto: nařídil zhotovit smyčky a rozestavit je okolo nádob s penězi. i

Zloději přišli jako předtím a jeden z nich vlezl dovnitř, ř Jakmile se však přiblížil k nádobě, ihned ve smyčce uvázl. í Pochopil, do jaké zlé situace se dostal, ihned zavolal bratra a pověděl mu, co se stalo. Poručil mu, aby co nejrychleji vlezl ; dovnitř a uřízl mu hlavu, aby nestrhl do záhuby i jeho, kdyby i ho spatřili a poznali. Bratr uznal, že má pravdu, poslechl ho a učinil tak. Kámen zastrčil na jeho místo a s bratrovou hlavou odešel domů. Jakmile nastal den, vstoupil král do síně a užasl, když spa-| třil, že je ve smyčce bezhlavé tělo zloděje a síň je neporušena ;; a nemá nikde ani vchod ani otvor. Nevěda si rady, dal pověsit '

zlodějovu mrtvolu na hradební zed, k ní dal postavit strážce a těm nařídil, aby zatkli a k němu přivedli toho, koho uvidí zaplakat nebo zanaříkat.

Matka nebožtíkova těžce nesla, že tam jeho tělo visí, a domlouvala synovi, který zůstal naživu; nařizovala mu, aby dosáhl jakýmkoli bude moci způsobem toho, aby bratrovo tělo sňal a odnesl. Stále mu vyhrožovala, jestliže to neučiní, že půjde ke králi a udá, že on má ty peníze.

Když matka na zbylého syna urputně naléhala a on, ač jí to rozmlouval, nemohl ji přesvědčit, vymyslel prý si takový plán. Přistrojil osly, naplnil měchy vínem, naložil je na osly a potom je hnal. Jakmile se přiblížil ke strážcům, kteří hlídali pověšenou mrtvolu, zatáhl za dva či tři zavázané cípy měchů a uvolnil je. Když víno vytékalo, ^{138,182} bhl se do hlavy a hlasitě | křičel, jako

by nevěděl, ke kterému oslu se má obrátit dřív. Když prý strážcové viděli, že vytéká mnoho vína, seběhli ' na cestu s nádobkami, vytékající víno chytali a radovali se, že se zadarmo napijí. On však předstíral hněv a všem jim nadával. Když mu strážci domlouvali, tvářil se po chvíli, jako by se uklidňoval a jako by ho hněv přecházel. Nakonec zahnal osly z cesty stranou a měchy upravoval.

Slovo dalo slovo, kterýsi ze strážců s ním zažertoval a ro->; zesmál ho a on jim jeden měch daroval. Strážci se hned nas k místě rozložili a chystali se k pití. I jeho vyzvali a vybízeli ho, i; aby zůstal a pil s nimi. Dal si tedy říci a zůstal. A poněvadž ho k pitce přátelsky přijali, přidal jim ještě další měch.

140

Hojným pitím se strážcové opili do němoty, zmohl je spánek a usnuli tam, kde popíjeli. On pak, když noc pokročila, bratrovo tělo sňal a všem strážcům na potupu ostríhal vousy na pravé

tváři. Mrtvolu naložil na své osly a odejel domů, čímž splnil matčin příkaz. Když králi oznámili, že někdo zlodějovu mrtvolu ukradl, zle se rozhněval a chtěl za každou cenu zjistit, kdo to mohl být, kdo takové věci páchá. Učinil tedy to, čemu se mi nechce věřit. Vlastní dceru prý poslal do nevěstince a přikázal jí, aby přijímala všechny bez rozdílu, ale než

by se komu poddala, aby každého přinutila říci jí, co se mu v životě podařilo vykonat nejchytřejšího a nejbezbožnějšího. Kdo by jí pověděl, co se stalo se zlodějem, toho aby chytila a nepouštěla ven.

Dcera jednala podle otcova příkazu, ale zloděj se dozvěděl, proč se to děje, a umínil si, že krále svou prohnaností překoná. I učinil to, že uřízl čerstvé mrtvole ruku u samého ramene, ukryl ji pod pláštěm a vešel k dceři královské. Když se ho ptala stejně jako jiných, pověděl jí, že nejhříšnějšího skutku se dopustil, když uřízl hlavu bratrovi, chycenému do smyčky v královské pokladnici, a nejchytřejšího, když opil strážce a sňal pověšenou mrtvolu bratrovu. Jakmile to uslyšela, chopila se ho, ale zloděj jí ve tmě podal ruku mrtvoly. Ona ji chytila, neboť myslela, že drží ruku jeho. Zloděj však ruku pustil a uprchl dveřmi pryč. Když se i tato událost ke králi donesla, užasl nad lstivostí a odvahou toho člověka. Nakonec rozeslal posly do všech

měst a dal vyhlásit, že poskytne zloději beztrestnost a slíbil mu velikou odměnu, když se k němu dostaví. Zloděj mu uvěřil a přišel. Rampsinitos se mu velice podívoval a dal mu svou dceru za manželku jakožto nejchytřejšímu z lidí. Neboť Egypt'ané

prý vynikají nad ostatní lidi, ale on nad Egypt'any.

[122] Potom prý tento král sestoupil zaživa do míst, kde se Řekové domnívají, že je podsvětí, a hrál prý tam v kostky s bohyní Démétér. Vyhrával i prohrával a vrátil se obdarován od ní

zlatým šátkem.

Po Rampsinitově návratu z cesty do podsvětí prý Egypt'ané zavedli slavnost, o které vím, že ji konají ještě za mých časů. Nemohu ovšem říci, zda ji slaví proto, či pro něco jiného. Toho dne utkají kněží plášť a jednomu ze svého středu zavážou páskou oči; potom ho s pláštěm vyvedou na cestu směřující k chrámu Démétrinu a sami se vrátí. Kněze se zavázanýma očima prý dva šakali vedou do Démétrina chrámu, který je od města vzdálen dvacet stadií, a zase zpátky z chrámu na totéž místo.

[123] Tím, co Egypt'ané vykládají, nechť si poslouží ten, komu jsou takové věci věrohodné. Mou vůdčí zásadou při celé té práci je, abych zapsal to, co jsem slyšel ode všech. Vládcí podsvětí jsou podle Egypt'anů Démétér a Dionýsos. Egypt'ané také jako první vyslovili myšlenku, že lidská duše je nesmrtelná, a že když tělo umírá, přechází do jiného živého tvora, který se právě narodil. Když projde všemi tvory pozemskými, mořskými i okřídlenými, vchází opět do těla rodícího se člověka. Tato pout' jí trvá tři tisíce let. Tuto nauku převzali i někteří Řekové, jedni dříve, jiní později, jako by byla jejich vlastní. Zním jejich jména, ale neuvedu je.

[124] Až do krále Rampsinita prý panoval v Egyptě dokonalý zákonný pořádek a Egypt velice vzkvétal. Po něm jim kraloval Cheops ten prý Egypt'any přivedl do veliké bídy. Nejprve dal zavřít všechny chrámy a zbavil je obětí, potom přikázal všem, aby pracovali pro něho. Jedněm poručil, aby přivlékali k Nilu kameny z lomů v Arabských horách; když přivezli po lodích kameny přes řeku, nařídil jim, aby je převzali a vlekli je k pohoří Libyjskému. Pracovali ve skupinách, po sto tisících lidí, každá vždy tři

měsíce bez přestání. Deset let trvalo utlačovanému lidu, než postavil cestu, po které se kameny tahaly. Postavili tuším dílo téměř tak veliké, jako je pyramida. Gesta je dlouhá pět stadií, široká deset sáhů a v místech, kde dosahuje největší výšky, je vysoká osm sáhů. Je z hlazeného kamene a jsou na ní

vytesány obrazy. Deset let trvala stavba cesty, práce na pahorku, na němž stojí pyramidy, a stavba podzemních síní, které si dal vybudovat jako místo svého pohřbu na ostrově, kolem něhož dal zavést kanál z Nilu.

Stavba pyramidy samotné trvala dvacet let. Je čtverhranná a každé její průčelí je všude široké

osm plether. Vysoká je také tolik; je z hlazeného kamene, spojovaného co nejpřesněji. Žádný

z kamenů není menší třiceti stop.

[125] Pyramida sama byla stavěna stupňovitě, někteří tomu říkají výstupky, jiní schody. Když

postavili první stupeň, zdvihali ostatní kameny zařízením, sestaveným z krátkých dřevěných tyčí, na první schod. Jakmile se kámen na něj dostal, byl vložen na další zařízení, postavené

na prvním stupni; odtud byl vytažen na druhý schod k dalšímu stroji. Kolik bylo stupňů, tolik bylo strojů, leda že by stroj byl jeden a přenášeli ho ze schodu na schod, jakmile kámen vyzvedli, protože zařízení se dalo lehce přenášet. Budtež uvedeny oba způsoby, tak jak se o nich vypravuje. Špička pyramidy byla dokončena nejdříve, potom dodělávali sousední vrstvy a nakonec dostavěli vrstvy při zemi a úpatí. Egyptským písmem je na pyramidě napsáno, kolik spotřebovali dělníci ředkve, cibule a česneku. Pokud si dobře pamatují, co mi tlumočil kněz, který mi ten nápis předčítal, stálo to šestnáct set talentů stříbra. Je-li tomu tak, kolik asi stály ostatní náklady na železo, s nímž

pracovali, na stravu a oděv dělníků? Když na těch stavbách pracovali tak dlouho, jak bylo řečeno, pak zajisté, jak se domnívám, další neméně dlouhý

čas trvalo, než vylámali a dopravili kameny a než zbudovali podzemní kanál.

[126] Cheops dospěl až k takovému stupni špatnosti, že dal v peněžní tísní svou dceru do nevěstince a přikázal jí, aby opatřila co nejvíce peněz. Kolik, to mi neřekli. Ona otcův příkaz splnila, sama pak se rozhodla, že po sobě zanechá památník. Od každého svého návštěvníka požadovala, aby jí daroval jeden kvádr. Z těchto kvádrů prý pak byla postavena prostřední ze tří pyramid, které stojí před velikou pyramidou. Každá její strana měří půl druhého plethra.

[127] Egypťané pravili, že tento Cheops kraloval padesát let a po jeho smrti zdědil vládu jeho bratr Chefrén. Jednal prý stejně jako Cheops a také dal postavit pyramidu, která však nedosahuje rozměrů Cheopsovy pyramidy. O tom jsme se ostatně přesvědčili změřením. Nemá podzemních komor ani do ní nevede kanál z Nilu jako do té druhé, v níž obtéká uvnitř

vyzděným potrubím ostrůvek, na kterém Cheops spočívá. Základy pyramidy dal Chefrén postavit z barevného kamene aithiopského, a to o čtyřicet stop menší, a postavil ji stejně

vysokou, jako je veliká pyramida. Obě stojí na téměř návrší, vysokém asi sto stop. Chefrén prý

vládl šestapadesát let.

[128] To dává dohromady jedno sto šest let, v nichž zakoušeli Egypťané nejvyšší bídu, a tak dlouho se neotevřely chrámy, které byly uzavřeny. Egypťané ty krále z nenávisti nechtějí ani jmenovat jejich jmény; i pyramidy nazývají pyramidami pastýře Filita, který v té době pásal dobytek na těch pozemcích.

[129] Po Chefrénovi prý se stal v Egyptě králem Cheopsův syn Mykerinos. Tomu se dílo otcovo nelíbilo; dal zase chrámy otevřít a lid, který byl na nejvyšší míru zbídačelý, * propustil k jeho vlastní práci a k obětem. Ze všech králů prý je soudil nejspravedlivěji. Kvůli tomu dochází největší pochvaly ze všech králů, kolik jich kdy v Egyptě bylo. I jiné přerušoval dobře; jednou prý si kdosi dodatečně stěžoval na > zadostiučinění, kterého se mu od něho dostalo, a on ho upo-\\ kojil tím, že mu poskytl další náhradu. Ač byl

Mykerinos | k občanům mírný a tak pečlivě je spravoval, přece ho jako první neštěstí postihlo, že mu zemřela dcera, která byla jeho jediným dítětem v celém domě. Měl nesmírný žal nad tím, co se mu přihodilo, a chtěl dceru pochovat zcela jiným způsobem, nežli se pohřbívají jiní lidé. Dal proto zhotovit? dutou dřevěnou sochu krávy, dal ji pozlatit a do ní dal uložit svou zemřelou dceru.

[130] Ona kráva nebyla uložena do země, nýbrž bylo možno ji spatřit ještě za mých časů v městě Sais v královském paláci v jedné umělecky vyzdobené síni. Po celý den se u ní pálí

různá kadidla a každou noc u ní od večera do rána hoří lampa. Blízko krávy stojí v jiné síni sochy Mykerinových sou-, t ložnic, jak pravili kněží v městě Sais. Stojí tam totiž asi dvacet dřevěných kolosů, představujících nahé ženy. Kromě toho, co mi řekli, nedovedu povědět, které ženy to opravdu jsou.

[131] Někteří vypravují o té krávě a o kolosech pověst, že se Mykerinos zamiloval do své

dcery a že s ní proti její vůli souložil; dále vypravují, že se dívka ze žalu oběsila a on ji dal v té krávě pohřbít. Její matka dala usekat ruce služebným, které dceru otci vydaly, a jejich sochám se stalo totéž, i, co se jim stalo zaživa. Myslím však, že je tohle planým žvástem, fy mimo jiné i pokud jde o ruce kolosů. Vždyť jsme i my přece i (viděli, že ruce odpadly sešlostí věkem a ještě za mých časů je f bylo možno spatřit u jejich nohou.

[132] Celá kráva je zakryta purpurovým pláštěm. Je vidět jen její šíji a hlavu, pozlacenou velmi silnou vrstvou zlata. Mezi rohy je ve zlatě znázorněna sluneční dráha. Kráva nestojí na nohou, nýbrž spočívá na kolenou a veliká je jako vzrostlé živé zvíře. Každoročně se ze síně vynáší, když Egyptané truchlí nad bohem, kterého při takové

příležitosti nejmenují. Tehdy tedy vynášejí krávu na světlo a říkají, že dcera požádala umírajíc svého otce Mykerina, aby jednou za rok mohla spatřit slunce.

[133] Po zármutku s dcerou stihla tohoto krále druhá rána. Z města Butó mu přišla věštba, že bude žít jen šest let a sedmý rok že zemře. Mykerinos to

těžce nesl a poslal prý do věštírny bohu potupný vzkaz, jímž mu vyčítal, že jeho otec a strýc dali zavřít chrámy a bohů nedbali a i lidi přiváděli do záhuby, a přesto žili velmi dlouho, on však že je zbožný, a přece má tak brzo zemřít. Z věštírny pak obdržel další věštbu, podle které prý právě i toto urychluje jeho konec; neboť prý nekonal, co bylo třeba konat. Egyptu prý se totiž musí sto padesát let dařit špatně a oba králové, kteří vládli před ním, to věděli, on však ne. Když Mykerinos vyslechl, že je již o jeho osudu rozhodnuto, dal zhotovit množství lamp, a jakmile nastala noc, dal je rozsvěcet; popíjel a hodoval ve dne v noci, toulal se po bažinách a po lesích a všude tam, kde se doslechl, že jsou nejpříjemnější místa pro potěšení. Vymyslel si to proto, aby dokázal, že věštba nemá pravdu, neboť ze šesti let se stane dvanáct, když se z nocí stanou dny.

[134] I on po sobě zanechal pyramidu, daleko menší než jeho otec, se čtvercovou základnou o straně o dvacet stop menší než tři plethra, z poloviny postavenou z aithiopského kamene. Někteří z Řeků tvrdí, že je to pyramida hetéry Rodopis, ale není to pravda. Myslím, že ani nevědí, kdo to byla Rodopis, když to říkají; nepřipisovali by jí stavbu takové pyramidy, na kterou je potřeba vynaložit, abych tak řekl, bezpočtu tisíc talentů. Kromě toho byla Rodopis v květu svých let za krále Amasia, a nikoli za Mykerina. Žila o velmi mnoho let později po králích, kteří po sobě zanechali pyramidy, byla původem z Thrákie a byla otrokyní Iadmóna, syna Héfaistopolova ze Samu, spoluotrokyní bajkáře Aisópa; neboť i ten patřil Iadmónovi, jak jasně ukázala následující událost. Když delfská věštírna z božího příkazu několikrát vyhlášovala výzvu, kdo by si chtěl vyzvednout pokutu za zabití Aisópovo, nepřihlásil se nikdo jiný než Iadmónův syn, druhý Iadmón, který si ji vyzvedl. Patřil tedy Aisópos Iadmónovi.

[135] Rodopis přišla do Egypta, protože ji tam přivedl Xanthos ze Samu, přišla vydělávat peníze svým tělem. Za veliké peníze ji však vykoupil Mytiléňan Gharaxos, syn Skamandrónymův, o bratr básnířky Sapphó. Tak se dostala Rodopis na svobodu a zůstala v Egyptě. Byla velice krásná a vydělávala veliké peníze, veliké pro Rodopis, ale ne tolik, aby to stačilo na takovou pyramidu. Kdo chce, může ještě dnes spatřit desetinu jejího jmění, vůbec není nutné

jí připisovat velký majetek.

Rodopis si totiž usmyslela, že po sobě v Řecku zanechá památku tím, že dá udělat něco, co nelze najít jako obětní dar v jiném chrámu, a to na památku po sobě věnuje do Delf. Za desátý

díl svého jmění dala zhotovit rozně na pečení celých kusů skotu, celé ze železa, tolik kusů, na kolik desetina stačila, a poslala je do Delf. Ještě dnes tam leží pohromadě za oltářem, který

dali přímo naproti chrámu postavit svým nákladem Ghijští.

Hetéry v Naukratidě bývají opravdu krásné. Ta, o které tu vyprávím, se stala tak slavnou, že i všichni Řekové znali jméno Rodópino; později se po celém Řecku zpívaly písně o jiné, jménem Archidiké, ale o té se mluvilo méně. Charaxos, který Rodopis vykoupil, se vrátil do Mytilény a Sapfó se mu v jedné písni velice posmívala. Tolik o Rodopis.

[136] Po Mykerinovi se stal egyptským králem Asychis, jak říkali kněží. Ten dal u Héfaistova chrámu postavit východní nádvoří, které je zdaleka nejkrásnější a daleko největší. Na všech nádvořích jsou vytesané sochy a tisícové jiné stavební ozdoby, ale na východním je jich vůbec nejvíce.

Za vlády tohoto krále prý velice uvázly peněžní obchody a Egypt'anům se dostalo zákona, podle kterého obdržel půjčku jen ten, kdo dal v zástavu mumii svého otce. K tomuto zákonu byl stanoven ještě dodatek, že ten, kdo úvěr poskytuje, vládne také hrobkou dlužníka; tomu, kdo takovou zástavu poskytl a pak nechtěl dluh splatit, hrozil trest, že se mu po smrti nedostane pohřbu a že nebude pochován ani nikdo z příslušníků jeho rodiny, jestliže zemře. Král Asychis chtěl překonat své předchůdce na egyptském trůně a zanechal po sobě na památku pyramidu postavenou z cihel, na které byl do kamene vytesán tento nápis: NEPOHRDEJ MNOU VE SROVNÁNÍ S KAMENNÝMI PYRAMIDAMI; NEBOŤ NAD

NĚ VYNIKÁM O TOLIK, O KOLIK VYNIKÁ ZEUS NAD OSTATNÍ BOHY. TYČÍ

BODALI DO JEZERA, BAHNO, KTERÉ NA TYČI UVÁZLO, SHROMAŽDOVALI A

CIHLY JÍM NATÍRALI A TAKOVÝM ZPŮSOBEM MĚ POSTAVILI.

Tolik tedy ten král dokázal.

[137] Po něm prý kraloval slepec z města Anysis a jmenoval se Anysis. Za jeho vlády přitáhli proti Egyptu s velkým vojskem Aithiopové s aithiopským králem Sabakem. Slepý král před ním utekl do bažin a Aithiop kraloval v Egyptě

skoro padesát let.

V těch letech se Aithiop vyznačoval tím, že kdokoli z Egypt'anů se dopustil nějakého trestného činu, nikoho nechtěl dát popravít, ale podle velikosti provinění každého odsoudil k tomu, aby budoval náspy u města, ze kterého viník pocházel. Tím se města zvýšila. První

náspy byly budovány od těch, kdo za krále Sesóstrise kopali kanály, druhé za vlády Aithiopovy a byly velmi vysoké.

I jiná města se v Egyptě podle tohoto příkazu zvýšila, myslím však, že nejvíce se zvedla úroveň půdy v městě Bu-bastis. V tomto městě je také pozoruhodný chrám bohyně Bubastis. Jsou sice jiné chrámy větší a nákladnější, ale na žádný není rozkošnější pohled nežli na tento. Bubastis znamená po řecku Artemis.

[138] Posvátný obvod vypadá tak, že kromě příchodu je celý ostrovem. Z Nilu jsou k němu vedeny kanály, které se navzájem nekříží, nýbrž až po vstup do posvátného okrsku tekou každý zvlášť a obtékají chrám jeden z té a druhý z druhé strany. Každý je široký sto stop a stíněn stromovím. Vstupní brána je vysoká deset sáhů a je vyzdobena pozoruhodnými šest loket vysokými sochami. Chrám stojí uprostřed města, je na něj vidět ze všech stran. Protože město stojí na vysokém náspu a s posvátným obvodem nebylo pohnuto (stojí tak, jak byl postaven původně), je možno vidět dovnitř. Obehnán je zdí s vytesanými reliéfy. Uvnitř je háj s vysoko vzrostlými stromy, který obklopuje veliký chrám se sochou bohyně uvnitř. Šířka i délka posvátného obvodu činí jedno stadion.

Ke vchodu vede cesta dlážděná kamenem a dlouhá asi tři stadia; vede přes tržiště k východní

čtvrti a široká je asi čtyři plethra. Po obou stranách cesty rostou stromy vysoké až do nebe; cesta vede do posvátného obvodu Hermova. Tak tedy onen chrám vypadá.

[139] K Aithiopovu odchodu prý nakonec došlo tak, že měl ve snu vidění, které ho přimělo k útěku. Zdálo se mu, že u něho stojí muž a že mu radí, aby shromáždil všechny kněží 2 Egypta a přesekal je napolovic. Když se mu tento sen zdál, řekl prý, že je to podle jeho názoru záminka ze strany bohů, aby se dopustil proti chrámům bezbožného činu a vzal za to v odplatu nějakou pohromu od bohů nebo od lidí. Proto prý tak neučiní a odejde z Egypta, protože uplynul čas, po který bylo určeno, že má nad Egyptem vládnout. Ještě totiž, když byl v Aithiopii, mu oznámila věštitelka, jejíž služeb Aithiopové používají, že má padesát let vládnout jako král v Egyptě. Ten čas již uplynul a vidění ve snu ho polekalo; proto Sabakos z Egypta odešel dobrovolně.

[140] Jakmile Aithiop odešel z Egypta, ihned se ujal vlády slepý král, který se vrátil z bažin, kde po padesát let žil na ostrově, který si dal nasypat z popela a hlíny. Kdykoli totiž k němu přicházeli s potravinami ti z Egyptů, kterým to bylo přikázáno, aby o tom Aithiop nevěděl, tu je žádal, aby mu darem přinesli také popel.

Před Amyrtaiem nedovedl nikdo ten ostrov najít; víc než sedm set let jej Amyrtaiovi královští

předchůdci hledali marně. Jmenuje se ten ostrov Elbó a veliký je celkem deset stadií.

[141] Po slepci se prý stal králem kněz Héfaistův, který se jmenoval Sethón. Ten si nevážil egyptských bojovníků a špatně s nimi nakládal, jako by je vůbec nepotřeboval. Dopouštěl se proti nim mnohých příkoří, mimo jiné i toho, že jim odňal polnosti, jimiž je obdarovali dřívější králové. Každý dostal dvanáct vybraných egyptských lánů. Potom však se proti Egyptu vypravil s velikým vojskem arabský a asyrský král Sanacharibos a egyptští bojovníci pochopitelně nechtěli bojovat. Kněz se tím dostal do úzkých, vešel do chrámu k soše boha a vypukl v pláč nad nebezpečím, které mu hrozilo.

Zatímco naříkal, padl na něho spánek a zdálo se mu, že bůh stojí nad ním a dodává mu odvahy, že se mu nestane nic zlého, když se vypraví proti arabskému vojsku; on sám prý mu pošle pomocníky. Kněz tomu snu uvěřil, vzal s sebou ty z Egypt'anů, kteří s ním chtěli jít, a utábořil se v Pélúsiu (tamtudy totiž vedou vstupní cesty do Egypta). Z vojáků ho nenásledoval nikdo, šli s ním pouze kramáři, řemeslníci a lidé z tržiště. Když tam přišel, zaplavilo jeho protivníky v noci množství polních myší*, které jim rozhrzaly toulce, luky a držadla štítů, takže druhý den beze zbraní utekli a mnoho jich padlo. Dnes stojí kamenná socha tohoto krále v chrámu Héfaistově; v ruce drží myš a má na sobě nápis:

BUDIŽ ZBOŽNÝ TEN, KDO SE NA MNE DÍVÁ!

[142] Až po toto místo mého líčení mluvili Egypt'ané a kněží. Při tom poukazovali na to, že od prvního krále až po tohoto kněze Héfaistova, který kraloval naposled, žilo tři sta jednačtyřicet generací lidí a každá měla své velekněze a krále ve stejném počtu. Tři sta lidských generací znamená ovšem deset tisíc let, protože tři generace připadají na sto let. Jedenačtyřicet zbývajících generací, které přesahují přes tři sta, představuje tisíc tři sta čtyřicet let. Za jedenáct tisíc tři sta čtyřicet let prý se žádný bůh nezjevil v lidské podobě. Nic takového prý se nestalo ani za těch, kdo byli dříve či později ostatními egyptskými králi. Za tu dobu prý čtyřikrát slunce nevycházelo na svém obvyklém místě*; tam, kde dnes zapadá, vycházelo dvakrát, a kde dnes vychází, tam dvakrát zapadalo; přitom však nepovstaly z toho v Egyptě žádné změny, ani pokud jde o plodiny země či řeky, ani pokud jde o nemoci a úmrtí.

[143] Před časem vypočítával dějepisec Hekataios v Thé-bách svůj rodokmen a dovozoval svůj původ od boha jako šestnáctého předka, a tu učinili kněží Diovi totéž, co učinili se mnou, aniž jsem jim zevrubně uváděl svůj původ. Uvedli mě do veliké síně, ukázali mi a odpočítali tolik dřevěných soch, kolik jsem si řekl. Každý velekněz tam totiž staví za svého života svou podobiznu. Jak kněží odpočítávali a ukazovali, dokládali mi, že každý je synem svého otce, a prošli od podobizny posledního zemřelého, až mi je ukázali všechny. Když Hekataios vypočítával svůj rodokmen a navazoval na " oha jako na šestnáctého předka, ukázali a vypočítali mu oni svůj rodokmen a neuznali jeho názor, že se může člověk narodit z boha.

Vypočítávali své předky tak, že o každé soše prohlašovali, že je to pirómis narozený z pirómise; tak došli až ke třem stům pětáctičeti sochám pirómisů narozených z pirómisů a neodvozovali svůj původ od žádného boha ani héra. Pirómis znamená po řecku člověka dobrého a krásného.

[144] Dokazovali, že všichni ti, jejichž sochy tam stály, byli dobří a krásní, ale od bohů zcela odlišní. Před těmito lidmi prý vládli v Egyptě bohové a bydlili s lidmi pohromadě a jeden z nich měl vždycky nadvládu. Naposledy ji měl Oros, syn Osirisův, kterému Řekové říkají

Apollón. Ten přemohl Tyfóna a byl posledním božským králem v Egyptě. Osiris je po řecku Dionýsos.

[145] V Řecku se za nejmladší z bohů považují Héraklés, Dionýsos a Pan, u Egyptů však je Pan nejstarší a patří mezi osm nejdříve jmenovaných bohů, Héraklés pak patří mezi druhých takzvaných dvanáct bohů a Dionýsos do třetí skupiny, která se z dvanácti bohů zrodila. Shora jsem uvedl, kolik uplynulo podle Egyptů let od Hérakla k Amasiovi; od Pana je prý

to ještě více a od Dionýsa méně, od toho počítají až po krále Amasia patnáct tisíc let. Egyptové tvrdí, že to vědí přesně, protože odedávna léta počítají a zapisují. Od Dionýsa, o kterém se praví, že je synem Semely, dcery Kadmovy, uplynulo až do mých Časů asi šestnáct set let, od Hérakla, syna Alkménina asi devět set let a od Pana, syna Pénelopina (podle Reků

prý se totiž Pan narodil z Pénelopy jako syn Hermův) uplynulo méně než od trójské války, asi tak osm set let.

[146] Pokud jde o oba poslední, nechť si každý vybere, které pověsti raději věří. Já jsem o tom své mínění řekl. Jestliže , je totiž bylo možno spatřit a jestliže i oni v Řecku zestárli, ,•

totiž Héraklés, syn Amfitryónův, dále Dionýsos, syn Semelin, ! a Pan, syn Pénélopin, pak lze říci, že i oni byli lidmi a že byli l pojmenováni podle dřívějších bohů. O Dionýsovi Řekové vypravují, že si ho hned po narození Zeus zašil do stehna a odnesl ho do Nysy, která je nad Egyptem v Aithiopii; o Panovi nedovedou říci, kam se po narození dostal. Mně je z toho jasné, že Řekové poznali jejich jména později nežli jména ostatních bohů. O

jejich původu vykládají teprve od té doby, kdy je poznali.

[147] Toto vše vypravují sami Egypt'ané. Nyní povím, co o té zemi vykládají jiní lidé a v čem se s nimi Egypt'ané shodují. Leccos však přidám i z vlastního pozorování. Když se Egypt'ané osvobodili po vládě kněze Héfaištova, rozdělili celý Egypt na dvanáct dílů

a ustanovili si dvanáct králů, protože nedovedli nikdy žít bez krále. Tito králové | se spojili vzájemnými sňatky a dohodli se, že se nebudou navzájem zbavovat vlády ani nebudou bažit po tom, aby jeden měl více než druhý, a že budou navzájem co nejvíce zachovávat přátelství. Tyto zásady si ustanovili a bedlivě je dodržovali proto, že se jim hned zpočátku dostalo věštby, když nastoupili k vládě, že ten z nich, kdo vykoná úlitbu v Héfais-tově chrámě z bronzové číše, se stane králem celého Egypta. Chodili totiž do všech chrámů společně.

[148] Usnesli se, že po sobě zanechají společný památník, a jak se dohodli, dali postavit labyrint nedaleko nad jezerem Moiris u města zvaného Město krokodýlů. Viděl jsem jej a nedostává se mi slov. Kdyby někdo sečetl stavby a umělecká díla po celém Řecku, ukázalo by se, že úhrn námahy a nákladů na ně je menší, než kolik bylo třeba na tento labyrint; a přece jsou chrámy v Efesu a na Samu pamětihodné. I pyramidy byly nad pomyšlení veliké a každá z nich se vyrovnala mnohým i velikým stavbám řeckým, labyrint však překonává i pyramidy. V labyrintu je dvanáct krytých dvoran s branami proti sobě navzájem. Šest je jich obráceno k severu, šest k jihu a těsně na sebe navazují. Zvenčí je obklopuje společná zeď. V labyrintu jsou dva druhy místností, jednak podzemní, jednak nadzemní nad nimi; na počet je jich tři tisíce, po patnácti stech obojího druhu. Nadzemní místnosti jsme sami viděli, protože jsme je prošli a mluvíme o tom, protože jsme si je sami prohlédli. O podzemních místnostech však jsme se dozvěděli jen z rozhovorů. Egyptští

dozorci nám je nechtěli za žádnou cenu ukázat; pravili, že jsou tam uloženy rakve králů, kteří tento labyrint původně dali postavit, a posvátných krokodýlů. Proto tedy mluvíme o spodních místnostech jen z doslechu, ale horní

místnosti, které jsou velkolepější, než jakékoli lidské dílo, jsme sami viděli. Vstupní brány do sálů a křivolaké zákruty ve dvoranách, všude pestře barevné, poskytovaly tisíceré divy těm, kdo putovali ze dvorany do místností, z místností do sloupových síní, ze sloupových síní do jiných sálů a z místností do dalších dvoran. Všude byl kamenný strop, stejně jako stěny, po stěnách plno vytesaných obrazů, kolem každé dvorany bylo sloupořadí z bílého mramoru s kameny spojovanými co nejdokonaleji. U rohu, kde labyrint končí, stojí

čtyřicetisáhová pyramida, na které jsou vytesány veliké postavy. Vstup do ní byl vybudován pod zemí.

[149] I když je ten labyrint takový, ještě větším divem je tak zvané Moirisovo jezero, u kterého je labyrint zbudován. Jeho obvod měří tři tisíce šest set stadií, což je šedesát schoi-nů, tedy stejná délka, jakou má egyptské mořské pobřeží.

Jezero se táhne daleko k severu i k jihu a v místě, kde je nejhlubší, má hloubku padesáti sáhů. Je na něm samotném jasně patrné, zeje uděláno a vykopáno lidskou rukou, neboť přibližně

uprostřed jezera stojí dvě pyramidy, které vyčnívají nad vodu každá o padesát sáhů, a druhých padesát sáhů zasahují svou stavbou hluboko pod vodu. U obou stojí kamenný kolos sedící na trůně. Tím způsobem jsou pyramidy vysoké sto sáhů, kterýchžto sto sáhů se rovná jednomu stadiu o šesti plethrech, počítáme-li sáh po šesti stopách nebo čtyřech loktech a stopu po čtyřech pěstích nebo loket po šesti pěstích.

Voda v jezeře není vodou pramenitou (neboť tamní krajina je úplně bez vody), nýbrž přivádí

se kanálem z Nilu. Po šest měsíců teče z řeky do jezera a šest měsíců zase z jezera do Nilu. Když vytéká z jezera, tehdy dává po šest měsíců na

výtěžku z rybolovu po jednom talentu stříbra denně do královského paláce; když voda vtéká dovnitř, činí výtěžek jen dvacet min.

[150] Domácí obyvatelé tvrdili také, že jezero má podzemní výtok do zálivu Syrského v Libyi. Výtok prý směřuje na západ do vnitrozemí podél hor nad Memfidou. Když jsem nikde neviděl odtamtud vykopané hromady zeminy, byl jsem na to zvědav a ptal jsem se lidí, kteří

bydleli nejbližší u jezera, kde je vykopaná země nasypána. Oni mi pověděli, kam se odnášela, a snadno mě o tom přesvědčili; věděl jsem totiž z vyprávění, že se něco podobného stalo v asyrském městě Ninive.

Ninivský král Sardanapal měl veliké poklady uložené v podzemních pokladnicích a zloději si usmysleli, že je odnesou. Vyměřili si podzemní chodbu ze svého domu do královského paláce, kopali ji a hlínu, kterou vynášeli z výkopu, sypali, jakmile nastala noc, do řeky Tigridu, která teče u města Ninive, až se jim podařilo jejich plán uskutečnit. Něco takového jsem slyšel, že se dalo při výkopu jezera v Egyptě, až na to, že se to nedělalo v noci, nýbrž ve dne Egyptští kopáči nosili hlínu do Nilu, který ji přijímal a pochopitelně

rozpouštěl. Takovým způsobem prý to jezero bylo vykopáno.

[151] Dvanáct králů vládlo spravedlivě. Jednou konali oběť v chrámu Héfaistově a v poslední

den slavnosti měli vykonat úlitbu. Velekněz jim přinesl zlaté číše, z nichž obvykle úlitby konali, ale zmýlil se v počtu; místo dvanácti jich přinesl jedenáct. Poslední v řadě stál Psammétichos, a když neměl číši, vzal svou přilbici, která byla bronzová, nastavil ji a vykonal úlitbu. I ostatní králové nosili všichni přilbice a měli je tenkrát s sebou. Psammétichos nastavil přilbici bez jakéhokoli záludného úmyslu, oni však v mysli spojili to, co Psammétichos učinil, s věštbou, které se jim dostalo, že se jediným králem Egypta stane ten z nich, který učiní úlitbu bronzovou číší. Pamatujíc na věštbu nepovažovali sice za správné Psamméticha zabít, neboť vyšetřováním zjistili, že tak neučinil úmyslně, ale rozhodli se, že ho zbaví většiny jeho moci a pošlou do vyhnanství do bažin, odkud nebude vycházet a nebude mít styky s ostatním Egyptem.

[152] Psammétichos byl už dříve ve vyhnanství, když prchal před Aithiopem Sabakem, který

zabil jeho otce Nekóna. Uprchl tenkrát do Sýrie. Když následkem svého snu Aithiop z Egypta odešel, přivedli Psamméticha zpátky ti z Egypt'anů, kteří sídlí v kraji saiském. Když potom kraloval, stihlo ho od jedenácti králů pro tu přílbici vyhnanství podruhé. Vypudili ho do bažin. Byl si vědom toho, že mu ukřivdili, a rozhodl se, že se jim za příkoří pomstí. Poslal do Létiny věštinry v městě Butó, což je nejspolehlivější věštinra v Egyptě, a obdržel věštbu, že pomsta přijde z moře, až se objeví bronzoví muži. Psammétichos tomu ovšem hluboce nedůvěřoval, že by mu mohli na pomoc přijít bronzoví muži.

Po nedlouhém čase však stihl nepříznivý osud iónské a karské muže, kteří vypluli za kořistí, a zahnal je do Egypta. Když vystoupili na souš a byli oděni v bronzové zbroji, tu přišel kdosi z Egypt'anů do bažin a podal Psammétichovi zprávu, že přišli z moře bronzoví muži (neboť

neviděl předtím lidi oděné bronzovou zbrojí) a že pustoší krajinu. Psammétichos pochopil, že se věštba splňuje, uzavřel s Ióny a Káry přátelství a velikými sliby je přiměl k tomu, aby stáli na jeho straně. Když je získal, porazil ostatní krále za pomoci žoldněřů a egyptských dobrovolníků.

[153] Psammétichos ovládl tedy celý Egypt, dal v Mem-fidě postavit Héfaistovi vstupní

nádvoří na jižní straně a pro Apise dal naproti nádvoří postavit dvorec, ve kterém býka chovají, když se objeví. Dvorec je zvenčí obklopen sloupovým kolem dokola a je v něm plno uměleckých děl; ve dvorci však stojí místo sloupů dvanáctiloketní kolosy. Apisovi se řecky říká Epafos.

[154] Iónům a Kárům, kteří mu pomáhali, dal Psammétichos k obývání pozemky proti sobě

navzájem; mezi nimi teče Nil. Byly nazvány Tábořištěm. To jim tedy dal a všechno ostatní, co jim slíbil. Přidělil k nim i egyptské chlapce, aby se naučili řeckému jazyku. Potomci těch, kdo se mu naučili, jsou dnes v Egyptě tlumočníky.

Iónové a Kárové dlouhou dobu sídlili na vykázaných místech; je to krajina u moře, kousek pod městem Bubastis u Pélúsijského ústí Nilu. Později je král Amasis odtamtud vystěhoval a usadil je v Memfidě, protože si z nich udělal tělesnou stráž proti Egypt'anům. Od té doby, co se usídlili v Egyptě, dozvídáme se my, Řekové, ze styku s nimi přesně, co se v Egyptě děje, a to všechno počínaje od krále Psamméticha i později. Byli to první lidé jiného jazyka, kteří se v Egyptě usídlili. V místech, ze kterých byli přesídleni, byla až do mých časů

zařízení na vytahování lodí z vody na souš a trosky obydlí. Takovým způsobem se tedy Psammétichos zmocnil Egypta.

[155] O egyptské věštírni jsem se již mnohokrát zmiňoval a ještě o ní budu mluvit, protože stojí za to. Tato egyptská věštírna je chrám Létin ve velkém městě, zbudovaném u Sebennytského ústí Nilu, kousek od moře proti proudu. Město, ve kterém ta věštírna je, se jmenuje Butó, jak jsem již dříve uvedl. V Butó je chrám Apollónův a Artemidin. Létin chrám, ve kterém je věštírna, je veliký a má vstupní síň vysokou deset sáhů. Povím také, co mi z tanních pamětihodností připadalo jako největší div. V tomto posvátném obvodu stojí Létin chrám, vytesaný z jednoho kusu kamene v celé výšce i šířce. Každá jeho stěna má výšku a šířku stejnou, čtyřicet loket. Jako kryt střechy na něm leží další kámen, který

tvoří čtyřloketní vyčnívající římsu.

[156] Z toho důvodu se mi jeví chrám ze všech pozoruhodností v tomto posvátném obvodu jako nejpodivuhodnější. Na druhém místě je ostrov Ghémmiss. Je v hlubokém a širokém jezeře vedle chrámu v Butó. Egypt'ané tvrdí, že je to ostrov plovoucí. Stojí na něm veliký chrám Apollónův se třemi oltáři a rostou tam četné palmy a jiné stromy ovocné i plané. Proč je ostrov Chemmis plovoucí, vykládají Egypt'ané pověstí, že původně plovoucím nebyl a že na něm pobývala Léto, která patří mezi prvních osm bohů, když prodlévala v městě Butó, kde právě má věštírnu. Isis jí svěřila Apollóna a ona ho zachránila tím, že ho ukryla na ostrově, o němž se říká, že je plovoucí. Tyfón totiž přišel a prohledával celý svět, neboť chtěl najít syna Osirisova. Apollón a Artemis prý jsou děti Dionýsa a Isidy a Léto byla jejich chůva a zachránkyně. Po egyptsku se Apollón jmenuje Oros, Déméter Isis a Artemis je Bubastis. Odnikud odjinud nežli z této pověsti si vzal Aischylos, syn

Euforióův, látku, o níž se zmíním; učinil tak z dřívějších básníků pouze on. Zbánil, že je Artemis dcerou Démétrii-nou. To prý byl důvod, proč se stal ostrov Chemmis plovoucím, Egyptané to tak vypravují.

[157] Psammétichos kraloval v Egyptě čtyřiapadesát let. Z toho devětadvacet let obléhal veliké město v Sýrii, Azótos, až ho konečně dobyl. Město Azótos odolávalo obležení nejdéle ze všech měst, o nichž víme.

[158] Psammétichos měl syna Nekóse a i ten se stal egyptským králem. Nekós začal budovat kanál vedoucí do Rudého moře; průkop dokončil Peršan Dareios. Je dlouhý čtyři dni plavby a byl vykopán tak široký, že jím mohou plout vedle sebe dvě válečné lodi poháněné vesly. Voda se do něho vede z Nilu, a to kousek nad městem Bubastis u arabského města Patumis. Kanál ústí do Rudého moře.

Nejprve byla prokopána egyptská rovina na straně k Arábii. Nad rovinou se u Memfidy táhne pohoří, ve kterém jsou kamenolomy. Na úpatí tohoto pohoří vede kanál daleko směrem k východu; potom prochází roklemi a obrací se od pohoří směrem na jih do Arabského zálivu. Tudy lze nejsnáze a nejkratší cestou přejít od Severního moře k Jižnímu, kterému se také říká

Rudé.

Od pohoří Kasijského, které tvoří hranici mezi Egyptem a Sýrií, je k Arabskému zálivu přímou čarou tisíc stadií. Tudy je cesta nejkratší. Kanál je mnohem delší, protože se vine více zátočinami. Při jeho kopání za vlády krále Nekóse zahynulo sto dvacet tisíc lidí. Nekós dal uprostřed kopání práce zastavit, protože se mu stala překážkou věštba, podle které prý pracuje pro barbara. Barbary nazývají Egyptané všechny, kdo nejsou s nimi stejného jazyka.

[159] Když přestal s budováním kanálu, dal se Nekós do válčení. Stavěly se válečné lodi jak u moře Severního, tak i u Rudého; tehdejší loděnice je vidět ještě dnes. Lodí používal Nekós, když bylo třeba. Se Syřany se srazil na souši u Magdólu a porazil je. Po bitvě dobyl velikého syrského města Kadytis. Oděv, který měl na sobě, když to vykonal, obětoval Apollónovi; poslal jej do Branchidai v území milétském. Po jedenáctileté vládě zemřel odevzdav království svému synu Psammiovi.

[160] Když byl Psammis králem v Egyptě, přišli k němu mužové z Élidy, kteří se vychloubali, že ze všech lidí nejlépe a nejspravedlivěji uspořádali olympijské hry. Domnívali se, že ani Egyptané, kteří jsou nejmoudřejší z lidí, nevynalezli nic, co by se tomu vyrovnalo. Když

dorazili do Egypta, pověděli Élidští, proč přišli; nato dal král svolat ty z Egyptanů, o nichž se říkalo, že jsou nejmoudřejší.

Jakmile se Egyptané sešli, vyptávali se Élidských na všechno, co je třeba při pořádání her vykonat. Élidští to všechno vylíčili a prohlásili, že přišli proto, aby zjistili, zda by dovedli Egyptané vymyslet nějaký ještě spravedlivější pořádek. Egyptané se poradili a zeptali se Élidských, zda se jejich spoluobčané her zúčastňují. Oni odpověděli, že jak od nich, tak i z ostatních Reků se her může zúčastnit bez rozdílu, kdokoli chce. Nato Egyptané prohlásili, že se tímto ustanovením Élidští zcela minuli se spravedlivostí. Není prý totiž prostředku, jak zabránit tomu, aby svému spoluobčanu jako účastníku závodu nenadržovali a tím cizince nepoškozovali. Chtějí-li i tuto věc uspořádat spravedlivě a přišli kvůli tomu do Egypta, tedy Egyptané Élidským radí, aby pořádali hry pro cizí závodníky a aby nebylo dovoleno her se zúčastnit nikomu z Élidských. Takovou věc navrhli Élidským Egyptané.

[161] Psammis vládl jen šest let. Podnikl válečnou výpravu do Aithiopie a hned nato zemřel. Vládu po něm převzal Apriés, syn Psammiův. Po svém pradědu Psammétichovi byl nejšťastnějším z dosavadních králů. Vládl pětadvacet let, v nichž podnikl tažení proti Sidónu a svedl námořní bitvu s králem tyrským. Protože bylo třeba, aby měl i neúspěchy, přišly z té

příčiny, o které podám podrobnější výklad v dějinách Libye; zde se o ní zmíním jen stručně. Apriés poslal vojsko proti Kyrénským a utrpěl ohromnou porážku. Egyptané se proto na něho horšili a odpadli od něho, neboť se domnívali, že je úmyslně poslal do jisté zkázy, aby byli zničeni a on aby mohl bezpečněji vládnout nad ostatními Egyptany. Proto byli rozezleni ti, kdo se vrátili, a přátelé těch, kdo padli, a bez rozmyšlení se vzburili.

[162] Jakmile se o tom Apriés dozvěděl, poslal k nim Amasia, aby je uklidnil slovy. Amasis k Egyptanům přišel a zrazoval je, od jejich počínání. Zatímco mluvil, nasadil mu kdosi z Egyptanů, který stál za ním, na hlavu

přílbu a přitom zvolal, že ho korunuje na krále. Amasis dal najevo, že mu to celkem není proti mysli, a když ho vzbouřenci provolali králem Egypt'anů, chystal se k tažení proti Apriovi.

Apriés o tom dostal zprávu a poslal k Amasiovi významného muže ze své egyptské družiny, který se jmenoval Patar-bémis. Uložil mu, aby přivedl Amasia živého. Patarbémis přišel k Amasiovi a vyzýval ho, aby se dostavil ke králi. Amasis seděl právě na koni; nadzvedl se, pustil vítr a vyzval posla, aby jej odnesl Apriovi.

Přesto však Patarbémis soudil, že by měl Amasis ke králi jít, když ho k sobě povolává. Amasis odpověděl, že se k tomu chystá už dávno a že ho o to Apriés nemusí upomínat; dostaví se v čele ostatních. Patarbémis pochopil z jeho slov jasně, co má na mysli, a když

viděl jeho přípravy, spěšně odešel, neboť chtěl králi podat co nejrychleji zprávu o tom, co se děje.

Jakmile prý se k Apriovi dostavil bez Amasia, nepustil ho král k slovu a ve hněvu poručil, aby mu uřezali uši a nos. Když viděli ostatní Egypt'ané, kteří dosud stáli na jeho straně, že nejvýznamnější muž z jejich středu je tak hanebně zohaven, na nic nečekali, přidali se ke druhé straně a poddali se Amasiovi.

[163] I to se Apriés dozvěděl; vyzbrojil tedy žoldnéřské vojsko a vypravil se proti Egypt'anům. Jako žoldnéře měl okolo sebe třicet tisíc Karů a Iónů. Královský palác měl v městě Sais; byl to palác veliký a stál za zhlédnutí. Apriovo vojsko tedy táhlo proti Egypt'anům a Amasiovo proti cizincům. Setkali se u města Mómemiídy a hodlali změřit své síly.

[164] Mezi Egypt'any je sedm společenských tříd: kněží, vojáci, pastevci skotu, pasáci vepřů, obchodníci, tlumočníci a kormidelníci. Tolik je egyptských kast a jejich názvy jsou vzaty podle jejich zaměstnání. Vojákům se říká Kalasiriové a Her-motybiové; pocházejí z níže uvedených okresů. Celý Egypt je totiž rozdělen na okresy.

[165] Hermotybiové obývají okresy busirský, saiský, chemmitský, paprémský, ostrov Prosópitis a polovinu okresu Nathó. Odtud tedy pocházejí

Hermotybiové; když jich bylo nejvíce, dosáhli počtu sto šedesáti tisíc. Nikdo z nich nezná žádné řemeslo, jsou určeni pouze pro boj.

[166] Kalasiriům pak patří tyto další okresy: thébský, bubastský, afthitský, taniský, mendeský, sebennytský, athribský, farbaihtský, thmuiský, onufský, anysijský a myekforský; tento okres je na ostrově naproti městu Bubas-tis. Tolik je okresů kalasirských; nejvyšší počet jich byl dvě stě padesát tisíc mužů. Ani jim není dovoleno vykonávat nějaké řemeslo. Cvičí se pouze v umění válečném a syn dědí své povolání po otci.

[167] Nedovedu dobře posoudit, zda i toto převzali Řekové od Egypt'anů. Vidím totiž, že i Thrákové, Skythové, Peršané, Lýdové a skoro všichni barbari prokazují menší úctu řemeslníkům a jejich potomkům nežli ostatním občanům; ty pak, kteří se od řemesla osvobodili, považují za urozené, a nejvíce ctí ty, kdo se věnují umění válečnému. Tomu se naučili všichni Řekové, a především Lakedaimonští; řemeslníků si nejméně váží Korint'ané.

[168] Kromě kněží přísluší jen vojákům právo užívat dvanácti vybraných rolí a mají je všichni daně prosté. Role měří na všech stranách po stu egyptských loket a egyptský loket je stejně dlouhý jako samský. Toto právo přísluší všem bez rozdílu; dalších výhod se jim dostává střídavě, takže je nikdy nemají titíž.

Každoročně tvořilo tisíc Kalasiriů a Hermotybiů královskou tělesnou stráž; ti dostávali každodenně kromě polí na osobu pět min pečeného chleba, dvě miny hovězího masa a čtyři arystéry vína. Takový byl příděl těch, kdo právě sloužili jako tělesná stráž.

[169] Když Apriés dorazil s žoldnéři k Mómemfidě a Amasis se tam s ním setkal se všemi Egypt'any, dali se do boje. Cizinci sice bojovali dobře, byli však počtem daleko slabší, a proto podlehli. Apriés prý si myslel, že ho ani žádný z bohů nemůže z království sesadit, tak se domníval, že sedí

pevně.

V boji byl ovšem poražen, zajat a odveden do města Sais, do paláce, který byl dříve jeho, nyní

však byl královským sídlem Amasiovým. Nějaký čas ho chovali v královském paláci a Amasis s ním dobře zacházel. Nakonec mu však Egypťané vyčítali, že nejedná spravedlivě, když živí jejich i svého největšího nepřítele, a tak jim ho vydal. Egypťané ho zardousili a potom pohřbili do jeho otcovské hrobky, která je v posvátném okrsku Athénině blízko hlavní

svatyně, po levé straně,

když se vchází.

Uvnitř v posvátném obvodu pohřbívali Saištití všechny krále, kteří pocházeli z jejich krajiny. I Amasiův náhrobek je v nádvoří toho chrámu, o něco dále od hlavní svatyně než hrobka Apriova a jeho předků. Je to velká kamenná sloupová předsíň, vyzdobená sloupy v podobě

palmových stromů a jinými nákladnými ozdobami. Uvnitř předsíně je dvojitý portál a za ním pohřební komora.

[170] V saiském posvátném obvodu Athénině je za chrámem podél celé stěny Athénina chrámu i hrobka toho, jehož jméno nepovažuji za zbožné v této souvislosti vyslovit.* V

posvátném obvodu stojí také veliké kamenné obelisky a navazuje na něj jezírko ozdobené

kamennými okraji, vy zděnými pěkně do kruhu. Podle mého odhadu je tak veliké, jako tak zvané kulaté jezírko na Délu.

[171] U tohoto jezírka provozují Egypťané v noci představení o jeho utrpení; říkají tomu mystéria. Víím o nich více, jak jsou v podrobnostech uspořádána, ale raději o nich pomlčím. Pomlčím i o svěcení svátku Démétrina, kterému říkají Řekové thesmoforia. Uvedu jen tolik, kolik je o nich dovoleno říci. Tuto slavnost přinesly z Egypta Danaovy dcery a naučily ji slavit ženy Pelasgů. Když později Dórové vypudili obyvatelstvo z celého Peloponnésu, zanikla i tato slavnost. Zachovali ji pouze Arkádové, kteří zbyli z původních obyvatel Peloponnésu a neodstěhovali se.

[172] Když byl Apriés takto svržen, stal se králem Amasis. Pocházel z kraje saiského, z města jménem Siuf. Egypťané zprvu Amasia podceňovali a málo si ho vážili, protože byl původně

prostým občanem a z rodu nijak významného. Amasis však si je získal chytrým a velmi obratným jednáním.

Kromě mnohých jiných cenných věcí měl také zlaté umyvadlo, v němž si jak on, tak i všichni hodovníci pokaždé myli nohy. Toto umyvadlo dal rozbít a udělat z něho sochu nějakého božstva, kterou dal postavit na nejpříhodnějším místě města: Egypťané k té soše chodili a prokazovali jí velikou úctu.

Když Amasis viděl, co občané činí, svolal si Egypťany a vyložil jim, že socha byla udělána z umývadla na nohy, do kterého dříve Egypťané dávali a močili a umývali si v něm nohy; teď

však zeje nesmírně uctívají. Prohlásil, že jemu se vedlo stejně jako tomu umyvadlu; i když byl dříve prostým občanem, je nyní králem. A vyzval je, aby mu prokazovali úctu a dbali jeho rozkazů. Takovým způsobem Egypťany přivedl k tomu, že uznali za správné mu sloužit.

[173] Řídil se takovýmto pracovním pořádkem: zrána až do chvíle, kdy se plní tržiště, pilně

vyřizoval běžné vládní záležitosti. Potom pil a tropil si šprýmy ze svých spolustolovníků a choval se pošetile a žertovně. Jeho přátelé se nad tím mrzeli a vytýkali mu to řkouce:

"Nevedeš si, králi, správně, když trávíš Čas takovými nicotnými marnostmi. Měl bys vznešeně sedět na vznešeném trůně a vyřizovat vládní záležitosti celý den. Tak by Egypťané

poznali, že jim vládne veliký muž, a ty bys měl lepší pověst. Nyní se nechováš nijak královsky." Amasis jim odpověděl:

"Ti, kdo mají luky, napínají je, když jich potřebují použít, a když jich použili, zase je povolují. Kdyby byly napjaty stále, praskly by, takže by jich v čas potřeby použít nemohli. A tak je tomu i s uspořádáním práce člověka. Kdyby

se chtěl neustále zabývat vážnými věcmi a nepouštěl se zčásti do žertování, tu by se nepozorovaně stal buď bláznem, nebo hlupákem. Já

to vím, a proto čas dělím mezi obojí." Taková byla jeho odpověď přátelům.

[174] O Amasiovi se vypráví, že i jako prostý občan byl milovníkem pití a kratochvílí a že se vážnými záležitostmi nezabýval. Kdykoli prý mu na pití a dobré bydlo pochyběly prostředky, chodíval prý po městech a kradl. Ti, kdo tvrdili, že má jejich peníze, a on to zapíral, vodili ho do nejbližší | věštírny. Častokrát býval od věštíren usvědčen, mnohokrát j však i obvinění

unikl. [

Když pak se stal králem, zařídil to tak, že se nestaral o chrámy těch bohů, kteří ho zprostili obvinění, že je zloděj, a nedal nic na jejich výzdobu ani tam nechodil obětovat, neboť si ničeho nezasluhovali, když dávali lživé věštby. Velice však se staral o chrámy těch bohů, kteří

ho usvědčovali, že zlodějem je, neboť to prý byli praví bohové a poskytovali neklamné

věštby.

[175] V Sais postavil Amasis nádhernou vstupní dvoranici k Athéninu chrámu, kterou všechny daleko překonal jak c<|| do výšky a velikosti, tak i co do velikosti a nádhery kamenů. Dále tam postavil veliké kolosy a mužské sfingy velikých rozměrů a dal tam dopravit na výzdobu i jiné kameny neobyčejných rozměrů. Dal je přivážet jednak z lomů u Memfidy, a ty, které byly nadmíru veliké, z města Elefantiny, vzdáleného od města Sais dvacet dní plavby. Čemu však se divím ze všeho nejvíce, je, že dal z Elefantiny přivést síň vytesanou z jediného kusu kamene. Doprava trvala tři roky; bylo k tomu určeno dva tisíce mužů a všichni byli kormidelníci. Místnost byla zvenčí dlouhá jedenadvacet loket, široká čtrnáct a vysoká osm. To jsou vnější rozměry síně z jednoho kamene vytesané; naproti domu vnitřní délka činí

osmnáct loket a jeden pygón, šířka dvanáct loket a výška pět loket. Síň leží vedle vchodu do chrámu. Dovnitř chrámu prý nebyla vtažena proto, že si její stavitel stěžoval, jak mnoho času si vyžádala její doprava, a byl na práci

rozzloben. Amasis si to vzal k srdci a nedovolil ji už táhnout dále. Jiní lidé však říkají, že pod ní přišel o život jeden z těch, kteří ji posunovali pákami, a z toho důvodu že ji nevtáhli dovnitř.

[176] I do všech jiných slavných chrámů věnoval Amasis díla velikostí pozoruhodná; tak například na zádech ležícího kolosa v Memíidě před chrámem Héfaistovým, dlouhého pětasedmdesát stop. Na témž podstavci stojí dva kolosy z aithi-opského kamene, každý o výšce dvaceti stop, po obou stranách svatyně. Druhý kamenný kolos takové velikosti je v městě Sais a je položen stejným způsobem, jako kolos v Memíidě. Amasis dal také postavit v Memíidě chrám Isidě; je to chrám veliký a opravdu stojí za podívanou.

[177] Za vlády krále Amasia prý byl v Egyptě největší blahobyt, a to jak z toho, co dávala řeka půdě, tak z toho, co dostávali od půdy lidé, a bylo prý v něm tehdy celkem dvacet tisíc obydlených měst. Amasis ustanovil Egypt'anům zákon, podle kterého musí každý Egypt'an bez rozdílu každoročně prokázat nomarchovi, čím se živí. Kdo tak neučiní ani neoznámí spravedlivý původ peněz, z nichž žije, propadá smrti.

Athéňan Solón převzal tento zákon z Egypta a ustanovil jej Athéňanům, kteří se jím stále řídí, neboť je to zákon, kterému nelze nic vytknout.

[178] Amasis se stal přítelem Řeků a prokazoval jim různé laskavosti. Tak také vykázal těm, kdo do Egypta přišli, k obývání město Naukratis. Pokud se v Egyptě nechtěli usídlit a jen přijížděli na lodích, věnoval jim pozemky na postavení oltářů a posvátných okrsků pro bohy. Největší jejich posvátný okrsek, který je také nejznámější a nejvíce navštěvovaný, se jmenuje Hellénion a postavila jej společným nákladem íónská města Ghios, Teós, Fókaiia a Klazomenai, dórská města Rhodos, Knidos, Halikarnéssos a Fasélis a z aiolských pouze Mytiléné. Těm posvátný okrsek náleží a tato města také ustanovují dozorce pro přístavní

tržiště. Pokud si na to činí nárok jiná města, činí tak neoprávněně. Odděleně si postavili Aiginští pro sebe posvátný okrsek Diův, Samští Héřin a Miléťané Apollónův.

[179] Za starých časů byla Naukratis pro Egypt jediným obchodním přístavem a nebylo žádného jiného. Jestliže někdo připlul do jiného z nilských ústí, musel přísahat, že se tam dostal nechtě, a po vykonání přísahy odplout s lodí do ústí Kanóbského. Nebylo-li možno tam odplout pro nepříznivé větry, bylo nutno převézt zboží bárkami po Deltě, až se dostalo do Naukratidy. Takové měla Naukratis výsady.

[180] Když Amříktyonové zadávali za tři sta talentů stavbu dnešního delfského chrámu (chrám, který stál na tom místě předtím, sám od sebe vyhořel), připadla delfským úloha opatřit čtvrtinu nákladů. Jezdili tedy po městech a sbírali dary a nemalou částku při tom přivezli z Egypta. Amasis jim věnoval tisíc talentů kamence a Řekové sídlící v Egyptě dvacet min.

[181] S Kyrenskými uzavřel Amasis přátelství a spojenectví. Rozhodl se také, že si od nich vezme manželku, buď proto, že zatoužil po řecké ženě, nebo vůbec z přátelství ke Kyrenským. Jedni říkají, že si vzal dceru Battovu, druzí Arkesiláovu a třetí dceru význačného předáka občanů Kritobúla. Jmenovala se Ladiké. Když však s ní Amasis ulehl, nebyl schopný

s ní souložit, ačkoli s jinými ženami obcoval. Když se to stalo mnohokrát, pravil Amasis Ladice:

"Tys mě, ženo, otrávila a nelze jinak, než abys zahynula horší smrtí než všechny jiné ženy!" Ladiké to popírala, ale Amasis se nedal obměkčit. Proto se v duchu modlila k Afrodítě, že jí

pošle do Kyrény sochu, jestliže s ní bude té noci Amasis souložit a tím ona unikne neštěstí. Ihned po modlitbě se s ní Amasis spojil a od té doby již s ní souložil pokaždé, když k ní

přišel; velice šiji potom zamiloval.

Ladiké svůj slib bohyni splnila. Dala zhotovit sochu a poslala ji do Kyrény. Až do mých časů

stála před městem Kyréné neporušena. Když se Kambýsés zmocnil Egypta a zvěděl, kdo je to Ladiké, poslal ji bez úhony do Kyrény.

[182] Amasis posílal obětní dary i do Řecka; jednak pozlacenou sochu Athéninu a svou vlastní namalovanou podobiznu do Kyrény, dále do Athénina chrámu v městě Lindu dvě

sochy kamenné a pozoruhodný plátěný krunýř, do Héřina chrámu na Samu dvě dřevěné

sochy sebe samého, které ještě za mých časů stály za dveřmi velkého chrámu. Na Samos poslal dary kvůli pohostinnému přátelství, které ho vázalo s Polykratem, synem Aiakovým, do Lindu nikoli z pohostinného přátelství, nýbrž proto, že prý Athénin chrám v Lindu daly postavit dcery Danaovy, když tam přistály na útěku před syny Aigyptovými. Takové dary obětoval bohům Amasis; také jako první z lidí dobyl Kypru a podmanil si jej, takže odtamtud dostával poplatky.

DĚJIN HÉRODOTA

HALIKARNÉSSKÉHO

KNIHA TŘETÍ, NADEPSANÁ

Thaleia

[1] Proti tomuto Amasiovi se tedy Kambýsés, syn Kýrův, válečně vypravil. Kromě jiných národů, nad nimiž vládl, vedl s sebou i řecké Ióny a Aioly. Příčinou války bylo toto: Kambýsés poslal do Egypta hlasatele se žádostí o Amasiovu dceru. Poradil mu to jeden Egypt'an, protože měl na Amasia zlost. Ze všech egyptských lékařů totiž právě jeho odtrhl Amasis od manželky a dítek a propůjčil do Persie, když Kýros po poslech žádal o nejlepšího očního lékaře z Egypta. Proto se Egypt'an hněval a svou radou přiměl Kambýsa k tomu, aby požádal Amasia o ruku jeho dcery; vyhoví-li Amasis, ztratí dceru, nevyhoví-li, znepřátelí si Kambýsa.

Amasis pohlížel na perskou moc s nepříjemnými obavami a nevěděl, zda má vyhovět nebo odepřít. Věděl totiž dobře, že Kambýsés nechce jeho dceru za manželku, nýbrž za sou-ložnici. Rozmýšlel se nad tím a učinil toto: Po dřívějším králi Apriovi zůstala dcera velice pěkného vzrůstu a krásná; zbyla jediná z celého rodu a jmenovala se Nitétis. Tuto dívku dal Amasis přistrojit